

Krystyna Rogaczewska

Organizacje pozarządowe w polityce międzynarodowej

Wrocław 2015

Spis treści

1. Ujęcie teoretyczne i definicje organizacji pozarządowych _____ 4

2. Typy organizacji pozarządowych _____ 12

2

Projekt

„Kształcenie wysoko wykwalifikowanych specjalistów dla sfery publicznej w wymiarze transeuropejskim”
współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

<i>3. Modele trzeciego sektora w Europie</i>	18
<i>4. Organizacje pozarządowe w Stanach Zjednoczonych</i>	25
<i>5. Trzeci sektor w Polsce i Unii Europejskiej</i>	31
<i>6. Zadania i funkcje organizacji pozarządowych</i>	39
<i>7. Organizacje pozarządowe a otoczenie zewnętrzne</i>	46
<i>8. NGO w kontekście uwarunkowań etycznych i instytucjonalnych</i>	55
<i>9. Uczestnicy stosunków międzynarodowych</i>	62
<i>10. Działalność organizacji pozarządowych na arenie światowej</i>	67
<i>11. NGO i międzynarodowa polityka gospodarcza</i>	74
<i>12. Międzynarodowe organizacje pozarządowe aktywne na polu rozwoju</i>	

<i>Společno – gospodarczego</i>	81
<i>13. Międzynarodowe Forum Organizacji Pozarządowych</i>	87
<i>14. Amnesty International – jako przykład aktywnego gracza na arenie Międzynarodowej</i>	91
<i>15. International Crisis Group – przykład organizacji działającej Wielozadaniowo</i>	98
Bibliografia	101

Rozdz. 1

Ujęcie teoretyczne organizacji pozarządowych

Organizacje pozarządowe – Trzeci sektor – Non – Governmental Organizations (NGO).

We współczesnych państwach demokratycznych życie społeczne odbywa się w trzech obszarach. Z tego punktu widzenia wyodrębnia się trzy sektory:

- I sektor: instytucje państwowe
- II sektor: organizacje prywatne (biznes)
- III sektor: organizacje nie będące częścią instytucji państwa i nienakierowane na zysk.

Termin „organizacja pozarządowa” pojawił się po raz pierwszy w 1950 r. , na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych i został zdefiniowany, w następujący sposób: *Każda obywatelska, wolontarystyczna grupa typu non profit, która jest zorganizowana na szczeblu lokalnym, narodowym lub międzynarodowym. Zorientowana na wykonywanie zadań i prowadzona przez ludzi o podobnych zainteresowaniach. Organizacje pozarządowe dostarczają różnorodnych usług o charakterze filantropijnym, przedstawiają rządowi obawy*

obywateli, monitorują politykę i zachęcają do uczestnictwa w życiu społecznym. Dostarczają analiz, ekspertyz, służą jako wczesny mechanizm ostrzegawczy, pomagają monitorować i wprowadzać międzynarodowe porozumienia. Niektóre organizacje pozarządowe poruszają specyficzne kwestie, takie jak prawa człowieka, środowisko czy też zdrowie.

Na gruncie polskiego ustawodawstwa, kwestie organizacji pozarządowych reguluje Ustawa z dnia 23 kwietnia 2003 r., która zawiera następujące zapisy:

Organizacjami pozarządowymi są:

- 1) niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu ustawy o finansach publicznych,
 - 2) niedziałające w celu osiągnięcia zysku
- osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, w tym fundacje i stowarzyszenia

Definicja sformułowana przez Radę Europy:

Organizacje pozarządowe to organy lub organizacje społeczne założone w celu realizacji przede wszystkim niezarobkowych celów swoich założycieli lub członków. Nie obejmują partii politycznych.

Definicja Bryanta Asley`a i Wolfganga Bielefelda

NGO to organizacje, które dostarczają przydatnych (w prywatnym znaczeniu) dóbr i usług, w ten sposób służąc określonym celom społecznym. Nie mogą dystrybuować zysków we własnym imieniu, są wolontarystyczne, co oznacza, że są stworzone, utrzymywane i rozwiązywane na podstawie dobrowolnej decyzji i inicjatywy jej członków lub zarządu oraz których działanie ma charakter racjonalny i często opiera się na silnych podstawach ideologicznych.

Definicja Hildy Teegen, Jonathana Doh`a, Sushil Vachani

Prywatna organizacja typu non profit, która ma na celu służyć przede wszystkim społecznym interesom, koncentrując się na wspieraniu i/lub działaniu z zamiarem osiągnięcia społecznego,

politycznego i ekonomicznego celu, włączając w to równość, edukację, zdrowie, ochronę środowiska i prawa człowieka.

Definicja Lestera Salamona i Helmuta Anheiera

Organizacje pozarządowe to podmioty, które pomimo swej różnorodności mają pewne cechy wspólne.

- są organizacjami, tj. mają formę instytucjonalną i strukturę
- są prywatne, tzn. instytucjonalnie niezależne od państwa
- działają non profit, tzn. nie przynoszą zysków właścicielowi czy menadżerom
- są samorządne, tj. samodzielnie kontrolują swoje sprawy
- są dobrowolne, tzn. członkostwo w nich nie jest prawem wymagane i pociąga za sobą pewien poziom dobrowolnego wkładu czasu i pieniędzy.

Definicja Piotra Glińskiego

Organizacje pozarządowe stanowią dojrzałe tożsamościowo struktury integrujące grupy obywateli, spełniające kilka podstawowych kryteriów, wśród których wymieniane są przede wszystkim: prywatny charakter inicjatywy, niezależność, niekomercyjność a także – znaczny udział wolontariatu. Istotne jest także kształtowanie przez nie postaw osób z nimi związanych oraz będących w kontakcie z nimi. To organizacje prywatne (także w sensie społecznym, tj. jako instytucje grupowe; w każdym razie „niepubliczne”, nie rządowe i niepaństwowe). Nie są nastawione na zysk (non profit), niezależne (od biznesu, agend rządowych). W znacznej mierze ochotnicze i nastawione na zmianę mentalności i zachowań ludzi.

Definicja Zbigniewa Zawadzkiego

Organizacje pozarządowe to grupa jednostek, zrzeszonych wspólną wolą i za zgodą wszystkich osób uczestniczących w niej. Tworzących organizację formalną lub nieformalną. Jest to organizacja społeczna lub grupa charytatywna. Grupa taka może być częścią związków zawodowych, kościołów, grup interesu lub innych podmiotów. Ma ona odrębne, samoistne cele

i zasady działania, z których na poczesnym miejscu należy przedstawić zasadę działalności nienastawionej na zysk.

Historyczne ujęcie trzeciego sektora

Istota organizacji pozarządowych jest ściśle powiązana z funkcjonowaniem społeczeństwa obywatelskiego. Niekiedy nawet te dwie kategorie są utożsamiane ze sobą. Niezależnie od tego czy przyjmimy definicję zawężającą czy rozszerzającą, warunkiem istnienia trzeciego sektora jest demokracja oraz instytucjonalno – prawne gwarancje podstawowych praw obywatelskich: wolności sumienia, wyznania, zrzeszeń, słowa, opinii. Z drugiej strony musimy mieć do czynienia z postawami zaangażowania społecznego jednostek. Chodzi o typ kultury obywatelskiej, który odrzuca poddańcze podporządkowanie władzy, a wręcz przeciwnie poszukuje możliwości samorealizacji poza instytucją państwa. Obywatel jako świadomy swoich praw podmiot aktywności w sferze publicznej, który nie tylko działa dla swojego dobra w sferze prywatnej, ale dobrowolnie i bezinteresownie angażuje się dla dobra wspólnoty. Istotą organizacji pozarządowych jest to, iż są niezależne w swoich decyzjach i działaniach od władzy politycznej, mają szeroką sferę autonomii. Dlatego w państwach absolutystycznych bądź totalitarnych czy autorytarnych ich funkcjonowanie jest niemożliwe, albo bardzo ograniczone i poddane wszechstronnej kontroli. Oczywiście w załączkowej formie organizacje pozarządowe istnieją od wielu wieków. Jednakże nowożytny sposób samoorganizowania się społeczeństwa, został opisany przez Charlesa Alexisa Tocquevill'a (1805 – 1859) – francuskiego myśliciela i zwolennika liberalizmu. Tocquevill swoje obserwacje i uogólnienia zawarł w książce *O demokracji w Ameryce*, w której opisał sposób funkcjonowania społeczeństwa amerykańskiego, poza strukturami politycznymi. Wychodząc od anglosaskich koncepcji wolności, uznał tę wartość za fundament demokracji. W myśli politycznej francuskiego teoretyka, wolność jest wyżej usytuowana niż równość, dlatego bardzo cenił amerykański model demokracji. Obawiając się „tyranii większości”, która pojawia się w demokracji, uznał iż zabezpieczeniem przed nią jest system dobrowolnych zrzeszeń,

tworzonych przez obywateli. Taki system pozwala harmonizować interesy indywidualne i grupowe – z jednej strony, oraz interesy prywatne i publiczne – z drugiej strony. Amerykański model społeczeństwa obywatelskiego i organizacji pozarządowych, powstał w zupełnie odmiennych warunkach, niż w Europie. Przede wszystkim przybywający na nowy kontynent osadnicy, skazani byli przede wszystkim na siebie, gdyż duży obszar, który kolonizowali nie mógł być skutecznie kontrolowany przez władze polityczne. Dlatego też Amerykanie wykształcili zdolność do samoorganizacji i stworzyli model życia społecznego, w którym jasno określono gdzie jest sfera działań państwa, gdzie zaś funkcjonują wolni obywatele. Owa orientacja partycypacyjna pozwoliła Tocquevillovi wyodrębnić „społeczeństwo polityczne” i „społeczeństwo obywatelskie”. Zarówno jeden, jak i drugi segment życia społecznego może efektywnie funkcjonować, jeśli wykształci się pewien typ postaw, w którym obywatel nie traktuje państwa jako wroga, a jednocześnie nie oczekuje od państwa wszystkich dóbr i usług, które są potrzebne do zaspokojenia potrzeb. Ponadto organizacje pozarządowe stanowią mechanizm zabezpieczający przed „tyranią większości”, pozwalają na eksponowanie praw i dążeń mniejszości, a także są swoistą szkołą kultury współżycia społecznego. Uczą dochodzenia do kompromisu i respektowania praw i wolności innych jednostek czy grup społecznych. Różnorodność form organizacji, którą dostrzegł Tocqueville w Stanach Zjednoczonych, umiejętność pogodzenia tego co jednostkowe z tym co wspólnotowe, stało się punktem odniesienia dla następnych pokoleń twórców, zajmujących się organizacjami trzeciego sektora.

Związek między trzecim sektorem a społeczeństwem obywatelskim

W obszarze nauk społecznych funkcjonuje kilka kategorii, związanych bezpośrednio z organizacjami pozarządowymi. Są to: społeczeństwo obywatelskie, trzeci sektor, organizacje non profit, ekonomia społeczna (która jest utożsamiana z NGO w skandynawskich naukach społecznych). Wszystkie wymienione kategorie są ze sobą związane, choć nie są synonimami. Najszerszy zakres pojęciowy należy przypisać „społeczeństwu obywatelskiemu”, które doczekało się wielu opracowań teoretycznych i modelowych ujęć. W krajach dawnego bloku

radzieckiego, po 1989 r. możemy mówić o jego reaktywacji, odnowieniu, bądź budowaniu od podstaw.

Spółczesność obywatelskie – typ społeczeństwa, w którym obywatele zrzeszają się, powołują stowarzyszenia i innego rodzaju dobrowolne organizacje oraz podejmują różnego rodzaju działania w sferze publicznej, bez ingerencji ze strony władz państwowych, w celu osiągnięcia wspólnych celów.

Współczesna literatura naukowa, dotycząca społeczeństwa obywatelskiego, opisując różne modele, nawiązuje do odmiennych koncepcji filozoficznych i światopoglądowych, powołuje się także na różne systemy wartości. Jednakże to co łączy wszystkie te ujęcia, to przekonanie, iż dla urzeczywistnienia społeczeństwa obywatelskiego konieczne jest istnienie kapitału społecznego

Kapitał społeczny – obejmuje zasoby umiejętności, informacji, kultury, wiedzy i kreatywności jednostek oraz związki pomiędzy ludźmi i organizacjami. Znaczenie wymienionych zasobów dla rozwoju gospodarczego i towarzyszących mu zmian przemysłowych należy tym kontekście analizować pod względem zależności między ich powstawaniem, upowszechnianiem, wykorzystaniem oraz – na tej podstawie – tworzeniem wartości dodanej. (Definicja Europejskiego Komitetu Ekonomiczno – Społecznego)

Jakkolwiek kategoria „kapitału społecznego” może być traktowana, jako wyraz ekonomizacji i dehumanizacji nauk społecznych oraz instrumentalnego, uprzedmiotowionego traktowania człowieka; to jest ona powszechnie wykorzystywana właśnie w kontekście wzmacniania społeczeństwa obywatelskiego. Kapitał społeczny może być analizowany z punktu widzenia:

- 1) Antropologicznego: uwzględnia naturalne i biologiczne podstawy łączenia się ludzi nawiązując do najstarszego paradygmatu, wywodzącego się od Arystotelesa, w którym „człowiek jest istotą społeczną”
- 2) Socjologicznego: badane są normy społeczne i cechy organizacji społecznych, wzajemne relacje, różne uwarunkowania zewnętrzne

- 3) Ekonomicznego: zakłada, iż człowiek dąży do korzyści, zatem mamy odwołanie do liberalnego założenia „homo oeconomicus”
- 4) Politycznego: zakłada wzajemne oddziaływanie instytucji politycznych i norm prawa państwowego na zachowania i postawy jednostek.

Kapitał społeczny zawiera w sobie wartości niematerialne, takie jak zaufanie, przestrzeganie norm, wzajemność, zaangażowanie na rzecz dobra wspólnego. Jest to kategoria, która odnosi się zarówno do sfery prywatnej jak i publicznej. Realizuje się w sieciach powiązań międzyludzkich, w różnych sytuacjach, o różnym zasięgu terytorialnym. Zatem może się realizować w małych społecznościach lokalnych, regionalnych, ale także w działaniach o zasięgu krajowym czy nawet międzynarodowym. Kapitał społeczny dotyczy powiązań i relacji międzyludzkich, norm zachowań, które nie są sformalizowane, aczkolwiek ich istnienie jest ważne dla funkcjonowania różnych instytucji. Termin ten pojawił się na początku XX w., choć został spopularyzowany w latach 80. XX w. przede wszystkim za sprawą Roberta Putnama, Jamesa Colemana, Pierre`a Bourdieu, Francisa Fukuyamy.

Warunki funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego i organizacji pozarządowych

Dla funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego oraz organizacji pozarządowych, konieczne jest istnienie demokratycznego systemu, który musi mieć przede wszystkim instytucjonalne prawne gwarancje. Po wtóre, konieczne jest prawne zagwarantowanie podstawowych wolności człowieka, takich jak wolność zrzeszania, słowa, publikacji, sumienia, ochrona własności. Po trzecie, ochrona pluralistycznego modelu społeczeństwa, opierającego się na domniemaniu, iż konflikty rozstrzygane są poprzez kompromis. Kolejny warunek odnosi się do kultury politycznej, odwołującej się do kategorii obywatela, czyli upodmiotowionej jednostki, wyposażonej w prawa ale mającej także świadomość swoich obowiązków. Partycypacyjny model kultury politycznej zakłada, iż jednostka dobrowolnie i bez przymusu (nawet psychologicznego) zechce zaangażować się w prace na rzecz pewnej wspólnoty, czyli jest skłonna poświęcić swój czas i energię, dla dobra innych, albo dla ochrony jakiś wartości. Zatem jednostka nie może całkowicie oddać się pod władzę państwa, nie powinna oczekiwać

od tej instytucji, iż załatwi ona wszystkie jej życiowe sprawy. Oznacza to otwarcie na współpracę poza oficjalnymi instytucjami państwowymi. Jeśli mamy do czynienia ze sformalizowanymi formami współpracy, wówczas odnosimy je do organizacji pozarządowych. Jeśli zaś jednostki współdziałają poza strukturami organizacyjnymi, wówczas przechodzimy do szerszego kręgu, czyli społeczeństwa obywatelskiego. I w pierwszym i drugim przypadku, konieczne jest wzajemne zaufanie, które stanowi podstawę zarówno społeczeństwa obywatelskiego, jak i organizacji trzeciego sektora. Organizacje pozarządowe mogą działać lokalnie, regionalnie, na poziomie krajowym czy międzynarodowym, ale za każdym razem istotą tej aktywności jest otwartość na drugiego człowieka, akceptacja jego odmienności, dążenie do samodoskonalenia czy też gotowość do niesienia pomocy. Działalność trzeciego sektora zawsze odnosi się do warstwy aksjologicznej, gdyż jej celem nie jest zysk materialny. Chodzi o wartości, choć niekiedy aktywność tych organizacji łączy się z dystrybucją usług, bądź dóbr materialnych dla potrzebujących. Organizacje pozarządowe są formą ekspresji społecznej, która wynika z przyjęcia zasady subsydiarności (pomocniczości), będącej jedną w podstaw normatywnych ich funkcjonowania. Ważną cechą zarówno społeczeństwa obywatelskiego jak i trzeciego sektora jest odpowiedzialność za funkcjonowanie większych grup społecznych ich dobro albo też odpowiedzialność za realizację podstawowych humanistycznych wartości, które dają podstawę trwania cywilizacji Zachodu. Inną wartością, którą chronią organizacje pozarządowe jest natura, w jej przyrodniczym znaczeniu. Zatrzymanie degeneracji ekosystemu stało się wartością o charakterze ogólnoludzkim. Degradacja środowiska naturalnego jest traktowana, jako atak na podstawowe prawa człowieka do życia w czystym środowisku. Zatem bardzo istotną cechą organizacji pozarządowych jest odwołanie do sfery wartości.

Źródła finansowania organizacji pozarządowych

Organizacje pozarządowe mogą uzyskać finansowe wsparcie ze środków publicznych. Drugie źródło finansowania to składki członkowskie. Współcześnie coraz większą rolę odgrywają granty uzyskiwane przez te organizacje. Ponadto źródłem finansowania mogą być darowizny, spadki, opłaty za usługi, dotacje, kontrakty międzysektorowe. Odrębną grupę stanowią

nawiązki sądowe. Organizacje trzeciego sektora mogą też prowadzić działalność gospodarczą, wówczas wszystkie uzyskane dochody muszą być przeznaczone na cele statutowe organizacji. Poza tym organizacje mogą dokonywać publicznych zbiórek. W końcu źródłem finansowania może być sponsoring, w którym organizacja wykorzystując swój wizerunek np. promuje jakąś firmę czy osobę.

Rozdz. 2

Typy organizacji pozarządowych

Naukowe podejście do organizacji pozarządowych wymaga uporządkowania wiedzy, poprzez wprowadzenia typologii. Występuje wiele typologii, natomiast to co je łączy to odpowiedź na pytania:

- 1) Komu mają służyć organizacje, do jakich beneficjentów kierują swoje działania ?
- 2) Czym się zajmują ?

W pierwszym przypadku mamy do czynienia z dwoma typami: organizacje skierowane na siebie (np. Anonimowi Alkoholicy), organizacje skierowane na innych (np. Armia Zbawienia w USA, Caritas w Polsce). W drugim przypadku wyodrębnia się: usługi (np. Towarzystwo Brata Alberta), rzecznictwo (np. Amnesty International).

Zaprezentowana typologia nie jest jedyną, istnieją inne, które jednak w bardzo podobny sposób porządkują organizacje pozarządowe.

- Organizacje działające w interesie publicznym
- Organizacje działające w interesie wzajemnym

Trzecia typologia:

- Organizacje samopomocy
- Organizacje opiekuńcze

Wśród wymienionych typów organizacji trzeciego sektora na uwagę zasługują organizacje rzecznicze, które zajmują szczególne miejsce wśród organizacji o zasięgu międzynarodowym.

Są to organizacje, które służą tworzeniu społecznego, ekonomicznego i politycznego systemu, mającego na celu promocję pewnych interesów bądź ideologii. Organizacje te zajmują się lobbieniem, prowadzą badania, organizują konferencje, monitorują, ujawniają działania innych (bądź bezczynność), organizują bojkot, rozpowszechniają informacje.

Organizacje rzecznicze dzielą się na: organizacje strażnicze i ruchy społeczne.

Organizacje strażnicze są mniej radykalne, akceptują stosunki społeczne, w których funkcjonują. Akceptują instytucje polityczne, gospodarcze i system prawny. Nie dążą do zmian systemowych. Stoją na straży realizacji zasad systemowych.

Ruchy społeczne – dążą do zmiany, bądź modyfikacji systemu. Są silnie nacechowane ideologicznie. Ruchy społeczne są analizowane na gruncie socjologii, psychologii oraz politologii. Kategoria ruchu społecznego jest silnie związana z koncepcją społeczeństwa pluralistycznego i jest jedną z form życia zbiorowego. Uczestnicy ruchu rekrutują się według ustalonych sieci interakcji. Im bardziej osoba jest integrowana ze społecznością podejmującą protest, tym bardziej angażuje się w działania. Powody przystąpienia do ruchu nie są istotne, podobnie jak to, z jakiej organizacji jednostka wychodzi (z formalnych czy nieformalnych). Można stać się członkiem ruchu poprzez samo zaangażowanie w organizację pokrewną (tak było w przypadku ruchu feministycznego, do którego członkowie rekrutowali się z organizacji pokrewnych). W drugim przypadku ruchy społeczne łączą różne organizacje, stając się ich reprezentacją. Do ruchu najczęściej wchodzi grupy czy zespoły ludzi, rzadziej mamy do czynienia z rekrutacją odizolowanych jednostek. Siła ruchu społecznego jest uzależniona od kilku czynników: otoczenia politycznego, otoczenia społecznego, otoczenia ekonomicznego i

otoczenia technologicznego. Ruch feministyczny, ekologiczny, pacyfistyczny – to przykłady ruchów.

Organizacje świadczące usługi – zorientowane na dostarczanie dóbr i świadczenie usług, których potrzeby nie są zaspokojone, zwłaszcza w państwach o niestabilnych systemach politycznych, biednych, skorumpowanych czy zadłużonych. Organizują pomoc humanitarną, monitorują złoża naturalne, dystrybuują leki (np. Czerwony Krzyż, Lekarze bez Granic, World Wildlife Fund).

Organizacje hybrydowe - są to organizacje, które łączą w sobie funkcje organizacji orzecznich i świadczących usługi. Często są to organizacje, które mają za zadanie przeciwdziałanie ubóstwu czy ochronę środowiska. Ich pojawienie się jest związane z ugruntowywaniem społeczeństwa obywatelskiego, w krajach wysokiej konsumpcji, w których podejmuje się inicjatywy, wykraczające swym zasięgiem poza obszar danego państwa. W wielu przypadkach powstawały organizacje pozarządowe o charakterze rzeczniczym, by z czasem włączyć w zakres działania także świadczenie usług (np. Natural Resources Defense Council - założona w 1970 r.). Tego typu organizacje wyłaniały się z ruchów społecznych.

Organizacje pozarządowe można podzielić także ze względu na profil działalności. Biorąc pod uwagę owo kryterium wyróżniamy: organizacje samopomocy (np. Anonimowi Alkoholicy) , opiekuńcze (np. fundacje powołane dla leczenia dzieci), przedstawicielskie (np. np. komitety mieszkańców), mniejszości (np. gejowskie stowarzyszenia, związki wyznaniowe), tworzone ad hoc (tworzone w konkretnym doraźnym celu, np. dla obrony zabytku przyrody), hobbystyczno – rekreacyjne (np. organizacje miłośników zwierząt), zadaniowe (np. Społeczny Komitet Ochrony nad Zabytkami Starych Powązek) oraz tradycyjne (np. Caritas).

Międzynarodowe organizacje pozarządowe

W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat liczba międzynarodowych organizacji pozarządowych zdecydowanie wzrosła. Trudno jest podać dokładną ich liczbę, można jedynie szacunkowo przyjąć, iż mamy do czynienia z około dwudziestoma tysiącami organizacji pozarządowymi o charakterze międzynarodowym. Międzynarodowe organizacje pozarządowe odgrywają też

coraz większą rolę na arenie międzynarodowej, stały się podmiotem stosunków międzynarodowych, dlatego stało się koniecznością uporządkowanie wiedzy na ten temat. Pierwszym krokiem jest wprowadzenie klasyfikacji tych organizacji, ze względu na różne kryteria.

1. Kryterium: związki z organizacją międzyrządową

- Organizacje afiliowane: są to organizacje formalnie i instytucjonalnie połączone z organizacją międzyrządową. Ich celem jest realizacja celów organizacji międzyrządowej, poprzez współdziałanie osób prywatnych (np. Światowa Federacja Towarzystw Przyjaciół Narodów Zjednoczonych – zajmuje się popularyzacją działań ONZ)
- Organizacje samodzielne

2. Kryterium: wykorzystanie opinii publicznej jako instrumentu realizacji misji

- Organizacje monitorujące i nagłaśniające informacje o działaniu instytucji publicznych: w swojej działalności śledzą naruszanie praw człowieka, w różnych krajach, w różnych sytuacjach. Informacje o tych naruszeniach są upubliczniane. Wykorzystując opinię publiczną organizacje te próbują wywierać wpływ na rządy, czy decydentów, w celu zaniechania naruszeń praw człowieka (np. Amnesty International)
- Organizacje prowadzące działalność operacyjną, w ramach której nie informuje się opinii publicznej o zebranych informacjach: przykładem takiej organizacji jest Międzynarodowy Czerwony Krzyż, którego podstawową zasadą działania jest poufność. Sprawozdania ze swojej działalności udzielane są jedynie zainteresowanym władzom państwowym.

3. Kryterium – zakres funkcji

- Organizacje ogólne: organizacje, które zajmują się różnymi zadaniami, niosą pomoc, monitorują, prowadzą działalność edukacyjną, informują (np. Lekarze bez Granic)

- Organizacje sektorowe: prowadzą działalność w wąsko wyznaczonych dziedzinach np. w dziedzinie realizacji zasad humanitaryzmu (np. Joanici Dzieło Pomocy).

4. Kryterium – kto jest adresatem działalności

- Organizacje prowadzące działalność nakierowaną na członków (np. Międzysojusznicza Konfederacja Oficerów Rezerwy – organizacja, dotycząca oficerów rezerwy NATO).
- Organizacje prowadzące działalność skierowaną do adresatów spoza organizacji: to organizacje, które nie mają określonego kręgu odbiorców, albo też nakierowane są na inne obszary działań (np. Green Peace)

5. Kryterium członkostwa

- Powszechne: skierowane do różnych grup zawodowych, wiekowych, narodowościowych (np. Mensa International – organizacja skupiająca osoby o określonym ilorazie inteligencji).
- Korporacyjne: organizacje nakierowane na określoną grupę zawodową (np. Międzynarodowa Rada Pielęgniarek,).
- Mieszane: biorące pod uwagę kilka konkretnych kryteriów (np. Chrześcijańskie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej – kryterium religijne i płci).

6. Kryterium zbiorcze

- Organizacje uniwersalne: organizacja, która działa na obszarze przynajmniej trzech państw, posiada członków indywidualnych i zbiorowych, posiada formalną strukturę organizacyjną, określoną statutem, posiada siedzibę i pobiera składki.
- Organizacje specjalne: to organizacje wyznaniowe, bractwa, konfederacje (np. Europejska Konfederacja Związków Zawodowych, Międzynarodowe Bractwo Skautów i Przewodniczek).

NGO jako element sieci obywatelskiego zaangażowania

Przedstawiona typologia i podziały międzynarodowych organizacji pozarządowych są konieczne dla uporządkowania wiedzy i uświadomienia sobie, jak wielowymiarowe jest działanie tych organizacji. Jednakże wszystkie naukowe klasyfikacje nie oddają istoty i ducha działania tych organizacji. Każdorazowe omawianie pojedynczych przykładów NGO nie oddaje całego bogactwa i różnorodności wzajemnych zależności i oddziaływań. Dlatego też coraz częściej mówi się o sieciach NGO. Kategoria sieci, została zaadaptowana do nauk społecznych w XX w. W latach 30. XX w. amerykański socjolog Jacob Moreno położył podwaliny pod teorie sieci, natomiast do języka nauki wprowadził tę kategorię Barry Barnes, który zastosował ją w latach 50. XX. Sieci organizacji pozarządowych uzależnione są od kilku czynników: położenia, zasięgu działania, struktury, funkcji. Ważną rzeczą jest także otoczenie polityczne (system polityczny), w którym organizacje funkcjonują. Uczestnicy sieci wymieniają się zasobami, którymi mogą być środki materialne, informacje, doświadczenia. Wszystkie zasoby służą w istocie realizacji polityki publicznej. Współcześnie sieci organizacji międzyrządowych mają zasięg globalny i najczęściej przyjmują postać federacji lub konfederacji.

Konfederacje zorganizowane są w taki sposób, że ich najsilniejsi członkowie delegują koordynatorów, przydzielają obowiązki i alokują środki finansowe dla centralnego biura.

Federacje działają w taki sposób, iż centrala ma silną władzę w ustalaniu norm i pozyskiwaniu zasobów, ale każda filia ma własny zarząd i inaczej realizuje swoje zadania.

Ponadto istnieją organizacje *parasolowe*, które umożliwiają współpracę między organizacjami pozarządowymi, z uwzględnieniem branży.

Rozdz. 3

Modele organizacji trzeciego sektora w Europie

Przełom XX i XXI w. to okres dużej popularności trzeciego sektora, nie tylko w krajach dawnego bloku radzieckiego. Także w tzw. „starych demokracjach” coraz więcej uwagi poświęca się tym organizacjom, skutkiem tego jest duża liczba opracowań naukowych. Zadaniem nauki jest, między innymi, porządkowanie i klasyfikowanie, dlatego też w odniesieniu do organizacji pozarządowych doczekaliśmy się wielu propozycji teoretycznego ujęcia. Znalazło to wyraz w powstaniu wielu modelowych ujęć NGO. Dla celów dydaktycznych można zaprezentować trzy odrębne propozycje, które niekiedy nakładają się na siebie i pokrywają.

Propozycja I:

- modele kontynentalne: (korporacyjny – niemiecki i etatystyczny – francuski)
- model skandynawski
- model śródziemnomorski
- model Europy Środkowo – Wschodniej

Propozycja II:

- model liberalny
- model korporacyjny
- model socjaldemokratyczny

Propozycja III:

- model korporacyjny lub kontynentalny
- model rezydualny (liberalny lub anglosaski)
- model skandynawski (instytucjonalny, socjaldemokratyczny)
- model rudymenarny (śródziemnomorski)

Niemiecki model korporacyjny

Ten model organizacji pozarządowych ma dość długą historię, gdyż sięga końca XIX w. i związany jest z ustawodawstwem socjalnym, wprowadzonym przez Otto von Bismarcka.

Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne, które wnosili pracownicy, dawały gwarancje podstawowych świadczeń socjalnych, natomiast to co ponadto miało należeć do zakresu działań organizacji pozarządowych (w tym także organizacji religijnych). Po drugiej wojnie światowej w Republice Federalnej Niemiec odbudowano system organizacji trzeciego sektora, który opierał się przede wszystkim na zasadzie samorządności, która jest fundamentalna dla istoty tych organizacji. Druga zasada to korporacjonizm, mocno historycznie ugruntowana w Niemczech, będąca wyrazem wolności zrzeszeń ale przede wszystkim powodująca, że aktywnie działające podmioty mają wpływ na podejmowanie decyzji politycznych, poprzez system konsultacji społecznych. Ponadto korporacyjny system w Niemczech powoduje, że organizacje te tworzą szereg federacji oraz organizacji parasolowych. Korporacjonizm jest antytezą atomizmu społecznego, kładzie nacisk na więzi społeczne, przede wszystkim w układzie poziomym o charakterze zawodowym. Pomiotem relacji społecznych jest grupa nie zaś jednostka.

Kolejną cechą modelu niemieckiego jest subsydiarność, czyli pomocniczość. Jest to zasada, wedle której państwo nie może wypełniać wszystkich funkcji ważnych dla zaspokojenia potrzeb społecznych. Tam gdzie społeczności lokalne czy inne małe i duże grupy społeczne radzą sobie samodzielnie, nie ma potrzeby angażowania instytucji państwowych. Państwo wypełnia funkcję pomocniczą względem społeczeństwa, w sytuacjach, w których przerasta to możliwości właśnie małych wspólnot. W przypadku Niemiec, subsydiarność jest zapisana w konstytucji i powoduje, że trzeci sektor uzyskał szczególną, dominującą pozycję w świadczeniu usług socjalnych, w porównaniu z innymi sektorami.

Z punktu widzenia formalno –prawnego organizacje pozarządowe w Niemczech przybierają postać: stowarzyszeń zarejestrowanych, niezarejestrowanych, stowarzyszeń prawa prywatnego i zrzeszeń prawa publicznego. Odrębną grupę stanowią fundacje i spółdzielnie. Niemieckie organizacje pożytku publicznego muszą opierać swoją działalność na założeniach: zakaz dystrybuowania zysków, wyłączność realizacji celów pożytku publicznego, bezpośredniość świadczenia dóbr i usług. W tym modelu organizacje trzeciego sektora są mocno rozbudowane, odgrywają ważną rolę w życiu społecznym i są silnie związane z władzą publiczną. Korporacyjny model występuje w Holandii, Szwajcarii, Austrii, Belgii.

Francuski model etatystyczny

Specyficzna spuścizna historyczna Francji powoduje, że w tym kraju wykształcił się odmienny model funkcjonowania organizacji pozarządowych. Przede wszystkim w wyniku Wielkiej Rewolucji, uległy zniszczeniu instytucje dobroczynne związane z działalnością Kościoła katolickiego, zatem tworzące się w XX w. organizacje pozarządowe miały zdecydowanie świecki charakter. Ponadto francuska tradycja kładła nacisk na aktywną rolę państwa w dziedzinie świadczenia usług socjalnych, stąd nie występował społeczny nacisk na tworzenie organizacji poza układem państwowym. Nawet po drugiej wojnie światowej we Francji nie obserwujemy dużego rozwoju organizacji pozarządowych. Następuje to dopiero w latach 80. XX w. kiedy pojawiają się udogodnienia podatkowe i prawne oraz, kiedy następuje proces decentralizacji państwa. Organizacje pozarządowe uzyskały duży dostęp do środków publicznych ale jednocześnie są kontrolowane przez władze administracyjne. We francuskim systemie prawnym organizacje trzeciego sektora mogą przybierać postać: stowarzyszeń zarejestrowanych, stowarzyszeń niezarejestrowanych (np. kościoły) oraz stowarzyszeń użyteczności publicznej.

Model skandynawski

Jest to model, w którym organizacje trzeciego sektora mają pozornie najmniejsze znaczenie. Jest to oczywiste, zważywszy, iż realizowana jest tam idea „państwa dobrobytu”, opiekuńczego, które bierze na siebie obowiązek zaspokojenia potrzeb obywateli, w jak największym stopniu. Z drugiej zaś strony społeczeństwa państw skandynawskich mają długą i bogatą tradycję aktywności społecznej i zrzeszania się. Organizacje chroniące prawa kobiet, spółdzielnie, organizacje rolnicze, samokształceniowe, sportowe – główne obszary aktywności. W mniejszym stopniu mamy do czynienia z organizacjami o charakterze opiekuńczym czy socjalnym. U podstaw powstawanie tych organizacji legło przekonanie o działaniu samopomocowym obywateli. Dlatego też szwedzki system organizacji pozarządowych jest w niewielkim stopniu uzależniony od środków publicznych, jest samowystarczalny. Trzeci sektor

w Szwecji przybiera organizacyjną postać: fundacji, stowarzyszeń non profit oraz stowarzyszeń o celach for profit (np. spółdzielnie prowadzące działalność produkcyjną lub usługową).

Model śródziemnomorski

Niekiedy nazywany modelem rudymenarnym, występuje w Grecji, Portugalii, Hiszpanii, Irlandii i Włoszech. Podobnie jak w przypadku wcześniej wymienionych modeli, także ten jest warunkowany tradycją i spuścizną historyczną. Szczególne znaczenie ma religia, katolicyzm albo prawosławie. W tej grupie nie ma państw o tradycji luteranńskiej czy kalwińskiej. Z drugiej strony Grecja, Hiszpania, Portugalia i Włochy mają w swojej historii doświadczenie autorytaryzmu i dyktatur, a co za tym idzie mniejsze tradycje i doświadczenie w samoorganizacji społeczeństwa. Skrajny etatyzm państw autorytarnych zabijał oddolne inicjatywy, a jeśli nawet miały one miejsce, to były pod przemożną kontrolą państwa i były przez to państwo wykorzystywane do własnych celów. Po upadku dyktatur, organizacje pozarządowe w wymienionych państwach, zaczęły rozwijać się bardzo dynamicznie. We Włoszech miały one charakter przede wszystkim organizacji orzecznich, natomiast portugalski trzeci sektor koncentruje się na opiece społecznej i funkcjach socjalnych.

W modelu śródziemnomorskim głównym źródłem finansowania są środki publiczne. Wraz z wejściem tych państw do struktur europejskich pojawiło się nowe źródło finansowania, które stało się skutecznym instrumentem w rozwoju trzeciego sektora.

Model Europy Środkowo – Wschodniej

Ten model również warunkowany jest rodzimą, lokalną tradycją oraz historycznymi zaszczościami. Społeczeństwa byłego bloku radzieckiego, po jego rozpadzie próbowały odbudowywać sferę aktywności obywatelskiej, w ramach organizacji pozarządowych. Wykorzystywano do tego celu własne doświadczenia z okresu sprzed II wojny światowej oraz doświadczenia innych państw europejskich. W ten sposób wykształcił się model, będący wypadkową różnych elementów i wpływów. Jest to model, w którym organizacje non profit stanowią uzupełnienie działań państwa i na razie ich znaczenie sprowadza się do swoistego wypełniania luki, tam gdzie niedomaga państwo. Ponadto organizacje trzeciego sektora w tym

rejonie Europy zdane są w dużej mierze na własną aktywność w dziedzinie finansowania. Należy zauważyć, iż trzeci sektor odgrywa poważną rolę w reaktywacji społeczeństwa obywatelskiego. Duża dynamika w tej dziedzinie pokazuje, iż istnieje autentyczna potrzeba realizowania różnych zadań społecznych, poza sferą działalności instytucji państwowych i biznesem. Organizacje non profit odgrywają bardzo ważną rolę w aktywizowaniu postaw obywatelskich i angażowania się w działania dla dobra wspólnego, nie tylko z uwzględnieniem interesu indywidualnego. Stowarzyszanie się w ramach organizacji pozarządowych jest szkołą edukacji obywatelskiej.

Model liberalny – rezydualny

W tym modelu mamy do czynienia z silnie zaakcentowanymi wartościami liberalnymi, takimi jak wolność i indywidualizm. Liberalna koncepcja opiera się także na ograniczaniu roli państwa w życiu społecznym. Stąd w tym nurcie mamy wizję aktywnej jednostki, działającej dla swojego dobra, która w najlepszy sposób potrafi zadbać o swoje sprawy i zaspokojenie potrzeb. Rola państwa sprowadza się do zapewnienia bezpieczeństwa i pokoju, dlatego sfera ubezpieczeń jest bardzo słabo rozwinięta, gdyż jednostki powinny same zabezpieczyć sobie przyszłość na wypadek choroby czy starości. Ten model ma swoje zakorzenienie w etyce purytańskiej, kładącej nacisk na pracowitość, oszczędność i zapobiegliwość w obszarze spraw prywatnych. W tym modelu organizacje trzeciego sektora mają za zadanie aktywizowanie obywateli, w takich obszarach jak kultura czy sport, budowanie wspólnot lokalnych. Ponadto cechą charakterystyczną tego modelu jest działalność charytatywna i filantropijna, która u podstaw miała wartości religijne. Organizacje w tym modelu w mniejszym zakresie liczą na wsparcie finansowe władz a w większym stopniu samodzielnie pozyskują środki na własną działalność. Jest to model charakterystyczny dla Stanów Zjednoczonych i wielkiej Brytanii.

Model konserwatywny (kontynentalny)

W tym modelowym ujęciu, ważną rolę w zaspokojeniu potrzeb socjalnych, odgrywa rodzina. Dopiero w sytuacji, kiedy rodzina nie jest w stanie wypełnić tego zadania, angażują się organizacje pozarządowe. Model konserwatywny odwołuje się do wartości religijnych,

tradycyjnych związków i grup społecznych. W związku z czym owe grupy naturalne traktowane są, jako najlepsza załączkowa forma tworzenia organizacji pozarządowych. W tym ujęciu, rynek nie jest najważniejszym elementem dystrybucji różnych dóbr i usług, ale także państwu nie przypisuje się zasadniczej roli w tej dziedzinie. Państwo ma stanowić gwarancję bezpieczeństwa dla działań organizacji obywatelskich i powinno zachować neutralną pozycję względem organizacji pozarządowych.

Model socjaldemokratyczny (instytucjonalny)

W tym modelu dużą rolę przypisuje się państwu opiekuńczemu, które bierze na siebie obowiązek zabezpieczenia socjalnego, neguje się znaczenie rynku w tej materii. Państwo ponosi duże wydatki na cele społeczne. Działalność organizacji pozarządowych koncentruje się na takich obszarach jak: sport, rekreacja, kultura, samokształcenie, ochrona środowiska, realizacja hobby. Model ten historycznie warunkowany jest silną pozycją organizacji robotniczych (ruchu robotniczego) i organizacji chłopskich. Niekiedy ten model jest utożsamiany z „ekonomią społeczną” i te nazwy są stosowane wymiennie.

Model azjatyckich krajów uprzemysłowionych

Jest to model występujący w Japonii i Korei Południowej. Charakteryzuje się on małą aktywnością państwa w dziedzinie opieki społecznej i zabezpieczeń socjalnych. Trzeci sektor w tych państwach jest bardzo słabo rozwinięty, a jego aktywność w zakresie świadczenia usług socjalnych jest niewielki. Zważywszy na odmienności kulturowe państw azjatyckich, w porównaniu z europejską przestrzenią, mamy do czynienia z modelem organizacji trzeciego sektora, który nie występuje w żadnym z krajów starego kontynentu. Inne usytuowanie jednostki, czy małej grupy w społeczeństwie, powoduje, iż poziom zaspokojenia różnych potrzeb indywidualnych nie ma takiego znaczenia. Słabość trzeciego sektora wynika także z innego rozumienia własności i jej poszanowania. Wynika to z zupełnie odmiennych filozofii – europejska kategoria praw człowieka i kategoria godności, sprawia iż jednostka jest podmiotem, dla którego działają wszystkie urządzenia społeczne. W buddyjskiej tradycji nie

mamy ugruntowania własności ani też żadnego zakorzenienia godności. Z tego powodu działania charytatywne i filantropia nie odgrywają prawie żadnej roli społecznej.

Model państw rozwijających się i przechodzących do demokracji

W tej grupie wyodrębnić można kraje Ameryki Łacińskiej oraz niektóre kraje afrykańskie. Pominięte natomiast zostają państwa byłego bloku państw socjalistycznych, ponieważ wcześniej zostały omówione. Wśród państw Ameryki Południowej największy trzeci sektor występuje w Argentynie, Brazylii, Kolumbii, Meksyku i Peru. Cechą charakterystyczną tego modelu, jest mały udział wolontariuszy w trzecim sektorze. Organizacje te opierają swoją działalność na pracy etatowej, natomiast dochody czerpią przede wszystkim z własnych usług, świadczonych społeczeństwu. Państwo w minimalnym stopniu angażuje się w jego wsparcie. W krajach tych nie ma tradycji rodzimej tworzenia organizacji pozarządowych, aktywność obywatelska jest dopiero rozbudzana. Wcześniejsza historia kolonialna, potem zaś niepewność instytucji państwa, niestabilność polityczna i często rządy dyktatorskie nie dały podstaw do aktywności. Poza tym problemy gospodarcze, niestabilność ekonomiczna, system prawny nie dający gwarancji bezpiecznego działania, to elementy osłabiające możliwość dynamicznego rozwoju trzeciego sektora w państwach Ameryki Łacińskiej.

Niektóre kraje afrykańskie, takie jak Kenia, Tanzania, Uganda, Republika Południowej Afryki, cechują się dość żywym rozwojem sektora non profit. Zauważa się tam wzrost działań filantropijnych, których celem jest świadczenie przede wszystkim usług socjalnych oraz edukacyjnych. Ponadto tworzone tam organizacje pozarządowe mają też na celu budowanie demokratycznych postaw obywatelskich. Utrudnieniem w tej dziedzinie jest ciągle występujące antagonizmy plemienne i nie wykształcenie się nowoczesnych narodów, postkolonialna spuścizna, wysoki poziom korupcji, zacofanie gospodarcze. W krajach afrykańskich dużą rolę odgrywają działania w obszarze non profit, prowadzone przez kościoły różnych wyznań.

Jest rzeczą charakterystyczną, iż w krajach rozwijających się duże pole do działania mają międzynarodowe organizacje pozarządowe, działające w wielu obszarach, np. ochrony praw człowieka, ochrony środowiska, zapobiegania i zwalczania epidemii czy edukacji, ze

szczególnym uwzględnieniem edukacji ekonomicznej i biznesowej, pozwalającej na zapobieganie biedzie.

Rozdz. 4

Organizacje pozarządowe w Stanach Zjednoczonych

Stany Zjednoczone są państwem o prekursorskiej roli w dziedzinie tworzenia i działania organizacji pozarządowych. W zasadzie od początku istnienia państwowości, społeczeństwo amerykańskie tworzyło różnego typu organizacje, stąd nie jest przesadą powiedzenie, że jest to naród stowarzyszający się spontanicznie i dobrowolnie. Pierwsza organizacja niezależna od państwa powstała już w XVII w., był to Harvard College.

Przypadek amerykański jest wyjątkowy nie tylko ze względu na ilość organizacji pozarządowych i ich znaczenie dla funkcjonowania sfery publicznej, ale jest specyficzny także ze względu na uwarunkowania i czynniki wpływające na tę aktywność. Społeczność przybywająca na nowy kontynent żyła w bardzo trudnych warunkach, a jednocześnie pozbawiona była opieki ze strony władz. Duże przestrzenie, które podlegały kolonizacji powodowały rozproszenie i konieczność radzenia sobie we własnym zakresie. Jest to sytuacja w której jednostki i grupy stoją w obliczu sił przyrody, niebezpieczeństw ze strony ludności tubylczej i muszą samodzielnie zaspokoić wszystkie swoje potrzeby. Należy także wziąć pod uwagę fakt, iż Stany Zjednoczone są zasiedlane przez bardzo rzutkie i mobilne jednostki, funkcjonujące zgodnie z etyką purytańską. Moralne nakazy purytanizmu związane są z indywidualizmem i głębokim przekonaniem o kreatywnej i twórczej roli jednostki. Praca, oszczędność, samodyscyplina, samoorganizacja to kanony, którym podlegali osadnicy. Tworzenie różnego rodzaju zrzeszeń, fundacji, towarzystw ułatwiało życie codzienne a jednocześnie uczyło współpracy i odpowiedzialności. Mimo, że wraz z rozwojem i ugruntowywaniem władzy politycznej, klimat dla organizacji pozarządowych nie zawsze był sprzyjający, to ogrywały one i odgrywają ciągle ogromną rolę w świadczeniu usług

społecznych i nie tylko. Filantropia prywatna jest mocno ugruntowana w mentalności amerykańskiej, skutkuje to przekonaniem, iż zbyt duża ingerencja państwa w życie społeczne (jak ma to miejsce w Europie) nie sprzyja rozwojowi, gdyż hamuje inicjatywę i tłamsi wolność. Organizacje pozarządowe są traktowane jako swoiste zabezpieczenie przed omnipotencją państwa i wyrazem amerykańskiego stylu bycia. Stanowią także ważny element kultury obywatelskiej.

Sektor non profit w Stanach Zjednoczonych to organizacje zwolnione z podatku, których ilość szacuje się na ok. 1,7 mln (organizacje zarejestrowane) oraz wielokrotnie większą liczbę organizacji niezarejestrowanych. Znaczenie sektora non profit w USA obrazuje fakt, iż połowa szpitali i uniwersytetów jest finansowana przez trzeci sektor. Amerykański model trzeciego sektora jest bardzo charakterystyczny i ma cechy swoiste, mimo, że mieści się w anglosaskim modelu, występującym w Europie. Specyfika ta polega na dużym stopniu akceptacji społecznej dla ograniczonej roli państwa i dużej aktywności organizacji pozarządowych, np. w dziedzinie kultury. Dla przeciętnego mieszkańca starego kontynentu, tzw. Kultura wysoka powinna być wspierana, albo w całości finansowana przez państwo. W amerykańskiej tradycji, ale też świadomości powszechnej, nawet poważne zespoły symfoniczne, czy teatry dramatyczne są finansowane przez organizacje niezależne od państwa. Są to organizacje, funkcjonujące niejako obok instytucji państwa, a w istocie tworzą one ważny element amerykańskiej demokracji.

Historia rozwoju NGO w Stanach Zjednoczonych, związana jest z całym otoczeniem społeczno – gospodarczym i politycznym kraju. Ważnym momentem było wprowadzenie polityki New Deal, w latach 1933- 1939. Autorem nowego kierunku polityki gospodarczej i społecznej, której celem było przeciwdziałanie skutkom wielkiego kryzysu gospodarczego, był prezydent USA Franklin Delano Roosevelt. To właśnie za jego sprawą wprowadzono płace minimalną, emerytury i ubezpieczenia społeczne. Innowacje te zmieniły pozycję organizacji pozarządowych, ale nie spowodowało to diametralnego odwrotu od idei zrzeszeń obywateli w tych organizacjach. W latach 70. XX w. organizacje pozarządowe w USA czerpały dwukrotnie więcej środków na działalność socjalną, z funduszy rządowych niż ze źródeł prywatnych.

Renesans działalności tych organizacji w Stanach Zjednoczonych odnotowujemy w latach 80. XX w., w okresie rządów republikanów. Los tego sektora jest zdominowany przez działania

komercyjne, organizacje koncentrują się przede wszystkim na pozyskiwaniu środków, natomiast (zdaniem krytyków) zapominają o istocie działań tych organizacji. Dlatego zarzuca się, iż organizacje te nie komunikują się w dostatecznym stopniu ze społeczeństwem, działania ich nie są transparentne (zarzut, który pojawia się także w Europie) oraz elitaryzm tych organizacji. Współcześnie trzeci sektor w USA dotyka kryzys, w kilku sferach: fiskalny, ekonomiczny, efektywności i legitymizacji.

Kryzys fiskalny

Zmiany w systemie podatkowym w Stanach Zjednoczonych, spowodował, że organizacje pozarządowe od czasów prezydentury Ronalda Reagana, nie mogły liczyć na wsparcie administracji państwowej. Wynikało to z faktu, iż podatnicy mogli uzyskać duże ulgi z tytułu dokonywanych wpłat na rzecz tych organizacji. Jednakże te zmiany nie były korzystne, gdyż dobrowolne wpłaty darczyńców nie zrekompensowały ubytku środków, pochodzących z administracji państwowej. Najwięcej straciły organizacje zajmujące się edukacją, szkoleniami, pomocą społeczną czy pośrednictwem pracy. Proporcjonalnie najmniej organizacje zajmujące się służbą zdrowia. Ten niekorzystny trend utrzymał się aż do początku XXI w.

Kryzys ekonomiczny

W kontekście zmian prawnych i strukturalnych w finansowaniu trzeciego sektora, od lat 80. XX w. organizacje te zaczęły poszukiwać nowych źródeł. Jednym z nich było wprowadzenie odpłatności za niektóre świadczone usługi, co w konsekwencji doprowadziło do komercjalizacji wielu organizacji trzeciego sektora. Poprawiło to sytuację finansową, ale jednocześnie spowodowało zainteresowanie instytucji typowo komercyjnych (działających jedynie dla zysku) i wchodzenie do tych obszarów, w których wcześniej działały tylko NGO. Skutkiem tego było wypieranie organizacji pozarządowych. Z drugiej strony komercjalizacja organizacji trzeciego sektora, powodowała spadek zaufania społecznego i rodzenie się pytań o zasadność ich funkcjonowania, gdyż zatarły się różnice między NGO a organizacjami

komercyjnymi. Zmieniające się otoczenie, procesy globalizacji oraz pojawianie się nowych obszarów, w których działa trzeci sektor, dają prawo sądzić, iż ich znaczenie nie będzie spadać a wręcz przeciwnie. Współcześnie wydatki amerykańskiego trzeciego sektora stanowią ok. 7% produktu narodowego brutto (przekraczają budżety ok. 10 państw na świecie), co pokazuje ogromny ich potencjał.

Kryzys efektywności

Organizacje pozarządowe w Stanach Zjednoczonych podlegają krytyce ze względu na niską skuteczność. Chodzi o stopień realizacji różnych programów społecznych, które mają na celu walkę z przestępczością, minimalizację ubóstwa, minimalizację zakresu korzystania z pomocy społecznej czyli walkę z wykluczeniem i marginalizacją. Zarzuty odnoszą się do metod działania, które kładą nacisk na pomoc charytatywną nie zaś aktywizację i motywowanie do wyjścia z ubóstwa. Jest to (według krytyków) sposób działania, który ma uzasadniać konieczność istnienia ogromnej rzeszy organizacji pozarządowych. Zatem jest to sytuacja samonapędzającej się maszyny, będącej wartością samą w sobie. Natomiast te organizacje powołane są do wykonywania konkretnych zadań i rozwiązywania konkretnych problemów społecznych. Inna grupa zarzutów dotyczy głębokiej instytucjonalizacji i biurokratyzacji organizacji trzeciego sektora, które utraciły swoją pierwotną spontaniczność i autentyczny społeczny charakter. Organizacje te coraz częściej zatrudniają fachowców, specjalistów z różnych dziedzin, co zamyka dostęp nowym działaczom. W ten sposób NGO generują zachowania i stosunki klienckie, obce idei samoorganizującego się społeczeństwa i obce amerykańskiej tradycji. Kolejna grupa zarzutów dotyczy (podobnie jak w Europie) braku transparentności w dziedzinie finansowej. Organizacje te często bronią się przed publicznym zaprezentowaniem bilansów, co według nich byłoby uderzeniem w ich autonomię i niezależność. W związku z czym w przypadku wielu, zwłaszcza dużych organizacji pozarządowych, powstaje atmosfera tajemnicy i nieudomówień, co powoduje, że stają się niewiarygodne.

Kryzys wiarygodności

Zarzuty pod adresem NGO powodują, iż pojawia się zasadnicze pytanie o zasadność jego istnienia. Utrwalony w świadomości społecznej historyczny model indywidualnej filantropii i działań charytatywnych, w dzisiejsze rzeczywistości nie może być skuteczny. W to miejsce pojawia się odpłatność usług i wspomniana wyżej biurokratyzacja i technokratyzacja działań. Następstwem tego jest przekazywanie dużej części środków na wynagrodzenia dla pracowników organizacji. Poważnemu zachwianiu uległa też tradycyjna rola wolontariatu. Następne pokolenia Amerykanów w coraz mniejszym stopniu pozytywnie oceniają bezinteresowną aktywność w tej dziedzinie. Przekłada się to na problemy wizerunkowe NGO, dotyczy to nie tylko organizacji zaangażowanych w dziedzinie pomocy społecznej, ale też organizacje rzecznicze działające szerokiej skali międzynarodowej. Pojawiające się zarzuty o niejasne kontakty ze światem biznesu, działania na granicy prawa bądź łamiące prawo, sprawiają, że współczesne organizacje pozarządowe tracą legitymizację społeczną, która jest fundamentalną kwestią, gdyż powinny opierać swoją działalność na zaufaniu społecznym.

Diagnoza wyjścia z sytuacji kryzysowej

Podstawowa sprawa to odbudowanie zaufania społecznego z jednej strony, z drugiej zaś zaufania ze strony instytucji federalnych oraz stanowych. Niektórzy teoretycy sugerują, iż dobrym rozwiązaniem byłaby rezygnacja z dotacji rządowych. Jest to jednak rozwiązanie mało realne i oderwane od rzeczywistości. Program powrotu „do korzeni” jest wyrazem wyidealizowanego i sentymentalnego podejścia do przeszłości organizacji non profit, kiedy wykorzystywały jedynie dobroczynność i akty filantropii. Taki model funkcjonowania NGO przestał funkcjonować w zasadzie pod koniec XX w. Wyjściem jest odnalezienie drogi „złotego środka”, między dotacjami budżetowymi i wpłatami prywatnych podmiotów. Jednakże najważniejszą rzeczą jest nowe spojrzenie na zadania i funkcje trzeciego sektora w USA. Organizacje te powinny położyć nacisk na samopomoc i działalność określonych grup społecznych we własnym interesie i dla własnego dobra. Nie oznacza to rezygnacji ze współpracy z biznesem, a wręcz przeciwnie. Potrzebne jest także stałe monitorowanie sytuacji finansowej organizacji pozarządowych, w celu określenia, czy statutowe cele są realizowane, jeśli tak to w jakim zakresie. Ponadto w nowej, szybko zmieniającej się sytuacji społecznej,

gospodarczej i kulturowej, należy systematycznie badać preferencje społeczne i realne potrzeby, których realizacji nie może sprostać jednostka albo grupa. Pojawiają się także propozycje wprowadzenie specjalnego podatku na cele organizacji non profit, w miejsce odliczeń i odpisów podatkowych. Jest to jednak propozycja dość kontrowersyjna w warunkach amerykańskich. Rodzi wiele kontrowersji i oporów natury mentalnej, zwłaszcza w środowiskach konserwatywnych polityków. Pozytywne postrzeganie organizacji pozarządowych przez społeczeństwo jest warunkiem ich legitymizacji, w związku z czym, konieczne jest przeprowadzenie akcji propagandowej (o zasięgu powszechnym) dla poprawy wizerunku. Współczesna sfera publiczna funkcjonuje na podobnych zasadach, jak sektor komercyjny, liczy się budowanie marki i prestiż. Działania marketingowe stały się koniecznością.

Amerykański model organizacji pozarządowych posiada cechy swoiste, odróżniające go od modeli europejskich, funkcjonuje w odmiennych warunkach kulturowych i prawnych. Jednakże są wspólne problemy, które łączą organizacje pozarządowe niezależnie od miejsca, w którym funkcjonują. Wspólne jest także przekonanie, iż organizacje te są konieczne dla funkcjonowania demokracji. Gdyż istotą systemu demokratycznego jest nie tylko układ instytucjonalno – prawny, wyznaczający formalne ramy. Kwintesencją współczesnej demokracji jest pluralizm w dziedzinie światopoglądów, idei, wartości ale także w dziedzinie organizacji społeczeństwa. Demokracja wymaga uczestnictwa nie tylko w sferze polityki. Wydaje się, iż aktywność właśnie poza sferą polityki jest istotniejsza, gdyż tam tworzą się prawdziwe pro obywatelskie postawy. W modelu amerykańskim od początku akcentowano ów walor, uważając go za wzorcowy i godny naśladowania.

Rozdz. 5

Trzeci sektor w Polsce i Unii Europejskiej

Organizacje pozarządowe w Polsce – rys historyczny

Współczesna nazwa „organizacje pozarządowe” odpowiada relacjom między państwem a pewnym typem organizacji, będących wyrazem dobrowolnie działających jednostek i grup społecznych. Jest ona silnie związana z nowoczesnym typem państwa demokratycznego i społeczeństwa obywatelskiego. Nie oznacza to jednak, że organizacje o takim charakterze są wynalazkiem współczesności. Prapoczątki takich organizacji występują już w średniowieczu. Należy jednak pamiętać, że współczesne myślenie o państwie i sferze publicznej nie może być funkcjonalne w opisie sytuacji sprzed kilkuset lat. Racjonalizacja faktów z przeszłości nie może wykorzystywać siatki pojęć człowieka XX czy XXI w. Dlatego doszukując się prazródła organizacji pozarządowych w wiekach średnich, należy wziąć pod uwagę, że nie występował wówczas rozdział Kościoła od państwa, nie wyodrębniano sfery publicznej i prywatnej, sfera sacrum często zlewała się z profanum. Te zastrzeżenia pozwolą ustrzec się błędowi prostego zestawienia tych organizacji, których na pewno w średniowieczu nie nazwalibyśmy „pozarządowymi”. Pierwsze tego typu organizacje powstały na ziemiach polskich w XII – XIII w. z inicjatywy Kościoła. Były to tworzone przy parafiach przytulki dla ubogich (np. we Wrocławiu w 1214 r.). W XIII w. zaczynają powstawać także fundacje szpitalne, które były fundowane przez osoby świeckie. Zadaniem tych fundacji była opieka zdrowotna, pomoc sierotom, ubogim oraz wędrowcom. W XIV w. powstają fundacje, których celem jest pomoc górnikom, pracującym w kopalniach soli. Dobroczynność świadczyli bogaci mieszczenie, szlachta, zakony, urzędnicy oraz monarchowie.

W wieku XVI i XVII nastąpił wyjątkowy rozwój dobroczynności prywatnej, w której duży udział miały rody Ligęzów, Firlejów, Lubomirskich, Zalejskich. Przekazywano bezpłatnie ogrody, ziemię, domy i datki pieniężne. W największym stopniu było to przeznaczone na budowę szpitali, przytułków oraz na cele edukacyjne. Dotacje na edukację przeznaczano dla zdolnej młodzieży, pochodzącej z niezamożnych rodzin. W 1554 r. powstała pierwsza fundacja powołana przez Jana Grodka z Sanoka, przy Akademii Krakowskiej. Do końca XVII w., przy Akademii Krakowskiej działało 12 fundacji. Fundusze gromadzone na rzecz pomocy ubogim studentom nazywano „borkanami” od nazwiska donatora Stanisława Borka. Istotą „borkanów” było zagwarantowanie środków finansowych, na początku działania danej fundacji, poprzez

umieszczenie tych środków w dobrach nieruchomości. Podobne organizacje funkcjonowały także przy Akademii Zamoyskiej. Następnym typem organizacji charytatywnej była fundacja, której celem było wspieranie aktywności wydawniczej i druk książek.

Ważną rolę w rozwoju organizacji dobroczynnych na ziemiach polskich, odegrał Piotr Skarga (1536 – 1612 - pierwszy pisarz polityczny, tworzący po polsku). Organizacje, których był inicjatorem to Banki Pobożnych, które udzielały nieoprocentowanych, albo nisko oprocentowanych pożyczek na działalność, służącą odbudowie i podtrzymywaniu moralności społecznej. Głęboki katolicyzm i pobożność P. Skargi kierowała go w stronę bezinteresownego działania, w imię miłości bliźniego. Z drugiej strony działania te miały służyć wartościom patriotycznym gdyż autor słynnych *Kazań sejmowych* traktował pomoc wzajemną jako obowiązek wobec ojczyzny.

Człowiek XXI w. funkcjonuje w innej rzeczywistości, innych problemów doświadcza, dostrzega inne zagrożenia. Np. zanieczyszczenie środowiska naturalnego, to kwestia, która zaprzęta uwagę wielu działaczy organizacji pozarządowych, a interesował się nią człowiek XVII w. Natomiast problemem był posag dla młodych kobiet, pragnących wyjść za mąż. Brak właściwego uposażenia przed małżeństwem mógł być źródłem wielu niegodziwych zachowań. W związku z czym, w XVII w. zaczęły powstawać fundacje, których celem było właśnie niesienie pomocy w tej dziedzinie. Łukasz Doctorius powołał w Przemyślu organizację, która miała na celu udzielanie pomocy w zgromadzeniu posagu przez ubogie panny.

Powstawanie organizacji charytatywnych czy dobroczynnych zawsze było i jest związane z konkretnym miejscem i czasem, w którym są zakładane. Przełom wieków XVII i XVIII to okres powolnego upadku Rzeczypospolitej, wyniszczające wojny, kryzys gospodarczy, nieurodzaje, epidemie – wszystkie te zjawiska tworzyły sytuację, w której pojawiały się nowe organizacje filantropijne, podejmujące zadania, których do tej pory nie wypełniały. Jednym z takich zadań była pomoc matkom i nowo narodzonym dzieciom, w związku z dużą liczbą umierających i porzucanych dzieci. Ważną rolę na tym polu odegrał ks. Gabriel Piotr Boduen, który podjął się zadania stworzenia ochronki dla porzucanych albo osieroconych dzieci. Współpracował między innymi ze Stanisławem Konarskim. W 1736 r. założył szpital, a swoim domu urządził przytułek dla porzucanych dzieci i sierot, którymi opiekował się do momentu

znalezienia dla nich nowej opieki. Szpital Bodena zajmował się także chorymi i żebrakami. Źródłem utrzymania szpitala były dochody z dóbr Urszuli Czerwińskiej. Inicjatywa ks. Boudena przetrwała do 1950 r., kiedy to szpital uległ nacjonalizacji.

Nazwisko Stanisława Konarskiego (1700-1773) wpisało się w historię Polski bardzo mocno, jest to osoba, której wiele zawdzięcza także dobroczynność. Zakonnik należący do zgromadzenia pijarów, zasłynął przede wszystkim ze swej działalności w obszarze edukacji. W 1740 r. założył w Warszawie Collegium Nobilium, którego celem był rozwój edukacyjny i intelektualny Polaków. W XVIII w. bardzo aktywnie działali także Andrzej Stanisław Koska Załuski i jego brat Józef Andrzej Załuski. Postawili sobie za cel zbieranie rękopisów, druków, książek, efektem czego była pierwsza biblioteka publiczna otwarta w Warszawie w 1747 r. W najlepszym okresie działalności, biblioteka liczyła ok. 400 tys. woluminów.

Stanisław Staszic (1755 – 1826) to kolejny luminarz działalności charytatywnej na ziemiach Królestwa Polskiego po 1815. Specyficzne warunki porzoborowe, stworzyły nowe obszary działalności. Staszic był fundatorem gmachu Towarzystwa Przyjaciół Nauk, w 1816 r. założył w Kielcach Szkołę Akademiczno – Górnica. Dbał o rozwój oświaty wśród rzemieślników, tworząc niższe szkoły zawodowe. W 1816 r. powołano do życia Szkołę Główną Warszawską, której Staszic był współorganizatorem.

Na początku XIX w. rozwijają się organizacje o charakterze edukacyjnym i oświatowym. Chodziło o szeroko pojętą edukację, w dziedzinie ekonomii, gospodarowania ale także higieny, wiedzy rolniczej, samopomocy. W tym też okresie państwa zaborcze wprowadzają pierwsze regulacje prawne, odnoszące się do aktywności dobroczynnej charytatywnej. Okres po Powstaniu Styczniowym, otwiera nową kartę w historii nie tylko narodu polskiego, ale także interesującej nas kwestii organizacji, działających niezależnie od państwa. Klęska walki zbrojnej i projektu odbudowy państwowości, skierowała aktywność społeczną właśnie w kierunku utrzymania polskości i tożsamości narodowej. Program pozytywistyczny, który upowszechnił się w wielu środowiskach aktywistów i patriotów, kładł duży nacisk na spontaniczne organizowanie się w organizacjach, podtrzymujących polskość. Szeroko pojęta kultura – zarówno duchowa i intelektualna, jak i materialna, stała się obszarem aktywnej działalności „organiczników” jak ich często nazywano. Przykładem takiej aktywności może

być darowizna Leopolda Kronenberga, czego efektem było powołanie Szkoły Handlowej, poprzedniczki Szkoły Głównej Handlowej. Warto także wspomnieć o inicjatywie powołania Zakładu Narodowego, którego fundatorem był Maksymilian Ossoliński w 1817 r. siedziba zaś znajdowała się we Lwowie. Po 1945 r. zbiory zostały przeniesione do Wrocławia i uległy upaństwowieniu.

Okres I wojny światowej to czas całkowitego regresu i stagnacji w działalności fundacji.

Odradzają się wraz z odzyskaniem niepodległości przez Polskę. W lutym 1919 r. został wydany dekret *O fundacjach i zatwierdzaniu darowizn i zapisów*. Ukazanie się tego dokumentu tuż po uzyskaniu niepodległości, w warunkach bardzo skomplikowanej sytuacji gospodarczej, politycznej i międzynarodowej, świadczy o randze jaką przypisywano działalności organizacji niezależnych od państwa. Niezależnie od oceny tego dokumentu, jego zawartości merytorycznej czy też formalnych uchybień, symptomatyczne jest zainteresowanie się tym obszarem działalności. Sytuacja fundacji w Polsce po I wojnie światowej ulega poprawie od 1925 r., kiedy wydano stosowną ustawę zwalniającą je z podatku dochodowego, jeśli uzyskiwane dochody przeznaczane były na cele statutowej działalności, posiadające walor użyteczności publicznej. W latach 30. XX w. liczba fundacji w Polsce spadała, ale było to spowodowane procesami scalania i łączenia małych, słabych finansowo organizacji, w duże organizacje pozarządowe. Liczba fundacji w latach 1937-1939 wynosiła w Polsce ok. 1500.

W okresie międzywojennym na terenie Polski działały także fundacje zagraniczne, przede wszystkim amerykańskie, np. Fundacja Rockefellera. Okres II wojny światowej to oczywiście koniec działalności organizacji non profit, niezależnie do tego czy mówimy o terenach wcielonych do Rzeszy czy też terenach Generalnej Guberni (tam działały do lipca 1940 r.). Majątek organizacji został skonfiskowany przez władze okupacyjne, a działalności zakazano.

Po II wojnie światowej nowe władze budują socjalistyczny model gospodarki, centralnie sterowany, konsekwentnie etatystyczny, w którym nie ma miejsca na indywidualną dobroczynność i akcje charytatywne czy pomocowe. Wszystkie potrzeby społeczne ma zaspokajać państwo. W związku z czym oczywistą sprawą jest iż nie ma miejsca dla organizacji pozarządowych w państwie, w którym omnipotencja władzy ogarnia wszystkie dziedziny ludzkiej egzystencji. Nacjonalizacja i przejmowanie całego majątku narodowego

przez państwo, powodowała, iż wszystkie instytucje niepaństwowe traciły rację bytu i możliwość funkcjonowania, utraciwszy bazę materialną. Ostatecznie dekret z kwietnia 1952 r. formalnie definitywnie kończy żywot fundacji w Polsce. Uzyskują one możliwość odrodzenia w 1984 r. w trudnym i burzliwym okresie schyłku państwa socjalistycznego. Należy jednak pamiętać, iż pewne formy niezależnego działania w PRL miały miejsce, by wspomnieć np. Kluby Inteligencji Katolickiej, działał także Polski Czerwony Krzyż czy Polski Komitet Pomocy Społecznej. Organizacje te miały charakter stowarzyszeń (w 1949 r. nastąpiła nowelizacja prawa o stowarzyszeniach) i najczęściej dotyczyły sfery sportu, nauki czy kultury i oświaty. Nawarstwiający się problemy gospodarcze i społeczne w kraju, w latach 80. spowodowały, iż władze PRL uchwaliły ustawę (w kwietniu 1984 r.) o fundacjach, która weszła w życie w roku następnym.

Trzeci sektor w Polsce po 1989 r.

Widoczna postęp w tworzeniu nowych organizacji zaczął się dopiero po przemianach ustrojowych 1989 r. Powstawały organizacje o charakterze kulturalno – oświatowym, opiekuńczym a także zajmujące się krzewieniem pewnych zasad czy wartości ze sfery światopoglądowej.

Po 1989 r. nastąpiły zmiany w ustawodawstwie, które otworzyły drogę do efektywnego rozwoju trzeciego sektora w Polsce. Wśród wielu aktów prawnych warto wymienić prawo o stowarzyszeniach z kwietnia 1989 r. (Dz. U. 1989, Nr 20, Dz. U. 2001, Nr 79, tekst jednolity ze zmianami). Ustawa z kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. 2003, Nr 96, Dz. U. 2010, Nr 234, tekst jednolity ze zmianami). Ustawa ze stycznia 2010 o zmianie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. 2010, Nr 28). Warto też wspomnieć o ustawie ze stycznia 1995 r. o zamówieniach publicznych.

Po zmianie systemowej organizacje pozarządowe w Polsce zaczęły bardzo dynamicznie rozwijać się. Od 1997 r. do 2012 r. ich liczba zwiększyła się trzykrotnie. Dla przykładu: w 1997 r. było 27, 4 tys. organizacji non profit a w 2010 już 80,4 tys. W 2012 r. zarejestrowanych było 83, 5 tys. organizacji pozarządowych o różnym charakterze i działających w bardzo wielu dziedzinach. W tej liczbie fundacje stanowiły 8,5 tys. Według

danych statystycznych najwięcej organizacji zostało zarejestrowanych w województwie Mazowieckim, Małopolskim i Wielkopolskim.

Organizacje pozarządowe w Polsce mają długą tradycję, która co prawda nie rozwijała się w jednakowym tempie i systematycznie, jednakże mają one już ugruntowane miejsce w systemie społeczeństwa obywatelskiego I jakkolwiek odzywają się głosy o zbyt małym zasięgu ich działania czy też innych niedociągnięciach i brakach, to należy pamiętać, iż takie wątpliwości występują we wszystkich krajach europejskich. Trudno jest znaleźć idealny model funkcjonowania trzeciego sektora, nawet w krajach o dłuższej i bogatszej tradycji. Rozwój organizacji non profit jest wprost związany ze stanem gospodarczym kraju i jego zasobnością. Trudno jest wyobrazić sobie sytuację, w której zacofany gospodarczo kraj posiada wszechstronnie rozwinięty trzeci sektor. Zatem jest to grupa czynników obiektywnych, wymierzalnych, do których zaliczyć należy także przychylnie ustawodawstwo, pozwalające na pozyskiwanie środków od różnych podmiotów gospodarczych czy ze sfery władzy publicznej. Ale nie można pominąć elementów natury subiektywnej, niewymierzalne, takie jak postawy obywatelskie, zaangażowanie, typ kultury obywatelskiej, system wartości, którym dany naród hołduje. Trzeci sektor w Polsce jest bardzo zróżnicowany, przybiera różne formy organizacyjne, wypełnia różne funkcje społeczne, działa w różnych dziedzinach, a także organizacje te działają na różnym obszarze. NGO w Polsce występuje pod postacią stowarzyszeń, fundacji, kółek rolniczych, zrzeszeń branżowych, związków sportowych, klubów sportowych oraz wielu innych. Polski ustawodawca nie zaliczył do organizacji pozarządowych związków wyznaniowych, ale biorąc pod uwagę, iż mogą one prowadzić działalność np. działalność charytatywną, to i one są elementem trzeciego sektora.

Potencjalne przyczyny spadku dynamiki rozwoju organizacji pozarządowych w Polsce

Czynniki te można dostrzec w różnych obszarach, ale jak to już zostało nadmienione, nie dotyczą one tylko Polski. Ważnym czynnikiem utrudniającym rozwój trzeciego sektora jest skomplikowany system prawny i biurokratyzaacja. Ponadto elementem negatywnym polskiej kultury politycznej jest brak zaufania do działalności w sferze publicznej. Nieufność ta dotyczy

pojęć o nieetyczne działania w ramach stowarzyszeń czy fundacji, z drugiej zaś strony generalnie sfera publiczna nie wzbudza zaufania. Wskazuje się także na silne przekonanie o mocy sprawczej państwa. Choć jest to element paradoksalny, gdyż z jednej strony mamy do czynienia z niskim stopniem zaufania do instytucji państwa, z drugiej strony mamy do czynienia z powszechnymi oczekiwaniami, iż państwo zabezpieczy wszystkie potrzeby społeczne. Państwo jest postrzegane jako najważniejszy, efektywny podmiot w dziedzinie ochrony zdrowia, edukacji, kultury, sportu i wielu innych. Inne czynniki związane są z uciekaniem obywateli do sfery prywatnej, występują niedostatki w edukacji obywatelskiej, zatem własne indywidualne sprawy i dążenia są priorytetowe, natomiast działania bezinteresowne dla dobra wspólnego są marginalizowane. Wszystkie negatywne czynniki nie dają podstaw do wieszczenia końca trzeciego sektora, zarówno w Polsce jak i Europie.

Trzeci sektor W Unii Europejskiej

Organizacje pozarządowe w sformalizowanych strukturach europejskich, do Traktatu z Maastricht (zawarty w lutym 1992 r., wszedł w życie 1 listopada 1993 r.) były marginalizowane. W dokumentach europejskich trzeci sektor pojawił się w 1993 r. za sprawą Zielonej Księgi polityki społecznej i Białej Księgi europejskiej polityki społecznej z 1994 r. Zmiana nastąpiła po powstaniu Protokołu społecznego w 1997 r., We wspomnianych dokumentach odnotowano znaczenie bezinteresownych działań w obszarze opieki społecznej, w warunkach niedomogów państwa opiekuńczego. Powołując Wspólnotę Europejską powołano Europejski Komitet Ekonomiczno – Społeczny, który odgrywa bardzo ważną rolę w dziedzinie dialogu społecznego.

Współcześnie związki trzeciego sektora z Unią Europejską polegają przede wszystkim na tym, że organizacje te są beneficjentami środków unijnych. W regionach czy środowiskach lokalnych organizacje te uczestniczą w różnych projektach, wykorzystując zasoby Unii. Drugim ważnym elementem są sieci europejskich organizacji pozarządowych, skupiające organizacje ekologiczne czy ochrony praw człowieka. Duże organizacje pozarządowe o zasięgu międzynarodowym mają możliwość lobbowania oraz wywierania wpływu na instytucje unijne poprzez organizowanie opinii publicznej.

Podobnie jak w przypadku polskim, tak też w wymiarze europejskim obserwujemy szereg niekorzystnych zjawisk, mimo to rola organizacji pozarządowych w Europie wzrasta, gdyż włączają się w dialog obywatelski, wypełniają funkcje społeczne, które państwa zaniechały, albo ograniczyły. Trzeci sektor jest swoistym „systemem wczesnego ostrzegania”, sygnalizuje w których miejscach życia społecznego mamy do czynienia z różnego rodzajami deficytu. Najnowsze trendy kierują trzeci sektor w stronę nowego sposobu zarządzania - governance. Stają się one także instrumentem w redefiniowaniu polityki społecznej na poziomie unijnym i krajowym. Zatem są to organizacje, które pozwalają ewolucyjnie przejść od rządzenia do zarządzania. Ponadto specyfika tych organizacji (ich dobrowolność, spontaniczność tworzenia, samostanowienie) powoduje, że mogą stanowić instrument przełamywania barier narodowych, religijnych, kulturowych. Mogą lepiej i efektywniej przyczyniać się do przełamywania stereotypów i uprzedzeń, zwłaszcza, że wiele z nich powstaje właśnie w tym celu. Organizacje pozarządowe potrafią elastycznie reagować na zmiany zachodzące w otoczeniu społecznym i gospodarczym, uwidacznia się to także w dużej ich fluktuacji. Wiele organizacji powstaje i znika i nie zawsze są to zjawiska negatywne, gdyż w ich naturze leży reagowanie na zmienność środowiska, w którym funkcjonują.

Trzeci sektor na pewno jest bardzo ważnym elementem samoorganizującego się społeczeństwa, pozwala na aktywność obywateli poza komercyjnym obszarem rynku i bez upoważnienia państwa.

Rozdz. 6

Zadania i funkcje organizacji pozarządowych

W naukowym, uporządkowanym opisie organizacji trzeciego sektora możemy odnaleźć wiele podejść i sposobów klasyfikacji funkcji, które są przez nie realizowane. Różnorodność tych typologii wynika z faktu, iż mamy do czynienia z ogromną różnorodnością instytucjonalną oraz

z ogromną różnorodnością funkcjonalną. Poza tym kryterium typologii może być również stosunek do otoczenia, sfery ekonomii czy polityki. Ponadto funkcje organizacji pozarządowych wynikają ze specyfiki tradycji historycznej danego kraju czy konkretnych problemów danego obszaru. Dla przykładu: w krajach europejskich brak dostępu do wody pitnej nie jest problemem, zatem w zakresie funkcji NGO z tego obszaru nie znajdziemy takiej kwestii. Współczesne organizacje pozarządowe to często wyspecjalizowane jednostki o zasięgu międzynarodowym, odgrywające ważną rolę kreatora światowej opinii publicznej. Mają możliwość wywierania realnego wpływu na różne sfery życia społecznego oraz władze państwowe, stanowią czynnik opiniotwórczy, diagnozują sytuacje kryzysowe albo prowadzą aktywność edukacyjną i pomocową, są animatorami kultury. Obszarów, w których działają organizacje pozarządowe jest tak wiele, że trudno jest przeprowadzić jednorodną ich typologię. Dlatego w literaturze naukowej odnajdujemy kilka różnych propozycji typologii funkcji NGO.

Propozycja pierwsza:

Funkcja poznawcza, organizatorska, inspirująca, integrująca lobbingsowa.

Funkcja poznawcza

Organizacje pozarządowe są w państwach demokratycznych swoistym probierzem słuszności działań władz państwowych. Instytucje władzy państwowej uzyskują wiedzę w sprawie akceptacji bądź dezaprobaty podejmowanych decyzji. Funkcjonują organizacje, które zajmują się monitorowaniem konfliktów, aktów nietolerancji, łamania praw człowieka i obywatela. Także organizacje ekologiczne są nośnikami informacji o tym, jak dana decyzja jest odbierana przez społeczności lokalne albo nawet w skali globalnej. Ponadto organizacje trzeciego sektora zajmując się świadczeniem usług medycznych czy socjalnych wskazują na przykład na luki w działaniach państwa, uwidaczniają niedowład organizacyjny czy braki finansowe w jakiejś dziedzinie. W ten sposób również wypełniają funkcję poznawczą. Inny zakres tej funkcji dotyczy dosłownie realizowania tej funkcji, kiedy w grę wchodzi działania edukacyjne, kulturotwórcze, propagujące różne idee. Mogą to być organizacje promujące kulturę ludową danego bądź egzotyczne kultury obce danemu społeczeństwu.

Funkcja organizatorska

Wokół organizacji trzeciego sektora skupiają się jednostki i grupy społeczne, które łączą wspólne zainteresowania, system wartości, przynależność socjologiczna, przynależność terytorialna. Łącząc się w organizacje pozarządowe jednostki i grupy akcentują swoją przynależność ale jednocześnie akcentują niezależność od tradycyjnych instytucji związanych z państwem. Wyrażają przekonanie, iż organizacja ta lepiej prezentuje ich interesy i dążenia, efektywniej realizuje cele. Ta funkcja jest szczególnie istotna z punktu widzenia funkcjonowania współczesnej demokracji oraz ideału społeczeństwa obywatelskiego. Wyraża się w tej funkcji chęć uczestniczenia i bezinteresownego działania w jakiejś dziedzinie, w sferze publicznej.

Funkcja inspirująca

Jest to funkcja bezpośrednio związana z poprzednią, gdyż organizacje pozarządowe pobudzają jednostki do aktywności społecznej, spontanicznie i bezinteresownie. Organizacje inspirują do podejmowania działań we własnym imieniu, we własnych sprawach, zgodnie z zainteresowaniami i interesami. Funkcja ta ukazuje także pobudzanie aktywności małe społeczności lokalne, które działają niezależnie od instytucji centralnych państwa czy instytucji samorządowych (choć często we współpracy). Organizacje pozarządowe są inspiracją do uzewnętrzniania swoich przekonań i interesów, poza obszarem polityki, zatem jednostki przekonują się, że nie tylko np. partie polityczne są w stanie artykułować dążenia grup społecznych.

Funkcja integrująca

Jest to funkcja, która ma kilka wymiarów. Przede wszystkim integruje ludzi, wypełniając lukę, która powstała po rozbiciu tradycyjnych więzi społecznych. Małe społeczności lokalne, sąsiedzkie, towarzyskie czy nawet rodzina nie wypełniają już funkcji integrujących w takim stopniu, jak jeszcze kilkadziesiąt lat temu. I proces dezintegracji tych grup naturalnych postępuje. W to miejsce wchodzi właśnie organizacje pozarządowe, które tworzą nowe więzi.

Z drugiej strony organizacje pozarządowe odgrywają bardzo ważną rolę w procesie integracji europejskiej. Rolę tych organizacji zauważyli Niemcy i Francuzi, którzy posiadają największą sieć współpracy różnych podmiotów nie rządowych. Owa współpraca pozwoliła zmienić relacje między tymi narodami. Współpraca rządów, parlamentów czy polityków nie ma takiej siły oddziaływania, jak współpraca między ludźmi skupionymi w organizacjach, powstających dobrowolnie. Proces wzajemnego poznawania się, przełamywania niechęci, niekiedy wrogości, przełamywanie stereotypów, to zadania, które wypełniają NGO, przyczyniając się do pogłębiania procesów integracyjnych w Europie.

Funkcja lobbingsowa

Organizacje pozarządowe stanowią skuteczny instrument nacisku na organy władzy państwowej. Są też skutecznym instrumentem nacisku na organizacje międzynarodowe. Współcześnie organizacje te stanowią jeden z podmiotów stosunków międzynarodowych. Zajmując się sprawami nie tylko lokalnymi czy krajowymi ale także globalnymi wywierają naciski na płaszczyźnie stosunków międzynarodowych.

Propozycja druga typologii:

Funkcja integracyjno – strukturalizacyjna, funkcja samorządowa, funkcja mediacyjno – manipulacyjna, inicjowanie zmian społecznych.

Funkcja integracyjno – strukturalizacyjna

Funkcja ta niekiedy jest skutkiem ubocznym działalności statutowej organizacji, w innych przypadkach integracja grupy jest elementem konstytutywnym organizacji. Poziom integracji w ramach organizacji świadczy o jej możliwościach przetrwania, gdyż organizacje o małym poziomie wewnętrznej samoidentyfikacji bardzo często rozpadają się, albo istnieją tylko formalnie, nie zaś realnie. Ponadto w wyniku działań organizacji pozarządowych mogą następować zmiany w strukturach dużych grup społecznych. Mogą też formalizować się grupy, które do tej pory działały nieformalnie. Działalność organizacji pozarządowych może wywierać wpływ na strukturę społeczną, wyodrębniając grupy, które do tej pory nie były

uwzględniane. Przykładem mogą być organizacje skupiające grupy homoseksualne, które po wielu latach działania doprowadziły do ich uznania. Integracja może dotyczyć bardzo różnych grup społecznych a w dobie powszechnej komunikacji istnieje możliwość łączenia ludzi nawet z odległych rejonów świata. Przykładem może być akcja ACTA, która była spontanicznym ruchem, inspirowanym przez niezależne środowiska, wymierzona przeciwko zapisom tego dokumentu.

Funkcja samorządowa

NGO mają wymiar samorządowy, uczą odpowiedzialności i zainteresowania sprawami publicznymi. Samorządność jest jedną z cech podstawowych tych organizacji, zatem jest programowo wpisana w ich działalność. Żadna organizacja pozarządowa (niezależnie od zasięgu działania) nie powinna działać z pominięciem samorządności. W ten sposób podkreśla swoją niezależność w stosunku do państwa. Samorządność egzemplifikuje działanie tych organizacji pomiędzy państwem a sferą prywatną – indywidualną. Wypełniając tę funkcję organizacje pozarządowe wpływają także na decentralizację, jest to widoczne zwłaszcza w krajach postkomunistycznych, w których wcześniej państwo miało ambicje realizować wszystkie potrzeby społeczne i ogarniało swoim zasięgiem wszystkie sfery życia publicznego, próbując także wpływać na życie indywidualne i prywatne. Dlatego po rozpadzie systemu komunistycznego, rozwijający się trzeci sektor tworzył enklawy, w których na nowo budowano nowe formy działania, niezależnie od państwa. Warto zauważyć, iż w Polsce w latach 70. i 80. XX w., w okresie działania zorganizowanej opozycji politycznej (np. Komitet Obrony Robotników, Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela, Latający Uniwersytet) budowano podwaliny pod system samorządności obywatelskiej, niezależnej od państwa. Idea samoorganizującego się społeczeństwa, autorstwa Jacka Kuronia była powszechnie akceptowana w środowiskach opozycyjnych. Dlatego po upadku komunizmu, w Polsce szybko i dynamicznie zaczęły rozwijać się organizacje pozarządowe.

Funkcja mediacyjno – manipulacyjna

Jest to funkcja, która łączy to co jednostkowe, indywidualne i prywatne z tym, co ogólne, społeczne czy grupowe. W ramach tej funkcji następuje uzgadnianie interesów indywidualnych z grupowymi. Organizacje trzeciego sektora muszą brać pod uwagę nie tylko swoje dążenia i interesy ale także otoczenie społeczne czy polityczne, uwarunkowania prawne i finansowe możliwości. Przykładem mogą być międzynarodowe organizacje, występujące w obronie praw człowieka i obywatela, które w swoich działaniach w różnych rejonach świata muszą uwzględniać specyfikę religijną, obyczajową, kulturową. W ramach tej funkcji NGO wpływają na poglądy i postawy nie tylko swoich członków ale także większych grup społecznych. Niekiedy owa manipulacyjna funkcja jest wpisana w zakres aktywności, częściej natomiast jest to efekt uboczny działania. Przykładem mogą być organizacje dbające o środowisko naturalne, takie jak Greenpeace, które wpływają na zmianę postrzegania kwestii ekologii. Choć ich głównym zadaniem jest próba ratowania środowiska naturalnego w wymiarze globalnym.

Inicjowanie zmian społecznych

Jest to funkcja, w której organizacje pozarządowe mogą wpływać na system prawny czy system polityczny danego państwa. W ramach legalnych działań i form nacisku mają możliwość wywierania nacisku na władze i wprowadzania zmian w zapisach prawa. Organizacje trzeciego sektora mogą tworzyć z innymi organizacjami ruchy społeczne i wówczas mają większą siłę nacisku. Przykładem mogą być działania organizacji feministycznych, dążących do równouprawnienia kobiet w sferze polityki, efektem czego są parytety na listach wyborczych czy też ustawodawstwo zakazujące dyskryminacji z powodu płci.

Przedstawione typologie nie wyczerpują wszystkich możliwych propozycji, występujących w literaturze przedmiotu. Jednakże inne sposoby typologii funkcji operują innymi określeniami, ale opisują podobne funkcje, dlatego w dalszej części zostaną przedstawione inne typologie, bez dokładniejszego opisu.

Trzecia typologia dzieli funkcje organizacji pozarządowych na: afiliacyjne, integracyjne, ekspresyjne.

Czwarta typologia: funkcje wspomagania rozwoju jednostki (biologicznego, społecznego, kulturalnego), funkcja przygotowania do pełnienia ról społecznych (uzyskanie doświadczenia w działalności organizacyjnej), wzbogacanie sfer życia i aktywności jednostek (wzbogacanie kontaktów, urozmaicanie doświadczeń życiowych), upowszechnianie wiedzy instrumentalnej i kształtowanie określonych postaw (rozwijanie i realizowanie ideałów demokratycznych, budowanie społeczeństwa obywatelskiego).

Piąta typologia (oparta na podziale na role, odgrywane wobec jednostek zaangażowanych w trzecim sektorze i funkcje społeczne): funkcja afiliacyjna (związana z potrzebą przynależności), funkcja ekspresyjna (dotyczy samorealizacji), funkcja integracyjna (budowanie więzi społecznych), funkcja opiekuńczo – wychowawcza (dotyczy dzieci i młodzieży), funkcja normalizacyjna (aktywność w obszarach gdzie niedomaga państwo), funkcja grupy nacisku (walka o interesy grupowe), funkcja uspołeczniania państwa (uogólnienie wszystkich wcześniejszych funkcji).

Propozycja szósta: funkcja polityczno – społeczna, funkcja wsparcia materialnego w realizacji celów socjalnych, funkcja świadczenia usług społecznych.

Propozycja siódma: funkcja mediacyjna między rodzinami i państwem, funkcja artykulacyjna, funkcja integracyjna, funkcja edukacyjna.

Ósma propozycja klasyfikacji: artykulacja potrzeb i interesów różnych grup społecznych, wyrażanie protestów społecznych, kontrola działań władz lokalnych, uczestniczenie w procedurach prawnych, dotyczących działań państwa, uczestnictwo w procedurach przygotowywania i podejmowania decyzji, sygnalizowanie niebezpieczeństw i konfliktów społecznych, zagospodarowywanie sfery wolnej od działań samorządów i państwa, formułowanie alternatywnych wizji rozwojowych, samo edukacja i kształtowanie kultury obywatelskiej.

Przystawione podziały i klasyfikacje funkcji organizacji pozarządowych, dotyczą różnych obszarów życia społecznego. Należy jednak wziąć pod uwagę węższy zakres tych funkcji, mianowicie działalność NGO w gospodarce. Jakkolwiek organizacje pozarządowe nie mają

charakteru komercyjnego i nie są nastawione na zysk, to przecież są mocno związane ze światem biznesu w wieloraki sposób i wywierają wpływ na gospodarkę. Przede wszystkim organizacje pozarządowe wkraczają w te obszary, gdzie rynek nie jest w stanie zaspokoić potrzeb albo państwo nie jest w stanie tego zrobić. Przykładem może być głód w wielu obszarach świata, albo niedowład służby zdrowia, co łączy się z dużą śmiertelnością. Obydwa zjawiska mają bezpośrednie przełożenie na kondycję gospodarczą danego kraju. Międzynarodowe organizacje, które wkraczają w te obszary wpływają pośrednio na gospodarkę. Organizacje trzeciego sektora są także animatorem nowych form aktywności gospodarczej, bardzo często występują z akcjami edukacyjnymi, dotyczącymi samo zatrudnienia czy zdobywania kwalifikacji. Wypełniają także funkcje edukacyjne, odnośnie sposobów poszukiwania pracy, autopromocji czy wykorzystania niekonwencjonalnych metod aktywizacji zawodowej.

Ważną funkcją w obszarze gospodarki jest ochrona środowiska naturalnego. Ostatnie dziesięciolecie to okres dużej aktywności organizacji ekologicznych działających lokalnie i globalnie. Dzięki akcjom propagandowym i naciskom na władze, wprowadza się regulacje prawne, narzucające podmiotom gospodarczym przestrzeganie norm. Ponadto organizacje pozarządowe są rzecznikami aktywizowania zawodowego grup wykluczonych np. ze względu na niepełnosprawność. Należy także zwrócić uwagę na inny aspekt oddziaływania na gospodarkę – NGO są nośnikami wartości, które w gospodarce rynkowej (ale nie tylko) zostały zmarginalizowane, mianowicie uwrażliwienie na potrzeby oraz dostrzeżenie podmiotowości jednostek. Broniąc praw człowieka, wskazują na takie wartości jak solidarność, współczucie, życzliwość. Świat biznesu nastawiony na zysk może być skutecznie równoważony przez te organizacje, które kierują się innymi zasadami i priorytetami.

Oczywiście związek między gospodarką a trzecim sektorem polega na finansowym wspomaganiu. Charakterystyczne jest, iż w krajach o długiej i bogatej tradycji organizacji pozarządowych, istnieje wiele instrumentów prawnych, pozwalających na taką pomoc. Ponadto współczesna kultura biznesu, w państwach demokratycznych zawiera domniemanie domyślne, że dobrze prosperujące firmy czy instytucje finansowe wspierają trzeci sektor. Jest to działanie nie tylko marketingowe i wizerunkowe ale przynosi także wymierne korzyści. W praktyce

życia gospodarczego ceni się pracowników, którzy mają w swoim doświadczeniu działalność w NGO. Działalność w tych organizacjach uczy pracy w grupie i współdziałania oraz kompromisu. Uczy także odporności na przeciwności, gdyż organizacje te borykają się z wieloma przeciwnościami, a przede wszystkim muszą same zdobywać środki na swoją działalność. Zatem działają tam osoby kreatywne, mobilne, elastyczne i nie bojące się ryzyka czyli posiadające takie cechy, które są pożądane w działalności gospodarczej.

Funkcje trzeciego sektora według *Encyclopedia of Social Work*

Organizacje te przeciwdziałają dehumanizacji stosunków międzyludzkich, umożliwiają swobodny wybór kierunku niesionej pomocy przez ofiarodawcę, zgodnie z własnymi preferencjami. Zmniejszają ograniczenia, wynikające z systemu demokratycznego i rynku. Trzeci sektor wykonuje funkcje kontrolne w stosunku do organów władzy. Neutralizuje napięcia społeczne. Reguluje popyt i podaż na usługi społeczne.

Rozdz. 7

Organizacje pozarządowe a otoczenie zewnętrzne

Organizacje pozarządowe funkcjonują w konkretnych warunkach. Jest to otoczenie polityczne, ekonomiczne, społeczne, technologiczne i kulturowe. Uwzględnienie tych podstawowych elementów otoczenia jest bardzo ważne dla zrozumienia, dlaczego nie we wszystkich państwach mamy do czynienia z podobnym tempem i zakresem rozwoju organizacji trzeciego sektora. W przypadku organizacji pozarządowych o zasięgu międzynarodowym, otoczeniem są relacje między państwami, sytuacja geopolityczna, system prawa międzynarodowego, inne podmioty prawa międzynarodowego.

Otoczenie polityczne

Jest to jeden z najważniejszych czynników otoczenia, gdyż od niego uzależnione jest istnienie NGO. Państwa demokratyczne mają niejako wpisane w swoją istotę funkcjonowanie tych organizacji, natomiast w państwach autorytarnych czy totalitarnych jest to albo bardzo utrudnione albo niemożliwe. Niekiedy możemy mieć do czynienia z systemami politycznymi, w których formalnie występuje demokracja, natomiast w rzeczywistości działalność trzeciego sektora podlega tak wielu obostrzeniom czy ograniczeniom, że nie można mówić o jego swobodnym rozwoju. Demokratyczny system polityczny łączy się z ideą państwa prawa, w którym (odwołując się do rzymskiej maksymy) „rządzą prawa nie ludzie”. W modelu państwa prawa obywatel może przewidywać konsekwencje swoich działań, może też planować pewne przedsięwzięcia, gdyż w tym modelu zachowania państwa, uzewnętrzniające się poprzez prawo, są przewidywalne. Funkcjonowanie różnych organizacji czy instytucji prywatnych nie jest uzależnione od personalnej woli rządzących lecz podlega bezosobowej i beznamiętnej literze prawa. Ponadto idea państwa prawnego zakłada, że jest to instytucja działająca dla dobra obywateli, nie jest wartością samą w sobie. Państwo prawa nakłada na obywatela obowiązki, jednocześnie dając mu duży zakres swobód w ramach praw stanowionych. Demokratyczne państwo prawne stoi na straży praw obywatelskich, których aktualny katalog jest rozległy. Wśród tych praw (w znaczeniu – uprawnienie) znajduje się prawo do zrzeszeń i stowarzyszeń, które jest fundamentem dla funkcjonowania organizacji pozarządowych. To uprawnienie dotyczy jednostki jako członka społeczności politycznej a także jako członka społeczności cywilnej. Współczesne państwa dają najczęściej gwarancje konstytucyjne tych uprawnień, do których tworzą akty niższego rzędu, rozstrzygające o kwestiach szczegółowych. Istotne jest by elity polityczne były otwarte na inicjatywy społeczne, związane z tworzeniem organizacji pozarządowych, by nie stwarzano barier instytucjonalnych i prawnych. Z drugiej strony elity polityczne powinny brać pod uwagę bodźce i sygnały płynące ze strony NGO, gdyż świadczy to o poziomie i jakości demokracji w danym kraju. Przykładem mogą być działania Amnesty International, która zajmuje się między innymi łamaniem praw człowieka w różnych krajach świata. Przypadki złych praktyk w tej dziedzinie zdarzają się w różnych krajach, nie tylko tych

o deficycie demokracji. Natomiast sposób reagowania na takie doniesienia, czy też chęć rozwiązania problemu jest probierzem otwartości na trzeci sektor. Kolejny ważny element z otoczenia politycznego dotyczy klarownego podziału między sferą publiczną i prywatną, ponieważ NGO jest odrębnym bytem instytucjonalnym i strukturalnym o własnych motywacjach i preferencjach,

które z natury nie dotyczą sprawowania władzy, czyli organizacje te nie dążą do zdobycia i sprawowania władzy, jak partie polityczne. Jednakże równowaga w systemie politycznym jest bardzo ważnym warunkiem dla funkcjonowania NGO. Niestabilna sytuacja w systemie politycznym (np. częste fluktuacje rządów, niepewna scena partyjna, niestabilna sytuacja konstytucyjna głównych instytucji politycznych) ma bezpośredni wpływ na działanie tych organizacji, gdyż często podejmują one długofalowe przedsięwzięcia, które wymagają pewności i przewidywalności najbliższej przyszłości. Poza tym niepewność w systemie politycznym wpływa także na sferę gospodarczą, z której trzeci sektor czerpie środki finansowe (np. niepewność systemu podatkowego).

Relacje między trzecim sektorem a sektorem rządowym mogą mieć różny charakter

- Relacja kooperacji: obydwa sektory dążą do podobnych celów i używają podobnych środków. Relacja ta występuje najczęściej w odniesieniu do pomocy humanitarnej, programów leczniczych czy profilaktycznych. W tej relacji organizacje pozarządowe mogą być traktowane jako podwykonawca rządu.
- Relacja konfrontacji: dążą do różnych celów i używają różnych środków. Jest to relacja, która ujawnia się np. w odniesieniu do ochrony środowiska czy praw obywatelskich, kiedy cele rządu i cele trzeciego sektora są diametralnie różne, ale także metody działania są odmienne.
- Relacja komplementarności: sfera rządowa i organizacje non profit dążą do tych samych celów ale odmiennymi drogami. Może to dotyczyć świadczenia usług społecznych, np. w dziedzinie zwalczania patologii, narkomanii, alkoholizmu albo pomocy rodzinom.
- Relacja kooptacji: Jest to sytuacja w której organizacje pozarządowe i sfera rządowa stosują podobne metody działania i środki, ale dążą do odmiennych celów. Przykładem

mogą być działania w ochronie środowiska, kiedy rząd preferuje np. rozwój energetyki jądrowej, a organizacje pozarządowe opowiadają się za alternatywnymi, odnawialnymi źródłami energii i w tym celu wywierają nacisk lub prowadzą akcje propagandowe np. w odniesieniu do instytucji Unii Europejskiej.

Relacje między organizacjami pozarządowymi a administracją państwową często są wyrazem braku zaufania i podejrzliwości. Natomiast w modelowym, idealnym ujęciu powinny one opierać się na pomocniczości i partnerstwie oraz uczciwej konkurencji. Poziom zaufania uzależniony jest też od jawności, co dotyczy obydwu podmiotów. Dobre relacje między trzecim sektorem a administracją powinny opierać się także na programach współpracy, co w ustawodawstwie polskim zostało ujęte jako obowiązek opracowywania rocznych programów współpracy między samorządami terytorialnymi a NGO. Ustawa z grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, sformułowała siedem rodzajów współpracy i są to:

- wzajemne informowanie się o planowanych kierunkach działania
- konsultowanie z organizacjami pozarządowymi projektów aktów prawnych w dziedzinach, dotyczących działalności statutowej organizacji
- konsultowanie projektów aktów prawnych, dotyczących zadań publicznych z radami pożytku publicznego
- tworzenie wspólnych zespołów o charakterze doradczym i inicjatywnym
- zawieranie umów partnerstwa, odnoszących się do polityki rozwoju
- zlecanie realizacji zadań publicznych
- zawieranie umów wykonania inicjatywy lokalnej.

Alternatywne modele relacji trzeci sektor – rząd mogą przybierać postać uzupełniania, współdziałania oraz przeciwstawiania się rządowemu zaopatrywaniu ludności w dobra publiczne.

Otoczenie ekonomiczne

Jest rzeczą charakterystyczną, że organizacje pozarządowe najdynamiczniej rozwijają się w krajach, w których zaspokojenie podstawowych potrzeb odbywa się na wysokim

poziomie. Aktywność jednostek w ramach tych organizacji wynika z faktu, iż dysponują one wolnym czasem, który nie muszą poświęcać na zdobywanie środków na zaspokojenie własnych potrzeb. Uczestniczenie w organizacjach non profit jest rodzajem potrzeby, wynikającej z socjalizacji, ale jest to potrzeba wyższego rzędu. Drugim ważnym elementem z otoczenia ekonomicznego jest funkcjonowanie gospodarki wolnorynkowej. Państwa o scentralizowanej gospodarce i o wysokim poziomie etatyzmu nie stwarzają warunków dla funkcjonowania organizacji pozarządowych. Przykład państw bloku radzieckiego jest tego potwierdzeniem. Wynika to przede wszystkim z naczelnego założenia, że głównym dostawcą dóbr i usług jest państwo. Po drugie etatyzm gospodarczy zawsze przeradza się w etatyzm społeczny i kulturowy, państwo które ogarnia gospodarkę zawsze dąży do zawłaszczenia wszystkich sfer ludzkiej egzystencji. Dlatego też niezależnie od tego o jakim modelu gospodarki rynkowej mówimy, czy leseferystycznym czy też o tzw. społecznej gospodarce rynkowej, czy nawet państwie dobrobytu, zawsze mamy do czynienia z domniemaniem domyślnym, iż państwo nie ma onnipotentnych tendencji. Po trzecie brak wolności gospodarczej uniemożliwia współpracę trzeciego sektora z biznesem, który musi walczyć o przetrwanie i nie będzie skłonny do wspomagania organizacji pozarządowych.

W otoczeniu ekonomicznym generalnie liczy się ogólny stan gospodarki, poziom bezrobocia, poziom inflacji, margines wykluczenia społecznego, tempo rozwoju, przewidywalność władz państwowych. Owa przewidywalność odnosi się zwłaszcza do ustawodawstwa podatkowego, ulg, odpisów. Podmioty gospodarcze, wspierające trzeci sektor powinny mieć możliwość przewidywania swoich wydatków, a trzeci sektor dochodów.

Kolejnym ważnym elementem jest struktura gospodarcza i proporcje między sektorami. Istotna jest także wielkość przedsiębiorstw oraz fakt czy są to przedsiębiorstwa narodowe czy też wchodzące w skład międzynarodowych korporacji. Elementy te jakkolwiek wymierne i podlegające parametryzacji wiążą się z kolejnym elementem, takim jak kultura biznesu. W krajach gdzie mamy do czynienia z historycznie

ugruntowaną gospodarką rynkową, mamy także do czynienia z kulturą biznesu, która nie koncentruje się tylko na zysku czy też korzyści krótkoterminowej. Liczą się różnego rodzaju inne korzyści, poza finansowymi np. wizerunkowe. Wiele przedsiębiorstw traktuje współpracę z trzecim sektorem, jako rodzaj inwestycji w przyszłość przedsiębiorstwa. Niekiedy wchodząc na nowe rynki, w ramach akcji marketingowej przedsiębiorstwa wspomagają organizacje pozarządowe, by uzyskać przychylną nie tylko władz ale także lokalnej społeczności. Oczywiście intencje biznesu nie są bez znaczenia, choć nie można założyć, że jest to bezinteresowna pomoc NGO.

Otoczenie społeczne

Jest to otoczenie zawierające w sobie wiele różnych elementów. Jednym z nich jest rozwój intelektualny społeczeństw, co wyraża się w poziomie wykształcenia i dostępie do edukacji. Im wyższy jest odsetek ludzi wykształconych, tym dynamiczniej rozwija się trzeci sektor. Z danych socjologicznych wynika, iż poziom wykształcenia ma bezpośredni związek z aktywnością charytatywną, zaangażowaniem w wolontariat czy zaangażowaniem w sferze publicznej. Z drugiej strony rozwój intelektualny społeczeństw przekłada się na lepsze rozpoznawanie problemów współczesności, takich jak ochrona praw człowieka czy ochrona środowiska. Wyższy poziom wykształcenia ma wpływ także na zainteresowanie sprawami kultury. Kolejnym czynnikiem z otoczenia społecznego jest wewnętrzna budowa społeczeństw, chodzi o to, czy mamy do czynienia ze społeczeństwem heterogenicznym czy też homogenicznym, w odniesieniu do różnorodności etnicznej, kulturowej, religijnej. Heterogeniczność społeczeństwa powoduje otwartość na nowe inicjatywy ale jednocześnie rodzi nowe problemy mniejszości i odmienności. W państwach o dużym odsetku mniejszości narodowych, powstają organizacje pozarządowe, które prowadzą działalność skierowaną na te grupy. Ponadto współczesne społeczeństwa podlegają nowym stratyfikacjom, które wymykają się tradycyjnym modelom, np. mniejszości seksualne, ruchy feministyczne, subkultury młodzieżowe. Nowe podziały mogą być siłą organizacji pozarządowych ale mogą też stanowić problem, gdyż są one często

zarzewiem konfliktu. Dążąc do realizacji swoich celów odrzucają kompromis i drogę koncyliacji a skłaniają się ku opcji „wszystko albo nic”. Współczesne otoczenie społeczne charakteryzuje się także dużym relatywizmem moralnym i permissywnością. Dopuszczalność różnych zachowań, w imię zasady „cel uświęca środki”, tworzy nieprzychylną atmosferę wokół organizacji pozarządowych. Np. niektóre akcje Greenpeace są zdecydowanie negatywnie odbierane przez opinię publiczną. Kolejnym elementem otoczenia społecznego jest duża mobilność społeczna, w różnych dziedzinach. Częsta zmiana miejsca pracy czy zamieszkania powoduje, że nie są budowane autentyczne, naturalne więzi społeczne. W wielu przypadkach aktywność w trzecim sektorze wymaga samookreślenia i identyfikacji z daną grupą społeczną. Ponadto duża mobilność oznacza także, iż jednostki są zainteresowane przede wszystkim swoimi sprawami i nie są zainteresowane w bezinteresownym działaniu. Współczesne społeczeństwa podlegają także procesom sekularyzacji, w związku z czym zmienia się czy jest minimalizowana rola związków wyznaniowych, które tradycyjnie wypełniały takie funkcje jak organizacje pozarządowe. Działania filantropijne i charytatywne mają swoje korzenie właśnie w działalności kościołów chrześcijańskich. Procesy laicyzacji powodują, że nie tylko organizacyjnie i instytucjonalnie kościoły tracą, ale tracą na znaczeniu wartości religijne. W końcu diametralnie zmieniła się rola rodziny, zwłaszcza w krajach wysoko rozwiniętych. Można mówić o erozji tradycyjnych więzi rodzinnych, w to miejsce wkraczają organizacje pozarządowe. Przykładem tego zjawiska jest opieka nad ludźmi starymi; w tradycyjnym modelu rodziny tam znajdowali opiekę. Współcześnie funkcje te w coraz większym zakresie przejmują organizacje trzeciego sektora. Dotyczy to także opieki nad dziećmi czy zorganizowanie im czasu wolnego. W miejsce tradycyjnych, naturalnych grup społecznych pojawiają się nowe konwencje współistnienia, opierające się na kontraktualistycznej wizji społeczeństwa.

Kolejnym bardzo ważnym czynnikiem społecznym, wpływającym na organizacje pozarządowe jest zwiększanie się ilości wolnego czasu, w związku z czym jednostki mogą aktywnie uczestniczyć z sferze publicznej, biorąc pod uwagę nie tylko dobro

wspólnoty, ale także własne korzyści, gdyż w ten sposób organizują sobie czas wolny. Jest to istotne zwłaszcza dla osób w wieku poprodukcyjnym, które mogą uzewnętrzniać swoją aktywność właśnie w organizacjach pozarządowych.

Wszystkie wymienione czynniki z otoczenia społecznego, mogą mieć negatywny bądź pozytywny wpływ, w zależności od kontekstu analizy.

Otoczenie technologiczne

Organizacje pozarządowe w XXI w. funkcjonują w zgoła odmiennych warunkach, dotyczy to wszystkich kontekstów jednakże w odniesieniu do technologii zmiany są największe. Otoczenie technologiczne ewoluuje najszybciej, co pociąga za sobą konsekwencje zarówno pozytywne, jak i negatywne. Przede wszystkim rozwój technologii telekomunikacyjnych i informatycznych sprawia, iż działacze organizacji pozarządowych mogą przedsięwziąć akcje na szeroką skalę, w różnych rejonach świata. Rozwój tej sfery sprawia, iż organizacje pozarządowe mogą docierać ze swoimi programami i postulatami do ogromnej rzeszy odbiorców. Wydarzenia, które kiedyś miały zasięg lokalny, stały się globalne. Przykładem mogą być lokalne konflikty zbrojne, czy akty łamania praw człowieka. Dzięki nowoczesnym środkom komunikacji, organizacje pozarządowe mogą informować opinię publiczną a tym samym wpływać na ośrodki rządzące. Współcześnie mamy do czynienia ze społeczeństwem informacyjnym i informatycznym, co wykorzystywane jest przez NGO. Środki komunikowania odgrywają jedną z ważniejszych ról w działaniu tych organizacji. Z drugiej strony rozwój technologii rodzi konsekwencje negatywne, co staje się asumptem do działań organizacji pozarządowych, zwłaszcza w skali globalnej. Zanieczyszczenie środowiska, zachwianie równowagi w przyrodzie, organizmy modyfikowane genetycznie – to niektóre z problemów, którymi zajmują się organizacje trzeciego sektora. W tym obszarze postęp technologiczny może być dobrodziejstwem, gdyż eliminuje głód, ale jednocześnie jest przyczyną degradacji środowiska. Rozwój energetyki atomowej rozwiązuje problem zapotrzebowanie na energię elektryczną, jednocześnie jednak jest poważnym zagrożeniem, nie tylko dla przyrody ale i

człowieka. Wskazane przykłady obrazują znaczenie postępu technologicznego dla działań organizacji pozarządowych.

Otoczenie kulturowe

Otoczenie kulturowe ukazuje, jak wiele elementów determinuje działanie organizacji pozarządowych. Często są to elementy, z których uczestnicy trzeciego sektora nie zdają sobie sprawy. Jednym z ważniejszych są uwarunkowania historyczne, o których już była mowa. Model amerykański czy też model skandynawski NGO jest uzależniony od spuścizny historycznej. Podobnie jak specyficzna kultura duchowa, ze szczególnym uwzględnieniem wyznania, które odcisnęło swoje piętno na postawach obywatelskich, stosunku do aktywności w sferze publicznej, ale też do takich wartości, jak uczciwość czy pracowitość. Dominujące wyznanie w danym kraju miało ogromny wpływ na stosunek jednostek do działań filantropijnych czy charytatywnych. Kolejnym elementem z otoczenia kulturowego jest stopień otwartości na nowe idee, prądy, kierunki myślowe, ale także otwartość na odmiennosc w ogóle. Wydaje się, iż społeczeństwa funkcjonujące w ramach demokracji (pojmowanej nie tylko instytucjonalnie ale bardziej kulturowo) są bardziej otwarte i tolerancyjne. Pozwala to na budowanie społeczeństw wielokulturowych, w których nie dochodzi do aktów agresji w stosunku do odmiennych systemów wartości czy zachowań a tym samym pozwala na tworzenie wielu organizacji pozarządowych, o różnych celach i środkach.

Bardzo ważnym elementem z otoczenia kulturowego jest poziom edukacji nieformalnej i formalnej, zwłaszcza edukacji obywatelskiej. Przykład amerykański pokazuje, iż istnieje związek między dynamiką rozwoju NGO a edukacją obywatelską, gdyż w tym kraju przykładą się dużą wagę do patriotyzmu, aktywności w sferze publicznej i jednocześnie w Stanach Zjednoczonych mamy do czynienia z bogatą ofertą trzeciego sektora.

Inna grupa czynników dotyczy zanikania kultur tradycyjnych (folklor), co pobudza organizacje pozarządowe do reaktywowania i odtwarzania tych kultur. Jest to trend zauważalny od drugiej połowy XX w., kiedy to powstaje coraz więcej inicjatyw

broniących kultury rodzime przed umasowieniem i homogenicznością. Ponadto wraz ze wzrostem dobrobytu, w krajach wysoko rozwiniętych pojawia się zwiększone zapotrzebowanie na kulturę wysoką oraz edukację w tej dziedzinie. Przykładem może być amerykański system finansowania kultury wysokiej, w którym państwo w znikomym stopniu partycypuje. Teatry operowe czy filharmonie są finansowane z innych źródeł niż państwowe, a jednocześnie te placówki kultury prowadzą akcje propagowania muzyki poważnej poprzez transmisje, emitowane na cały świat.

W otoczeniu kulturalnym ważne miejsce zajmuje także kultura polityczna, która pozornie nie powinna być łączona z trzecim sektorem. Jednakże w zależności od tego, czy mamy do czynienia z kulturą poddańczą czy partycypacyjną, tak rozwija się także sfera publiczna, nie związana z polityką. Przykładem może być długa tradycja absolutystyczna i autorytarna w Rosji, co implikuje słabe osadzenie organizacji pozarządowych w tym kraju.

W końcu procesy globalizacji odciskają swoje piętno na działalności NGO, gdyż stały się one ważnym podmiotem stosunków międzynarodowych.

Rozdz. 8

NGO w kontekście uwarunkowań instytucjonalnych i etycznych

Uwarunkowania prawne działań organizacji pozarządowych w Polsce

Działalność organizacji pozarządowych w krajach demokratycznych jest regulowana prawem. Każde państwo ma typowy dla siebie system ustawodawczy, którego nie można sprowadzić do wspólnego mianownika. Nawet w ramach Unii Europejskiej trudno jest mówić o jednolitym systemie prawnym, regulującym działania NGO. W tej części opracowania zostaną omówione regulacje prawne, obowiązujące trzeci sektor Polsce.

Podstawowym dokumentem jest oczywiście konstytucja z 2 kwietnia 1997 r., która nie odnosi się wprost do „organizacji pozarządowych”, natomiast w art. 12 odnajdujemy zapis, który uznaje swobodę tworzenia organizacji społeczno – zawodowych, stowarzyszeń, fundacji, zrzeszeń. Oczywiście konstytucja daje gwarancje wolności zrzeszeń i jest to kardynalny zapis dla funkcjonowania organizacji pozarządowych, ale także społeczeństwa obywatelskiego. W Polsce organizacje pozarządowe mogą funkcjonować pod trzema postaciami : stowarzyszeń, fundacji i organizacji działających na podstawie odrębnych ustaw.

Działalność fundacji reguluje Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r., która określa wymogi, jakie muszą być spełnione by zarejestrować taką organizację. Zgodnie z tą ustawą państwo ma możliwość kontroli, czego wyrazem jest dokonanie wpisu do rejestru fundacji (Krajowy Rejestr Sądowy). Natomiast zagraniczne fundacje, w Polsce mogą działać z zachowaniem zasad koncesji. Fundacje mogą tworzyć osoby fizyczne niezależnie od obywatelstwa i miejsca zamieszkania. Mogą też powoływać fundacje osoby prawne, które mają swoją siedzibę albo w Polsce albo za granicą.

Fundacja może być ustanowiona dla realizacji celów społecznie lub gospodarczo użytecznych, takich jak ochrona zdrowia, rozwój nauki, oświata, wychowanie, kultura, sztuka, ochrona zabytków, ochrona środowiska bądź innych celów nie określonych przez ustawodawcę.

Fundacja jest specyficznym spersonifikowanym majątkiem w formie: pieniędzy, papierów wartościowych, ruchomości i nieruchomości. Wszystkie te dobra przeznacza na określony cel fundator. Fundator opracowuje także statut (siedziba, majątek, cele, nazwa, zakres działania, struktura organizacyjna ewentualnie działalność gospodarcza). Istotną cechą fundacji jest to, iż nie jest ona związkiem osób. Fundacja zobowiązana jest do składania corocznego sprawozdania z działalności właściwemu ministrowi. Sprawozdanie ma charakter jawny. Przedstawicielstwo zagranicznej fundacji na terenie RP wymaga zezwolenia.

Stowarzyszenia działają na podstawie Ustawy z 7 kwietnia 1989 r. Stowarzyszenie jest odpowiednią formą prawną dla grupy osób, które mają wspólny cel lub problem i chcą podjąć wspólne działanie o charakterze sformalizowanym. Stowarzyszenie opiera się na społecznym zaangażowaniu członków, samorządności oraz jest organizacją niezarobkową. Stowarzyszenia

mogą tworzyć obywatele Polski, albo cudzoziemcy mieszkający w Polsce. Stowarzyszenia mogą mieć dwie formy: rejestrowe i zwykłe.

Stowarzyszenia rejestrowe to najpopularniejszy typ. Posiadają osobowość prawną i mogą być założone już przez 15 osób, podlegają rejestracji w sądzie. Są to stowarzyszenia, które mogą tworzyć terenowe jednostki organizacyjne, mogą przyjmować w poczet członków osoby prawne. Mają możliwość korzystania z ofiarności publicznej od organów władzy państwowej. Stowarzyszenia te mogą łączyć się w związki stowarzyszeń. Mają duży zbiór uprawnień, między innymi mogą prowadzić działalność gospodarczą, z której dochód musi być przeznaczony na cele statutowe. Na terenie Polski mogą powstawać stowarzyszenia międzynarodowe, tworzone przez osoby, pochodzące przynajmniej z dwóch państw, a mające miejsce zamieszkania na terenie Polski.

Majątek stowarzyszenia powstaje ze składek członkowskich, darowizn, zapisów, spadków, dochodów z własnej działalności, ofiarności publicznej, dochodów z majątku stowarzyszenia. Stowarzyszenie zwykłe nie posiada osobowości prawnej, do jego powstania wystarczą trzy osoby, które wyrażą wolę powołania takiej organizacji oraz uchwałą regulamin działalności. O utworzeniu należy poinformować właściwy organ (ze względu na siedzibę). Czyli mamy w tym przypadku do czynienia z notyfikacją, nie zaś rejestracją. Takie stowarzyszenie musi wybrać przedstawiciela, który będzie je reprezentował. Nie może powoływać jednostek terenowych, nie może także przyjmować darowizn, spadków i zapisów, nie może zrzeszać osób prawnych, prowadzić działalności gospodarczej. Jedynym źródłem utrzymania są składki członkowskie. Stowarzyszenia zwykłe mogą tworzyć federacje, składające się z minimum trzech stowarzyszeń.

Organizacje działające na podstawie odrębnych ustaw są to organizacje, które nie działają na podstawie ustawodawstwa o fundacjach i stowarzyszeniach. Są to takie organizacje jak: Polski Czerwony Krzyż, Polski Związek Łowiecki, Polski Związek Ochotniczych Straży Pożarnych. Ponadto do tej grupy organizacji zaliczmy, te które działają na podstawie umów międzynarodowych, gdzie Polska jest stroną i są organizacjami międzypaństwowymi. Ich członkami są państwa jako podmioty prawa międzynarodowego. Odrębną grupę stanowią kościoły i związki wyznaniowe.

Organizacje pożytku publicznego

Ta grupa organizacji wymaga odrębnego potraktowania, gdyż z formalnego punktu widzenia nie można ich utożsamiać z organizacjami pozarządowymi w ogóle. Nie jest to bowiem prawna forma organizacji pozarządowych a jedynie status nadawany organizacjom pozarządowym, kościołom i związkom wyznaniowym. Wyodrębnienie organizacji pożytku publicznego wynika z podziału organizacji pozarządowych na: działające wyłącznie dla swoich członków oraz działające dla innych osób. Organizacja pożytku publicznego, to taka organizacja, która przez minimum dwa lata działa na rzecz ogółu albo grupy społecznej (wyodrębnionej ze względu na szczególnie trudną sytuację życiową lub materialną). Działalność gospodarcza może być jedynie poboczną. Organizacje pożytku publicznego mogą korzystać ze zwolnień z pewnych podatków (np. od nieruchomości) oraz mogą korzystać z jednego procenta odpisów od podatku dochodowego obywateli. Organizacje te mają obowiązek sporządzania rocznych sprawozdań ze swojej działalności i podawania ich do publicznej wiadomości.

Uwarunkowania etyczne działalności organizacji pozarządowych

System wartości i normy moralne, które towarzyszą działalności organizacji trzeciego sektora stanowią bardzo ważny element ich opisu, choć należą do niego elementy ze sfery duchowej, niewymierne i niedookreślone. Owo niedookreślenie dotyczy przede wszystkim trudności w zdefiniowaniu kategorii dobra i zła, które najczęściej są odbierane intuicyjnie. Jakkolwiek w oficjalnych dokumentach różnych organizacji pozarządowych znajdujemy odniesienia do sfery aksjologii i etyki, to nie mamy jednoznacznej wykładni owych wartości. Drugie zastrzeżenie, dotyczy dylematu „cel uświęca środki ?” Rodzi się pytanie czy szlachetne pobudki uzasadniają niektóre formy działania, czy działanie na granicy prawa albo z naruszeniem prawa ze szlachetnych pobudek jest dopuszczalne ? Kolejny problem dotyczy uniwersalności norm moralnych albo ich relatywności. Współcześnie jednostki rzadziej opowiadają się za niezmiennymi i stałymi wartościami, częściej mamy do czynienia z postawami względności i zmienności norm. Ten dylemat jest szczególnie ważny w odniesieniu do organizacji pozarządowych, działających w wymiarze międzynarodowym. Odrzucając uniwersalizm podstawowych norm moralnych, organizacje takie nie mają podstaw do występowania w

obronie np. praw człowieka, jeśli w danym kręgu kulturowym pewne zachowania są głęboko historycznie zakorzenione. Relatywizm moralny wytrąca instrumenty do obrony praw kobiet, mniejszości etnicznych, seksualnych czy nawet obrony zwierząt. Bardzo jaskrawym przykładem może być rytualny ubój zwierząt, czemu przeciwstawia się wiele międzynarodowych organizacji pozarządowych. Inny przykład to sytuacja kobiet w krajach islamskich. Organizacje pozarządowe w swoich działaniach w różnych częściach świata mogą odwoływać się jedynie do najbardziej rudymenatarnych norm moralnych, nie są w stanie ich skonkretyzować. Kolejny dylemat dotyczy uylitarystycznej postawy, która opiera się na przekonaniu, że człowiek dąży do szczęścia a unika przykrości. Miarą oceny moralnej jest suma szczęścia, dla jak największej liczby ludzi, w jak najdłuższym okresie czasu. Zatem w tym ujęciu bardzo często szczęście jest utożsamiane z poziomem zaspokojenia potrzeb. Jednak nie mamy obiektywnych kryteriów pozwalających określić optymalny poziom potrzeb, czy nawet minimalny. Nie zawsze też potrzeby materialne odgrywają pierwszorzędną rolę w życiu jednostek czy grup społecznych. Dlatego organizacje pozarządowe, które stawiają sobie za cel świadczenie usług czy materialną pomoc nie znajdują jednoznacznej odpowiedzi czy ich zadaniem jest uszczęśliwianie poprzez maksymalizację szczęścia czy minimalizację przykrości. Związek między sferą materialną a wartościami moralnymi to jeden z ważniejszych dylematów współczesności, ponieważ nie uznaje się samoistności wartości duchowych i moralnych, oznacza to, że powinny one służyć czemuś lub komuś. Etyka (w znaczeniu nauka o moralności) próbuje odpowiedzieć na pytanie co jest dobre co jest złe, czego człowiek powinien unikać a do czego powinien dążyć. W tym ujęciu ma wymiar normatywny, ale ma także wymiar krytyczny, w którym próbuje odpowiedzieć na pytanie dlaczego, poszukując uzasadnienia dla takiej a nie innej normy czy oceny. Wydaje się, że na tej drugiej płaszczyźnie działacze organizacji pozarządowych napotykają na trudności, gdyż to co w jednym kraju jest uznawane za dopuszczalne i uzasadnione, w innym będzie zasługiwało na naganę. Zrozumienie realiów danego środowiska społecznego jest bardzo istotne z perspektywy organizacji działających w skali globalnej, właśnie znalezienie odpowiedzi na pytanie: dlaczego w tym kręgu kulturowym dane zachowanie jest dopuszczalne.

Kolejna grupa dylematów moralnych dotyczy nowych form kontroli, których jednostki nie dostrzegają, gdyż są zakamuflowane. Często organizacje pozarządowe ulegają manipulacjom, z których nie zdają sobie sprawy. Mogą być elementem gry sił politycznych albo wielkich koncernów przemysłowych albo innych środowisk lobbujących. Przykładem może być ochrona klimatu i ścieranie się dwóch przeciwstawnych opinii co do ocieplania czy ochładzania klimatu. Wiedza, przekazywana przez różne ośrodki naukowe nie jest jednoznaczna, nie do końca wiadomo co jest powodem zmian klimatycznych. Pojawiają się opinie, że różne stanowiska w środowisku naukowym są wynikiem nacisków czy wręcz interesów finansowych. Zatem organizacje zajmujące się ochroną klimatu stoją wobec dysonansu poznawczego, z drugiej strony rodzi się dylemat moralny, czy nie są manipulowane i wykorzystywane. Wspomniany dysonans poznawczy dotyczy także ścierania się tradycyjnych koncepcji świata z nowoczesnym postmodernistycznym racjonalizmem, co znajduje odzwierciedlenie właśnie w dziedzinie ochrony środowiska. Inne formy współczesnej kontroli związane są z możliwościami telekomunikacyjnymi i informatycznymi, możliwością inwigilowania i śledzenia działań organizacji bez ich wiedzy.

Procesy globalizacji w zdecydowany sposób zmieniły charakter działań międzynarodowych organizacji pozarządowych. Są to zmiany zarówno pozytywne jak i negatywne. Współczesny człowiek docierając do informacji z całego świata jest w stanie nieść pomoc w skali globalnej. Z drugiej zaś strony zbyt duża ilość negatywnych informacji ze świata może rodzić obojętność, wynikającą z przesycenia tymi informacjami oraz przekonaniem, że nie można pomóc wszystkim, w związku z czym następuje wycofanie do sfery prywatnej. Z globalizacją pojawia się też inne niebezpieczeństwo, homogenizacji wartości, które narzucają najsilniejsze gospodarczo państwa. Oznacza to, że pozytywne wartości pochodzą od najbogatszych, co może dyskredytować działania organizacji pozarządowych, postrzeganych jako emisariuszy świata, który próbuje przekupić biednych. Ponadto organizacje trzeciego sektora są traktowane jako twór sztuczny, który wypełnia swoje funkcje ale nie identyfikuje się oraz nie rozumie społeczności lokalnych dla których działa. Ciągłe widoczny jest podział na kraje wysoko rozwinięte i tzw. "trzeci świat" (choć coraz rzadziej używa się tego określenia), ów podział implikuje postrzeganie NGO, jako elementu świata bogatych, którzy kiedyś byli np.

kolonistami. Dlatego pomoc jest traktowana, jako coś należnego i oczywistego, w związku z czym w innej perspektywie dokonuje się ocena moralna ich aktywności.

Mówiąc o moralnych uwarunkowaniach działania NGO nie można pominąć nowych wyzwań etycznych, które związane są z dynamicznym rozwojem industrializacji i techniki. Ochrona środowiska naturalnego i ochrona zwierząt to zjawiska, które współcześnie rozpatrywane są w kontekście moralnym. Zatem organizacje zajmujące się tymi kwestiami występują często w roli mentorów, kreują swój wizerunek zdecydowanie w optyce dobra i zła. Co stanowi o słabości a niekiedy wiarygodności tych organizacji. Przykładem może być walka o czyste powietrze, co stanowi wartość samą w sobie, z drugiej strony możemy mieć do czynienia z fabryką, która co prawda zanieczyszcza powietrze, ale daje miejsca pracy dla wielu ludzi. Dochodzi do zderzenia nie tylko interesów ale także mamy do czynienia z konfliktem moralnym. Kolejna niejednoznacznie oceniana sprawa, dotyczy organizmów modyfikowanych genetycznie. Z jednej strony coraz lepsze zaspokojenie potrzeb żywieniowych na świecie, a z drugiej nieznane jeszcze konsekwencje. W końcu przykład zapłodnienia in vitro (kwestia podejmowana przez różne organizacje pozarządowe w wielu krajach świata). Z jednej strony wartość życia, traktowana bezwzględnie, z drugiej jednostkowe cierpienie osób pozbawionych potomstwa.

Ponadto należy wskazać na niejednoznaczność moralną w działalności NGO, w związku z upodabnianiem się tych organizacji do sektora komercyjnego. Duże organizacje, zwłaszcza międzynarodowe są zarządzane w sposób menadżerski, co budzi nieufność oraz deficyt społecznej legitymizacji. Zatrudnianie dużej liczby etatowych pracowników, którzy wypełniają funkcje biurokratyczne również jest negatywnie odbierane, gdyż dochodzi do zderzenia ideału misji społecznej z mechanizmem urzędniczym, pojawia się kolejny dysonans: przekonania versus wymogi organizacyjne. Dlatego należy uznać, iż oceny moralne i system wartości, na który powołują się organizacje pozarządowe jest tak samo istotny jak uwarunkowania instytucjonalne, prawne czy finansowe. Legitymizacja tych organizacji ich akceptacja wynika z zaufania społecznego, to zaś związane jest z transparentnością. Wszelkie niejednoznaczne zachowania czy działania wpływają także na poziom finansowania i dopływ nowych członków. Jeśli organizacje pozarządowe występują przeciwko komuś (np. rządowi, korporacjom,

koncernom), to muszą posiadać takie zaplecze aksjologiczne, które usytuuje je wyżej w sensie moralnym.

Rozdz. 9

Uczestnicy stosunków międzynarodowych

Podmiotowość politycznomiędzynarodowa

Podejmując problem organizacji pozarządowych w relacjach międzynarodowych, należy rozważyć, jakie podmioty w nich uczestniczą. Podmioty w stosunkach międzynarodowych to kategoria, która nie ma charakteru statycznego, w ciągu kilkudziesięciu lat do tej grupy doszły nowe podmioty. Jednakże dwa elementy, określające cechy podmiotów odznaczają się stałością, są to: świadomość podmiotu oraz zdolność podmiotu do prowadzenia stałych działań kształtujących stosunki międzynarodowe. Świadomość podmiotu odnosi się do usytuowania w realiach międzynarodowych a także pewnego rodzaju samoświadomości, czyli umiejętności określenia swoich celów i dążeń. Zatem mamy do czynienia z takim uczestnikiem, który nie jest uczestnikiem mimo woli, czy też przypadkowo. Jest to istotne zwłaszcza w odniesieniu do organizacji pozarządowych, które jako podmiot w stosunkach międzynarodowych muszą określić czy chcą zaistnieć w tej sferze jako gracz, czy też ich aktywność jest skutkiem ubocznym okoliczności. Drugi element dotyczy zdolności do prowadzenia stałych działań. Wymóg stałości jest ściśle związany z uwagami wskazanymi powyżej. Przykładem może być organizacja, która w związku z działaniami wojennymi niesie pomoc poszkodowanym ale jest to akcja spontaniczna i jednorazowa, która nie była planowana w założeniach statutowych. W tym sensie organizacja nie zamierza wywierać wpływu na stosunki międzynarodowe.

W terminologii z zakresu stosunków międzynarodowych odnajdujemy różne określenia dla uczestników tych stosunków, są to: podmiot prawa międzynarodowego, podmiot stosunków międzynarodowych, aktor, sprawca, czynnik oraz strona. W literaturze przedmiotu strona jest traktowana jako najbardziej pojemne określenie. Strona jest podzielona na podmiot (ma charakter sprawczy) i uczestnika (charakter wykonawczy) . W takim ujęciu mamy do czynienia z podmiotami potencjalnymi (duże grupy społeczne, narody), podmiotami efektywnymi (państwa), uczestnikami pośrednimi (rząd danego państwa), uczestnikami bezpośrednimi (ambasador, premier). Podejmując problem uczestników stosunków międzynarodowych należy zwrócić uwagę, iż jest to zbiorowość bardzo liczna i zróżnicowana. Wprowadzając porządek do tej wielkiej zbiorowości, dzielimy ją na: państwowych i niepaństwowych uczestników stosunków międzynarodowych. W grupie niepaństwowych mamy: narody, organizacje międzyrządowe, Unię Europejską, międzynarodowe organizacje pozarządowe (jako zbiorowe podmioty społeczne o niekomercyjnych celach), ruchy społeczne, kościoły, zbiorowe podmioty gospodarcze, regiony, miasta, osoby prywatne ale także organizacje terrorystyczne, grupy przestępcze. Zatem mamy do czynienia z ogromnym konglomeratem uczestników, wśród których znalazło się także miejsce dla organizacji pozarządowych. Oczywiście państwo jest najważniejszym i najsilniejszym uczestnikiem, nie tylko ze względu na potencjał i możliwości ale także dlatego, że wiele innych podmiotów stosunków międzynarodowych działa za zgodą i przyzwoleniem państwa. Państwo jest pierwotnym uczestnikiem na arenie międzynarodowej, o największej sile oddziaływania.

Spółeczność międzynarodowa

Najprostszym określeniem społeczności międzynarodowej jest to, które mówi o zrzeszeniu uczestników stosunków międzynarodowych. Nie wnikając w historyczny rozwój tej kategorii, należy zaznaczyć, iż po II wojnie światowej nastąpiła duża zmiana ilościowa i jakościowa. Społeczność międzynarodowa uzyskała charakter wielokulturowy i pluralistyczny, nastąpił też znaczny rozwój liczebny. Społeczność międzynarodowa może być rozpatrywana z perspektywy koncepcji realistycznej (wywodzącej się z doktryny Tomasza Hobbesa) albo koncepcji idealistycznej (posiadającej swe źródło w filozofii Immanuela Kanta) lub też klasycznej (twórcą tej koncepcji był Hugo Groot). Ta pierwsza zakłada bezwzględną

rywalizację i walkę, w celu uzyskania maksimum korzyści, z pominięciem norm moralnych. Druga zaś, to koncepcja ogólnoludzkiej wspólnoty, w której rola państw nie jest najważniejsza a w relacjach międzynarodowych wszystkie strony kierując się własnymi korzyściami doprowadzają do zwiększania dobra wszystkich. Ostatnia z propozycji próbuje łączyć koncepcję realistyczną i idealistyczną, wedle niej podstawowym podmiotem jest państwo, które może toczyć walkę, ale wedle ustalonych reguł. Każda ze stron w tej rywalizacji może odnieść korzyści. Założeniem tej koncepcji jest współpraca między stronami, nie tylko rywalizacja. Społeczność międzynarodowa ma zakres znaczeniowy węższy, w którym znajdują się jedynie suwerenne państwa oraz szerszy, w którym znajduje się ogół podmiotów, występujących w stosunkach międzynarodowych.

Organizacje międzynarodowe

Definicja organizacji międzynarodowej: Zinstytucjonalizowana forma współpracy międzynarodowej, wyróżniająca się posiadaniem stałych organów. Odnosi się do osób fizycznych lub prawnych, pochodzących z różnych krajów. Powołana do realizacji celów określonych w statucie, posiadająca stałe organy działające w jej imieniu.

Podział organizacji międzynarodowych według kryterium charakteru uczestników:

- międzyrządowe (Governmental Organisation – GO)
- pozarządowe (Non – Governmental Organisation – NGO).

Organizacje rządowe- celowy, wielostronny związek państw (minimum trzech), powstały w wyniku zawartego między nimi porozumienia, posiadający stałe organy. Członkami tych organizacji są państwa, reprezentowane przez rządy. Niekiedy członkami tych organizacji zostają podmioty niepaństwowe. Przykładem może być Wspólnota Europejska, która stała się członkiem Światowej Organizacji Handlu. Istnieją także organizacje, które powstały nie na podstawie umowy międzynarodowej a wykształciły się w procesie współpracy między państwami, przykładem może być Organizacja Współpracy i Bezpieczeństwa w Europie, która powstała w 1995 r. z przekształcenia Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, w organizację międzynarodową. Każda organizacja posiada minimum jeden organ (np. Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych), obradujący rzadko oraz inne

organa obradujące kilka razy w roku. Organizacje międzyrządowe posiadają podmiotowość prawną międzynarodową. Oznacza to, że mogą zawierać umowy międzynarodowe, utrzymywać stosunki dyplomatyczne i uczestniczyć w konferencjach międzynarodowych. Organizacje międzyrządowe wypełniają funkcje: regulacyjną – tworzą normy prawne i polityczne, kontrolną – kontrolują zgodność działań podmiotów z ustalonymi normami, operacyjną – świadczą usługi państwom członkowskim lub innym podmiotom.

Międzynarodowe organizacje pozarządowe – International Non Governmental Organizations – INGO

Organizacje te są celowym i wielostronnym związkiem osób fizycznych i prawnych, który powstaje na mocy zawartego między nimi porozumienia. Posiada stałe organa i funkcjonuje na podstawie porozumienia prywatnego nie zaś na podstawie umowy międzynarodowej. Organizacje pozarządowe mogą być uznane za międzynarodowe, jeśli spełnią następujące warunki: posiadają międzynarodowe cele, skupiają członków (z prawem głosowania) z co najmniej trzech krajów, nie podlegają kontroli żadnej grupy narodowej, posiadają statut, który określa formalną strukturę oraz siedzibę, posiada działaczy różnych narodowości, organizacja jest niezależna, prowadzi działalność w sposób ciągły oraz środki finansowe konieczne dla prowadzenia działalności pochodzą z różnych państw.

Działalność tych organizacji jest regulowana przez prawo międzynarodowe natomiast działają według regulacji prawnych kraju, w którym zostały zarejestrowane. INGO mogą występować w roli konkurenta bądź pomocnika państwa ale nie mogą dążyć do osiągnięcia zysku. Organizacje pozarządowe o zasięgu międzynarodowym działają w wielu dziedzinach, na dużych obszarach, tworzą różnorodną mozaikę, która podlega klasyfikacji i podziałom. Pierwsza z tych klasyfikacji bierze pod uwagę kryterium geograficzne, wówczas dzielimy te organizacje na: uniwersalne (obejmują swoim zasięgiem działania państw z różnych regionów świata) oraz regionalne (ograniczone zasięgiem terytorialnym). Drugie kryterium podziału bierze pod uwagę kompetencje, w związku z czym dzielimy organizacje na te o kompetencjach ogólnych (zajmujące się różnymi sferami życia) oraz wyspecjalizowane – funkcjonalne (wypełniają funkcje w określonym obszarze życia społecznego i międzynarodowego), w tej

grupie mamy do czynienia z organizacjami: gospodarczymi, polityczno – wojskowymi, o charakterze socjalnym, działające w dziedzinie kultury, technicznymi. Odrębną grupę stanowią organizacje o charakterze pacyfistycznym i humanitarnym, takie jak Międzynarodowy Czerwony Krzyż czy Amnesty International oraz organizacje o charakterze społeczno – kulturalnym, takie jak Międzynarodowy Związek Studentów.

Kolejna klasyfikacja bierze pod uwagę członkostwo, z tego punktu widzenia wyróżniamy organizacje powszechne (np. Międzynarodowy Komitet Olimpijski) i korporacyjne (np. Chrześcijańskie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej).

Inne rodzaje organizacji

- 1) Ideologiczno – polityczne (np. Międzynarodówka Socjalistyczna)
- 2) Związkowe i pracownicze (np. Międzynarodowa Konferencja Związków Zawodowych)
- 3) Sportowe i turystyczne (np. Międzynarodowy Komitet Olimpijski)
- 4) Wyznaniowe (np. Pax Romana)
- 5) Pokojowe (np. Międzynarodowe Biuro Pokoju)
- 6) Zawodowe (np. Międzynarodowe Stowarzyszenie Bankowców)
- 7) Ochrony środowiska (np. Greenpeace)
- 8) Wspólnot lokalnych i regionalnych (np. Rada Regionów europejskich)
- 9) Narodów żyjących w diasporze (np. Światowy Kongres Żydów)
- 10) Grup społecznych wyodrębnionych ze względu na płeć (np. Kobiety w Rozwoju Europy)
- 11) Antyglobalistyczne (np. Międzynarodowe Centrum Globalizacji)

Międzynarodowe organizacje pozarządowe mogą zrzeszać niewielkie grupy społeczne oraz mogą mieć charakter masowy. Z tego punktu widzenia możemy mówić o organizacjach regionalnych bądź międzykontynentalnych. Ponadto międzynarodowe organizacje pozarządowe mogą tworzyć federacje, niekiedy też występują w ramach ruchów społecznych

Rozdz. 10

Działalność organizacji pozarządowych na arenie światowej

Historyczne korzenie międzynarodowych organizacji pozarządowych

Współczesne organizacje pozarządowe, działające na arenie międzynarodowej mają swoje poprzedniczki w odległej przeszłości. Jakkolwiek nie używano wówczas takiego określenia, to działalność organizacji niezależnych od państwa nie jest wymysłem współczesności. Jeśli przyjąć, że organizacje pozarządowe skupiają ludzi niezależnie od ich naturalnej przynależności, czyli są pewnymi tworam sztucznymi, łączącymi ludzi ze względu na wspólne cele, idee, dążenia, system wartości, to najwcześniejszą tego typu organizacją, działającą ponad granicami państw, był Kościół Katolicki, który ma charakter uniwersalny i łączy ludzi niezależnie od ich przynależności państwowej.

Drugą historyczną formą organizowania się poza państwem była Liga Hanzeatycka, w skrócie Hanza. Była to organizacja zawodowa, skupiająca kupców, zamieszkujących miasta u wybrzeży Morza Bałtyckiego i Północnego. Pierwsza hanza powstała w XII w. Dynamiczny rozwój, wpływający także na zasobność miast, przypada na wieki XIV – XV.

Także uniwersytety, powstające w średniowiecznej Europie miały charakter korporacyjny i korzystały z hojności darczyńców, którzy zakładali i finansowali uniwersytety. Ponadto uniwersytety skupiały profesorów i studentów z różnych państw.

Do XIX w. nie powstawały organizacje, które można by określić jako międzynarodowe i pozarządowe, gdyż państwo było traktowane, jako jedyny podmiot stosunków międzynarodowych (z wyjątkiem Kościoła Katolickiego). W 1856 r. powstał Międzynarodowy Związek Telegraficzny, w 1863 Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, w 1884 Międzynarodowy Komitet Ornitologiczny. Były to pierwsze organizacje, które miały zasięg

międzynarodowy, a jednocześnie nie wypełniały funkcji politycznych, w odróżnieniu od XIX wiecznych organizacji związanych z ruchem robotniczym, jak I Międzynarodówka (1864).

Znaczenie międzynarodowych organizacji pozarządowych

Organizacje te odgrywają coraz większą rolę w relacjach międzynarodowych, zwłaszcza poprzez wpływanie i kształtowanie opinii publicznej. Niektóre z nich stanowią poważny państwowym czy międzynarodowym. Szczególnie ważną rolę odgrywają w zakresie obrony praw człowieka i obywatela, ochrony środowiska naturalnego, współpracy kulturalnej i naukowej, rozwoju oświaty, pomocy humanitarnej. Organizacje te działając na skalę regionalną czy globalną, w wielu dziedzinach występują w obronie pewnych wartości i idei o charakterze ogólnoludzkim, ale mogą także występować w obronie wartości partykularnych, kiedy bronią mniejszości etnicznych, religijnych, czy zagrożonych wymarciem kultur. Ponadto organizacje te mogą wpływać na demokratyzację polityk wewnętrznych oraz stosunków międzynarodowych. Należy także zwrócić uwagę na dylemat: czy NGO utwierdzają i konserwują rzeczywistość czy też są motorem zmian i wypełniają funkcje burzyciela ? Pozytywnie można odpowiedzieć na obydwie wątpliwości, gdyż upowszechniając nowe idee i wartości, uwrażliwiają społeczeństwa na zjawiska, które do tej pory nie były eksponowane (np. prawa mniejszości) burzą historycznie ukształtowaną wizję życia społecznego, w której podstawową funkcję wypełniała rodzina (w znaczeniu heteroseksualnym). Burzą tradycyjny pogląd na świat, w którym centralne miejsce zajmuje istota ludzka, a w to miejsce wprowadzają kategorię „praw zwierząt”. Tworząc ponadnarodowe struktury, łączące działaczy z różnych krajów, burzą tradycyjny model przynależności narodowej. W tym sensie występują jako globalne struktury nacisku i działania. Z drugiej jednak strony mamy do czynienia z aktywnie działającymi organizacjami pozarządowymi, antyglobalistycznymi, występującymi przeciwko międzynarodowym korporacjom, bankom, firmom. Ponadto z jednej strony są one rzeczniczkami postępu, traktowanego jako nieunikniona, konieczna i niezależna od człowieka cecha świata, z drugiej mamy do czynienia z organizacjami, które z całą stanowczością występują przeciwko modyfikacji genetycznej żywych organizmów i żywności. Następnym przykładem niejednoznacznego charakteru organizacji międzynarodowych, dotyczy zwalczania

głodu, gdyż z jednej strony mamy do czynienia z akcjami pomocowymi dla krajów najuboższych. Z drugiej zaś strony dostrzegamy akcje wymierzone przeciwko masowej hodowli zwierząt, wykorzystaniu chemicznych środków ochrony roślin, wielkim uprawom monokulturowym. Zatem próbując ocenić jednoznacznie wpływ międzynarodowych organizacji pozarządowych, nie możemy tego uczynić, gdyż wielość celów, środków, metod oraz idei i wartości, na których są one zbudowane uniemożliwia to. Można jednak założyć, iż organizacje te różniąc się między sobą, jednocześnie uzupełniają się i równoważą. To co jednak można uznać za pewne, to fakt iż są siłą próbującą przeciwstawić się wpływowi państw na życie społeczeństw.

Funkcje międzynarodowych organizacji pozarządowych

Katalog funkcji NGO jest rozległy i zapewne nie jest zamknięty i określony ostatecznie. Najczęściej wymienianą funkcją jest kształtowanie opinii publicznej. Jest to zadanie szczególnie wyeksponowane, zważywszy na fakt, iż współcześnie mamy do czynienia ze społeczeństwem informacyjnym. Organizacjom pozarządowym jest coraz łatwiej docierać do różnych grup społecznych, w różnych częściach świata. Ta funkcja jest bezpośrednio związana z kolejną, czyli wywieraniem nacisku na rządy poszczególnych państw. Ta forma aktywności NGO jest skuteczna o ile mają do czynienia z państwami demokratycznymi, w państwach autorytarnych czy totalitarnych jest to bardzo utrudnione albo wręcz niemożliwe. Wywieranie wpływu dotyczy przede wszystkim sfery prawodawczej, w odniesieniu do prawa wewnątrzpaństwowego jak i prawa międzynarodowego. Warto także zauważyć, iż organizacje pozarządowe są nośnikami nowych idei, można nawet stwierdzić, że bywają zarzewiem pewnego intelektualnego fermentu, inspirują dyskurs społeczny (np. stosunek do genetycznie modyfikowanych organizmów, globalizacja, koncentracja kapitału w skali światowej). Problemy, które przez wiele dekad były podejmowane, ale znajdowały zainteresowanie wśród wąskiej grupy intelektualistów, nabrały cech problemów społecznych.

Bardzo ważną funkcją, którą przypisuje się NGO w skali międzynarodowej, jest obrona praw człowieka, można nawet powiedzieć, iż jest ona sztandarowa. Organizacje pozarządowe często

są bardziej skuteczne i działają znacznie szybciej, niż instytucje państwowe czy organizacje międzynarodowe. Z tą funkcją związana jest kolejna, czyli niesienie pomocy humanitarnej, w zakresie ochrony zdrowia czy wyżywienia. Działalność organizacji Międzynarodowy Czerwony Krzyż albo Lekarze bez Granic jest powszechnie znana i pozytywnie oceniana, w sytuacjach klęsk żywiołowych, wojen czy innych zdarzeń ekstremalnych. Inna funkcja to działanie na rzecz pokoju, jest to najbardziej ogólna z funkcji, która nie łączy się z wymiernymi rezultatami czy konkretnymi działaniami. Jest ona wkomponowana w szereg innych funkcji. W tej grupie zadań niewymiernych można wskazać budowanie poczucia wspólnoty, zacieśnianie więzi międzynarodowych, aktywizowanie do bezinteresownego działania na rzecz wspólnot. Wspólnotowość znajduje swoje odzwierciedlenie w promowaniu współpracy w dziedzinie nauki, sportu, kultury. W końcu należy wskazać na poważny wkład organizacji pozarządowych w ochronę interesów małych, dyskryminowanych grup społecznych, czy też ochronę niszowych kultur plemiennych, zagrożonych wyginięciem. W tym ujęciu stanowią specyficzny mechanizm „wczesnego ostrzegania”, gdyż diagnozują problemy zanim zostaną dostrzeżone przez władze polityczne.

W wielu wypadkach organizacje pozarządowe podejmują zadania niebezpieczne, wymagające poświęcenia, a ich działacze bezinteresownie niosą pomoc potrzebującym. Międzynarodowe organizacje pozarządowe, wypełniając wielorakie funkcje realizują ideały humanizmu, uczestnicząc aktywnie w społeczności międzynarodowej.

Aktywność organizacji pozarządowych na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych

Organizacje pozarządowe są aktywnym aktorem na forum ONZ od początku istnienia tej organizacji, czyli od konferencji założycielskiej w San Francisco w 1945 r. Miały one wpływ na sformułowania zawarte w Karcie Narodów Zjednoczonych, ze szczególnym uwzględnieniem art. 71 Karty, którym znajduje się deklaracja:” Rada Gospodarcza i Społeczna władna jest poczynić odpowiednie zarządzenia, celem porozumiewania się z organizacjami nie rządowymi, które zajmują się sprawami, wchodzącymi w zakres jej kompetencji. Zarządzenia takie mogą być poczynione w porozumieniu z organizacjami międzynarodowymi, a w razie

potrzeby i z organizacjami narodowymi, po uprzednim zasięgnięciu zdania odnośnego członka Narodów Zjednoczonych.”

Organizacje pozarządowe współpracują z całym systemem ONZ. Współpraca ta dotyczy przeszło 3 tys. organizacji i obejmuje swoim zakresem następujące dziedziny: rozprzestrzenianie informacji na temat ONZ, prowadzenie edukacji rozwojowej, podnoszenie świadomości społecznej w różnych dziedzinach i w różnych rejonach świata, prowadzenie kampanii i akcji propagandowych w związku z określonymi politykami szczegółowymi (np. ochrona zdrowia). Ponadto organizacje pozarządowe działające na forum ONZ dostarczają analiz i ekspertyz, organizują wykłady i seminariach, biorą udział w konferencjach międzynarodowych (mogą brać udział w pracach przygotowawczych). Na szczególną uwagę zasługują te działania organizacji pozarządowych, które są związane z akcjami humanitarnymi, w związku z konfliktami zbrojnymi czy też klęskami żywiołowymi. Następstwem tych negatywnych zjawisk są masowe migracje ludności oraz ich konsekwencje, czemu NGO również próbują przeciwdziałać, niosąc pomoc. Ze względu na duży zakres akcji humanitarnych, w 1998 r. powstało przy ONZ Biuro do spraw Koordynacji Pomocy Humanitarnej ONZ. Wcześniej od 1992 r. działał Departament Pomocy Humanitarnej.

Formy współpracy organizacji pozarządowych z ONZ

Istnieją cztery formy współpracy:

- 1) Międzynarodowe organizacje pozarządowe aktywne w dziedzinie rozwoju społeczno – gospodarczego mogą uzyskać status konsultacyjny przy Radzie Gospodarczej i Społecznej. Oznacza to, iż organizacja może brać udział w posiedzeniach Rady i jej organów pomocniczych, oraz może uczestniczyć w konferencjach .
- 2) Organizacje pozarządowe mogą otrzymać akredytację przy konferencjach, szczytach i spotkaniach organizowanych przez ONZ. Te organizacje mogą brać udział w konferencjach oraz przygotowywać je, co daje możliwość wpływania na rezultaty spotkań.
- 3) Organizacje pozarządowe, które chcą rozpowszechniać informacje na temat ONZ mogą zostać stowarzyszone z Departamentem Informacji Publicznej. Departament ten

powstał w 1947 r. i pomaga organizacjom pozarządowym w publikowaniu informacji o poziomie realizacji praw człowieka na świecie, o prawie międzynarodowym, bezpieczeństwie i innych problemach charakteru globalnego. Ponadto Departament ten zajmuje się ustanawianiem i promowaniem tzw. „dni”, „dekad”, „lat”, w związku z ważnymi wydarzeniami czy rocznicami.

- 4) Organizacje pozarządowe mogą ustanowić robocze stosunki z odpowiednim departamentem, programem czy wyspecjalizowaną agendą Narodów Zjednoczonych, w zależności od zainteresowań i form aktywności.

Status konsultacyjny organizacji pozarządowych ONZ

Status konsultacyjny uzyskują organizacje pozarządowe na mocy wspomnianego już art. 71 Karty Narodów Zjednoczonych. Uzyskanie tego statusu jest specyficzną formą nobilitacji danej organizacji pozarządowej, gdyż uzyskuje ona możliwość wpływania na kształt prawa międzynarodowego. Rada Społeczna i Gospodarcza odpowiada przy ONZ za sprawy nie tylko gospodarcze i społeczne ale także oświatowe, kulturalne i zdrowotne. Zatem posiadanie statusu konsultacyjnego przy tej Radzie daje też możliwości wpływania na różne obszary. Organizacje, które chcą uzyskać status konsultacyjny przy Radzie Społecznej i Gospodarczej muszą spełnić warunki:

- muszą być niezależne od rządów
- zasięg działania międzynarodowy, regionalny, subregionalny albo krajowy
- nie mogą prowadzić działalności komercyjnej
- muszą istnieć co najmniej dwa lata
- muszą mieć stałą siedzibę
- muszą posiadać statut, stworzony z zachowaniem demokratycznych reguł
- muszą posiadać organ reprezentujący organizację na zewnątrz
- decyzje w organizacji muszą być podejmowane demokratycznie
- źródłem dochodu są składki członkowskie oraz dochody oddziałów krajowych.

Powiązania między Radą Społeczną i Gospodarczą a międzynarodowymi organizacjami pozarządowymi, reguluje rezolucja 1996/31, która określa warunki uzyskania statusu

konsultacyjnego, prawa i obowiązki, procedurę pozbawienia bądź zawieszenia statusu oraz zakres odpowiedzialności Sekretariatu ONZ w zakresie utrzymywania powiązań konsultacyjnych. Decyzję o nadaniu statusu konsultacyjnego podejmuje 19 członków Rady Społecznej i Gospodarczej, na wniosek Komitetu Rady Społecznej i Gospodarczej do spraw organizacji pozarządowych.

W ramach statusu konsultacyjnego występują trzy kategorie:

- 1) Ogólny status konsultacyjny
- 2) Specjalny status konsultacyjny
- 3) Rejestrowy status konsultacyjny

Ad.1) Do tej grupy należą duże międzynarodowe organizacje pozarządowe o szerokim zasięgu geograficznym, których działalność jest zbieżna z obszarem zainteresowań Rady Społecznej i Gospodarczej (np. Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca). Ponadto organizacje muszą też wносить poważny wkład w rozwój ONZ. Przykłady organizacji, posiadających status konsultacyjny: International Union of Economists, World Fellowship of Buddhist.

Ad. 2) Do tej grupy należą organizacje o specjalnych kompetencjach, działające w wąsko wyznaczonej sferze (np. Międzynarodowa Unia Architektów). Inne przykłady organizacji: World Organization for Education, National Indian Brotherhood, Centre for the World Religions.

Ad. 3) Do tej grupy należą organizacje pozarządowe, które nie mieszczą się w wyżej wymienionych kategoriach oraz mogą uzyskać wpis do rejestru. Są to organizacje, które okazjonalnie mogą wnieść jakiś wkład w działalność Rady albo jej organów pomocniczych. Przykłady takich organizacji: American Forest and Paper Educational, World Intellectual Property Organization.

Znaczenie współpracy NGOs z Organizacją Narodów Zjednoczonych

W ostatnich latach zauważa się znaczny i szybki przyrost organizacji pozarządowych (zwłaszcza w krajach rozwijających się). Organizacje te mają możliwość wywierania realnego wpływu na prace i postanowienia ONZ. Pozwalają na lepsze określenie celów, dzięki temu, iż

za ich pośrednictwem następuje lepszy przepływ informacji (szybszy). Ponadto organizacje pozarządowe dają możliwość na wybranie efektywnych form działania. W końcu organizacje pozarządowe szybciej docierają do potrzebujących i wzbudzają zaufanie, ze względu na swój programowo apolityczny charakter.

Rozdz. 11

NGO i międzynarodowa polityka gospodarcza

Funkcje międzynarodowych organizacji pozarządowych w skali makro, wynikają nie tylko z przesłanek humanitarnych. Są one wynikiem procesów globalizacji w różnych dziedzinach, przede wszystkim jednak w dziedzinie gospodarczej. Dotychczasowe formy działania przedsiębiorstw, w ramach gospodarki narodowej, czy jednego kontynentu są już przeszłością. Współcześnie mamy do czynienia z międzynarodowymi korporacjami, które budują swoje przyczółki we wszystkich rejonach świata. Natomiast nowe środki komunikacji i informacji powodują, że to co globalne, staje się lokalne, ponieważ z odległych zakątków świata docierają informacje, które wzbudzają reakcje. Są to zjawiska, które mogą być oceniane i pozytywnie i negatywnie. Z jednej strony mamy do czynienia z uniformizacją i homogenizacją, która zubaża życie społeczne. Z drugiej zaś strony, mamy do czynienia z uniwersalizacją, powodującą, że przykładamy taką samą miarę i wyznaczamy uniwersalne standardy do oceny sytuacji ludzi w różnych zakątkach świata. Pozytywnym aspektem globalizacji w sferze gospodarczej jest umasowienie produkcji, a co za tym idzie spadek cen i większa dostępność dóbr. Negatywnym – poszukiwanie taniej siły roboczej w rejonach świata, gdzie nie zwraca się uwagi na prawa pracownicze czy prawa ludzkie. Wielkie korporacje nastawione na zysk i efektywność dążą do maksymalizacji tych wskaźników, z drugiej strony dbając o własny wizerunek oraz budując markę, muszą brać pod uwagę opinię publiczną i brać pod uwagę choćby minimalne standardy zatrudnienia.

„Skurczenie” się świata, powoduje, że wiele problemów, w sposób oczywisty przybiera charakter globalny. Możliwość szybkiego przemieszczania, powoduje, że wiele chorób nie

można traktować, jako lokalne, gdyż mogą przybrać wymiar epidemii światowej. Innym przykładem może być system finansowy, który w sposób bardzo czuły reaguje na zmiany koniunkturalne, będąc przyczyną kryzysów ekonomicznych o światowym zasięgu. Upadek firmy, która ma swoje oddziały czy filie w różnych krajach świata, również wpływa na sytuację w wielu państwach. Globalny porządek gospodarczy implikuje globalne problemy ale rodzi także konieczność rozwiązywania ich przez podmioty o charakterze międzynarodowym.

Nowy wymiar globalizacji pojawia się po II wojnie światowej, wtedy też rozpada się stary układ geopolityczny w świecie, mamy do czynienia z procesami dekolonizacyjnymi. Najpierw w Azji, następnie (zwłaszcza w latach 60. XX w.) w Afryce. Te pozytywne zjawiska w świecie, paradoksalnie rodzą nowe problemy, z którymi młode państwa nie potrafią sobie poradzić. Powstaje ogromna przestrzeń dla działań organizacji pozarządowych, które coraz częściej działają właśnie w skali międzynarodowej. Zamianom w sferze politycznej towarzyszą nowe kierunki ideowe, nowe trendy, silnie akcentowane przez NGO. Zwłaszcza w latach 60. i 70. XX w. mamy do czynienia z dynamicznym rozwojem i aktywnością międzynarodowych organizacji pozarządowych, które wychodzą naprzeciw wyzwaniom ideowym oraz realnym problemom. Ważnym obszarem ich aktywności były (i są nadal) prawa człowieka i obywatela. Nowoutworzone państwa, po rozpadzie systemu kolonialnego, nie posiadały rodzimej tradycji demokratycznej, w związku z czym w tych rejonach świata nie przestrzegano tych praw. Drugi obszar to prawa kobiet, które w myśli europejskiej pojawiły się już w XIX w., natomiast na obszarach postkolonialnych była to koncepcja zupełnie obca. Kolejny bardzo ważny obszar działania, dotyczył zwalczania apartheidu, w co organizacje pozarządowe mocno się zaangażowały, próbując wywierać naciski na rządy państw demokratycznych. Różnorodne zadania, które podejmowały organizacje pozarządowe, wymagały stosowania różnych metod działania. Jednym z nich było wykorzystanie instrumentów ekonomicznych, między innymi bojkot produktów międzynarodowych korporacji, które łamały prawa pracownicze. Inny przykład dotyczy zwalczania polityki apartheidu w Republice Południowej Afryki. W tym celu organizacje pozarządowe prowadziły akcje propagandowe, przekonujące o konieczności osłabienia rządów białych w RPA, poprzez odpływ kapitałów z tego kraju. Jednym ze spektakularnych zwycięstw NGO w walce z apartheidem był zakaz ze strony Stanów

Zjednoczonych, nowych inwestycji w RPA oraz zakaz udzielania nowych kredytów bankowych.

Aktywność organizacji pozarządowych w dziedzinie gospodarczej

Współcześnie instrumenty ekonomiczne mają duże znaczenie w realizacji celów, nie tylko ze strony państw. Organizacje pozarządowe współcześnie są aktywnym kreatorem polityk gospodarczych, np. polityki handlowej w ramach Układu Ogólnego w sprawie Ceł i Handlu (GATT – powstała w 1948 r.) oraz w ramach spadkobierczyni tej organizacji – Światowej Organizacji Handlu (WTO). Działalność w ramach tych organizacji była związana z wypełnianiem zadań ochrony środowiska. Przykładem może być zakaz odłowu i sprzedaży tuńczyka, gdyż ich odławianie wpływało na zagrożenie dla delfinów. W ten sposób pojawiła się pewna praktyka, w której NGO monitorują działania dużych podmiotów gospodarczych i próbują wywierać wpływ na decyzje tych podmiotów a niekiedy rządów państw, żądając uwzględniania w umowach handlowych, ochrony środowiska naturalnego.

W latach 1986-1994 miała miejsce tzw. Runda Urugwajska GATT, której efektem było powołanie WTO (działa od 1 stycznia 1995, Polska była jednym z założycieli, obecnie liczy 160 członków). Porozumienie, kończące Rundę Urugwajską jest istotne w związku z działaniami NGO, ponieważ sformalizowano wówczas zakres współpracy obydwu stron. Jeden z zapisów dokumentu końcowego stwierdza:” Rada Generalna może podjąć odpowiednie kroki i nawiązać współpracę z organizacjami pozarządowymi, zajmującymi się sprawami powiązаныmi z działalnością WTO.” Zważywszy, iż WTO zajmuje się usługami, handlem oraz własnością intelektualną, organizacje pozarządowe potencjalnie mają możliwości wpływania na tak duży obszar spraw.

Międzynarodowe strategie NGO

Międzynarodowe organizacje pozarządowe, działając w skali globalnej muszą podejmować działania o sile adekwatnej do podmiotów, na które chcą wywrzeć wpływ, w związku z czym

dochodzi do jednoczenia sił wielu organizacji. Dochodzi do łączenia zasobów (informacje, działacze, środki finansowe, techniki działania). Niekiedy też NGO łączą się z innymi podmiotami, w tym także komercyjnymi, działającymi w tym samym obszarze. W ten sposób organizacje pozarządowe wypełniają swoje misje, podmioty gospodarcze natomiast kreują swój pozytywny wizerunek, wspierając czynnie akcje społeczne. Należy także zwrócić uwagę, iż organizacje pozarządowe mogą być dostarczycielem informacji o lokalnym rynku a także mogą wpływać na popyt.

Ponadto organizacje muszą mieć przemyślaną strategię działania, odpowiednią dla danej sprawy. Generalnie wyróżnia się cztery strategie: polityka informacji, polityka symboliczna, polityka nacisku, polityka odpowiedzialności.

Polityka informacji – sprowadza się do wykorzystywania wszelkich dostępnych mediów jako nośnika informacji dla społeczeństwa, w celu wpłynięcia na władze. Bardzo często organizacje pozarządowe są nośnikiem bezstronnych danych o charakterze naukowym. Ale polityka informacji to także dostarczanie wiedzy dla podmiotów rządzących o zasięgu krajowym a także rządowych organizacji międzynarodowych.

Polityka symboliczna – organizacje pozarządowe operują pewnymi uogólnionymi modelami. Pojedyncze wydarzenia stają się jedynie egzemplifikacją idei czy wartości, którym organizacja służy. W ten sposób organizacje próbują budować swój wizerunek. Odwołują się do emocji i uczuć, używają uproszczeń i schematów, by przedstawić opinii publicznej skomplikowane problemy. Dla przykładu: organizacje chroniące środowisko stosują reklamę, w której występuje płaczące dziecko, wyschnięte i popękane koryto rzeki lub dymiące kominy fabryk, zdechłe ptaki i połacie wyjałowionej ziemi. Często do akcji symbolicznych wykorzystuje się osoby z show biznesu czy sportowców.

Polityka nacisku – to jedna z kluczowych strategii NGO, która w istocie bezpośrednio łączy się z pozostałymi strategiami. Chodzi tutaj przede wszystkim o nacisk na rządy i organizacje międzynarodowe, które kreują rzeczywistość prawną. Celem jest zmiana sposobu działania przez wielkie korporacje, w dziedzinie ochrony przyrody, praw pracowniczych czy ochrona ginących grup etnicznych.

Polityka odpowiedzialności - ma na celu podniesienie świadomości podmiotów gospodarczych. Dążenie do zysku nie może być jedynym celem, ważne są także cele społeczne. Wielkie korporacje międzynarodowe, kreując swój wizerunek, często zobowiązują się do pewnych działań i nie zawsze dotrzymują obietnicy. Wówczas w ramach polityki odpowiedzialności organizacje pozarządowe nagłaśniają te fakty, starając się przekonać opinię publiczną, iż mamy do czynienia z niewiarygodnym partnerem. Przykładem może być akcja organizacji pozarządowych, wymierzona przeciwko producentom kawy, kakao i bananów, którzy dopuszczali się wyzyskiwania pracowników. Efektem było podniesienie standardów zatrudnienia.

Rola NGO we wdrażaniu standardów, norm, kodeksów i porozumień międzynarodowych

Kodeksy postępowania odnoszą się do standardów, które powinny być przestrzegane w korporacjach, w różnych rejonach świata. Kodeksy te mogą dotyczyć procedur, sposobów postępowania pracodawców w relacjach z pracownikami, na płaszczyźnie prawnej, ale chodzi także o stworzenie kodeksów o charakterze moralnym. Pomysł na stworzenie międzynarodowych kodeksów postępowania został zainicjowany przez organizacje pozarządowe, które postulowały by podmioty gospodarcze dobrowolnie tworzyły takie kodeksy. W ten sposób pracownicy zyskują formalną gwarancję swoich praw, natomiast firmy uwiarygodniają swoją aktywność i budują markę. Organizacje pozarządowe zaproponowały także powstawanie obowiązkowych standardów postępowania, tworzonych przez rządy, międzynarodowe organizacje rządowe, stowarzyszenia branżowe oraz same organizacje pozarządowe. Przykładem takich kodeksów mogą być: wytyczne Organizacji i Współpracy Gospodarczej i Rozwoju dla przedsiębiorstw wielonarodowych, ISO 14000, Standard Odpowiedzialności Społecznej Biznesu SA 8000.

Organizacje pozarządowe mają różne możliwości wpływania na tworzenie takich kodeksów, siła ich wpływu nie jest jednakowa, w odniesieniu do różnych podmiotów. Najwięcej możliwości oddziaływania mają w przypadku branżowych stowarzyszeń o charakterze światowym.

Kodeksy postępowania oraz standardy, w budowanie których zaangażowały się NGO można ująć w cztery grupy:

- 1) Międzynarodowe porozumienia podpisane przez rządy (np. WTO i NAFTA – porozumienia dotyczą ochrony środowiska i ochrony pracy).
- 2) Międzynarodowe kodeksy ustanowione przez Międzynarodowe Organizacje Rządowe (np. Wytyczne Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju dla korporacji).
- 3) Międzynarodowe kodeksy ustanowione przez stowarzyszenia branżowe (np. Global Environmental Institute).
- 4) Międzynarodowe kodeksy stworzone przez organizacje non profit (np. Forest Stewardship Council – system certyfikacji produktów i gospodarki leśnej).

Organizacje pozarządowe w krajach rozwijających się

Rola międzynarodowych organizacji pozarządowych w XXI w., w krajach rozwijających ciągle wzrasta. Zwłaszcza, że rządy tych krajów nie zawsze są w stanie wypełniać wszystkie funkcje istotne z punktu widzenia potrzeb społecznych. Deficyty w funkcjonowaniu instytucji państwowych, brak kultury biznesu czy też powszechna korupcja, powodują, że otwiera się pole do działań NGO. Z drugiej strony międzynarodowe korporacje, które budują swoje przyczółki w krajach rozwijających się, wykorzystują braki w prawodawstwie, chroniącym pracowników czy środowisko naturalne i często eksploatują zasoby w tych krajach, nie stosując tych samych standardów, jak w krajach wysoko rozwiniętych. To również rodzi konieczność uaktywnienia się organizacji pozarządowych. W literaturze przedmiotu mówi się o „luce instytucjonalnej”, czyli sytuacji, w której firma wchodząc na nowy rynek nie zna lokalnych uwarunkowań prawnych, instytucjonalnych, politycznych i społecznych. Wówczas organizacje pozarządowe, które od dłuższego czasu działają na danym terenie są w stanie służyć pomocą takim firmom, dzięki czemu mogą dostosować swoje strategie do lokalnych warunków. Nie jest to jednak pomoc bezinteresowna, gdyż organizacje pozarządowe próbują uzyskać od firm zapewnienie, dotyczące przestrzegania standardów w różnych dziedzinach. Relacje między NGO a korporacjami mogą mieć charakter konfliktowy lub partnerski, ale wydaje się coraz częściej korporacje idą na ustępstwa, ze względu na własny interes, ponieważ wpływy dużych

organizacji pozarządowych w krajach rozwijających się są coraz większe i są one w stanie wpływać nawet na wielkość popytu na danym rynku. Dlatego coraz częściej mamy do czynienia ze współpracą trzeciego sektora i sektora komercyjnego. Korporacje inicjują tworzenie wolontariatu na rzecz trzeciego sektora. Pojawiają się fundacje korporacyjne, które wypełniają różne zadania społeczne. Ponadto organizacje pozarządowe i firmy tworzą wspólne projekty, w których znajduje odzwierciedlenie idea odpowiedzialności społecznej. W praktyce współpracy NGO i korporacji mamy też do czynienia z kreowaniem strategii ekonomicznej, w której produkuje się i dystrybuuje produkty z uwzględnieniem potrzeb społecznych, nie tylko rachunku ekonomicznego. W końcu przedsiębiorstwa komercyjne, dzięki współpracy z organizacjami pozarządowymi są skłonne do przekazywania określonego procentu dochodu ze sprzedaży na rzecz jakiegoś celu ważnego społecznie. Ponadto współcześnie wielkie przedsiębiorstwa, o zasięgu międzynarodowym z własnej inicjatywy tworzą wolontariat na rzecz trzeciego sektora. Międzynarodowe organizacje pozarządowe wykorzystują także współpracę z bankami, by realizować takie cele, jak minimalizacja skrajnej biedy, w niektórych rejonach świata. Inną formą działania organizacji trzeciego sektora w dziedzinie gospodarczej jest prowadzenie akcji informacyjnych i edukacyjnych, które powodują, że klienci świadomie i odpowiedzialnie wybierają produkty. W ten sposób organizacje te mogą wpływać na sposób konkurencyjności podmiotów gospodarczych, mogą nawet eliminować nieuczciwą konkurencję. Często też NGO występują (nie zawsze świadomie), jako regulator rynku, kiedy występują przeciwko monopolizacji i nieuczciwym praktykom. Najważniejsze jednak miejsce zajmują kwestie, związane z ochroną pracy i budowaniem ustawodawstwa broniącego praw pracowniczych oraz bezpieczeństwa i higieny pracy.

Rozdz. 12

Międzynarodowe organizacje pozarządowe aktywne na polu rozwoju społeczno – gospodarczego

Organizacje pozarządowe o międzynarodowym zasięgu, działają w bardzo wielu dziedzinach. Najczęściej kojarzymy te organizacje z aktywnością humanitarną, pomocową czy też monitoringiem, ale istnieje grupa organizacji, które uaktywniają się w sferze rozwoju społeczno – gospodarczego. Nie oznacza to, że wypełniają funkcje przynależne państwu czy rynkowi, nie oznacza to także komercjalizacji ich aktywności. Skuteczna działalność organizacji pozarządowych jest uzależniona od szeregu czynników. Pierwsza grupa czynników zależy od samej organizacji, druga natomiast odnosi się do szeroko pojętego otoczenia, w którym organizacja działa. Niedomagania czy też deficyty w którymś obszarze może skutkować poważnymi zaburzeniami w działalności albo jej zaniechaniem, co nie jest zjawiskiem rzadkim.

Warunki, które muszą spełnić organizacje pozarządowe, by skutecznie wpływać na rozwój społeczno – gospodarczy

W tej grupie czynników bardzo ważnym jest zbudowanie zaplecza rzeczowego, materialnego czy finansowego. Sprawnie działająca organizacja musi posiadać zdolność systematycznego zdobywania środków. Dotyczy to wszystkich organizacji, niezależnie od wielkości czy zasięgu terytorialnego działania. Jest to szczególnie ważne w odniesieniu do organizacji świadczących usługi, ale także organizacje rzecznicze potrzebują środków finansowych do prowadzenia akcji np. monitorowania, czy zbierania danych albo dla zatrudnienia ekspertów z danej dziedziny. Kolejnym warunkiem sprawnego funkcjonowania organizacji pozarządowych jest zbudowanie sprawnej struktury organizacyjnej. Jest to element szczególnie ważny dla międzynarodowych organizacji pozarządowych, które działają w wielu krajach. Chodzi przede wszystkim o sprawne zarządzanie i szybkie podejmowanie decyzji, w sytuacjach nagłych czy wyjątkowych, takich jak klęski żywiołowe, katastrofy lub konflikty zbrojne. Ponadto struktura organizacyjna musi uwzględniać specyfikę danego kraju. Kolejny element dotyczy konieczności sformułowania strategii działania, w zależności od problemu, sytuacji czy skali zjawiska, z

którym musi uporać się organizacja. Dla przykładu: organizacja występująca w obronie przyrody musi rozważyć, czy skuteczniejsza będzie bezpośrednia akcja protestacyjna, czy też skuteczniejsze będzie wywieranie nacisku na opinię publiczną, polityków, a może akcja propagandowa. Następnym warunkiem, odgrywającym bardzo ważną rolę jest zbudowanie zaufania społecznego, w istocie jest to klucz do sprawnego i efektywnego działania. Organizacja nie spełniająca warunku zaufania społecznego nie jest w stanie przekonać do swoich działań np. darczyńców czy fundatorów, nie może też liczyć na poparcie polityków czy też współpracę z sektorem komercyjnym (np. organizacja zajmująca się pomocą medyczną w krajach rozwijających się nie może promować produktów konkretnego koncernu farmaceutycznego). Łączy się to z koniecznością wykreowania siebie jako orędownika wartości i idei nie zaś interesów. Istotą działania organizacji pozarządowych jest bezinteresowność, zatem każdorazowa niejasność co do intencji, umniejsza kapitał zaufania społecznego. I nie zawsze w grę muszą wchodzić kwestie finansowe, niekiedy niejednoznaczne kontakty ze światem polityki, brak jednoznacznie wyznaczonych celów, może burzyć wizerunek danej organizacji. Kolejny warunek to szeroko pojęty profesjonalizm, który odnosi się nie tylko do kadry zarządzającej i kierowniczej, ale także szeregowych działaczy organizacji (np. działając na terenach objętych epidemią, członkowie danej organizacji muszą brać pod uwagę także potencjalną możliwość rozprzestrzenienia choroby w skali globalnej).

Profesjonalizm dotyczy także wiedzy na temat kraju, do którego działacze organizacji przybywają. Muszą uwzględnić szereg różnorodnych warunków, poczynając od klimatycznych i geograficznych a na kulturowych i religijnych, kończąc. Prowadzenie akcji edukacyjnych np. z dziedziny rolnictwa musi uwzględnić poziom edukacji, umiejętność obsługi urządzeń rolniczych, ale także warunki geologiczne (rodzaje gleb), typy uprawy czy hodowli. Wielokrotnie w przeszłości mieliśmy do czynienia z sytuacjami, kiedy międzynarodowe organizacje pozarządowe, próbując podnieść poziom kultury rolnej, w krajach Afryki poniosły klęskę, właśnie z powodu nieuwzględnienia szeregu czynników lokalnych. Wszystkie wymienione wyżej warunki pozwalają wzmocnić potencjał wewnętrzny, a jednocześnie łączą się one z kolejną grupą warunków zewnętrznych.

Warunki zewnętrzne, które muszą uwzględnić ONGs w swoich działaniach

Wszystkie organizacje pozarządowe, niezależnie od tego czy działają lokalnie czy globalnie, muszą brać pod uwagę szereg czynników i okoliczności zewnętrznych. Umiejętność rozpoznania i dostosowania się do tych warunków jest miarą sukcesu. Dostosowanie nie oznacza zaakceptowania zjawisk negatywnych czy patologicznych, oznacza natomiast umiejętne dobranie strategii, metod i środków działania. Rozpoznanie czynników zewnętrznych ma szczególne znaczenie, jeśli zajmujemy się działalnością w dziedzinie rozwoju społeczno – gospodarczego organizacji pozarządowych. Podstawowa wiedza odnosi się do środowiska naturalnego oraz parametrów takich jak wielkość terytorium, zasobów naturalnych. Kolejnym czynnikiem są zasoby ludzkie, ze szczególnym uwzględnieniem poziomu skolaryzacji, struktury wykształcenia, rozmieszczenia terytorialnego. NGOs muszą także uwzględnić długość życia, gdyż ma to związek z przeciętną długością wieku produkcyjnego. Wśród czynników społecznych należy wymienić także strukturę społeczną (proporcje mieszkańców wsi do miast, ilość kobiet i mężczyzn, ilość dzieci i młodzieży). Warunki społeczne wiążą się z innymi czynnikami o charakterze kulturowym, takimi jak wyznaczenie czy system wartości funkcjonujący w danym społeczeństwie. Wśród czynników kulturowych szczególne miejsce zajmuje spuścizna historyczna, ze szczególnym uwzględnieniem np. kolonialnej przeszłości państwa. Organizacje pozarządowe muszą także rozpoznać relacje międzynarodowe danego państwa, jego powiązania z sąsiadami oraz usytuowanie na arenie międzynarodowej. Ważnym elementem może być stopień otwartości państwa na światowy system gospodarczy oraz ewentualne sankcje gospodarcze, które niekiedy są nakładane na dane państwo. Jest to duża ilość czynników, odnoszących się do przeszłości ale także dotyczących bardzo aktualnych sytuacji.

Kolejna grupa czynników odnosi się do materialnego i technologicznego potencjału, należy wymienić ilość produkowanej energii (oraz źródła pochodzenia), ilość urządzeń telekomunikacyjnych, będących do dyspozycji obywateli, dostęp do internetu, ilość telefonów. Ponadto szeroko pojęta infrastruktura (sieć dróg, transport kolejowy, ewentualnie alternatywne sposoby transportu, takie jak transport rzeczny) oraz poziom industrializacji. W końcu należy

wziąć pod uwagę wielkość rodzimego kapitału, pozostającego do dyspozycji, możliwości inwestycyjne oraz uwarunkowania prawne.

Główne zadania organizacji pozarządowych w dziedzinie wspierania rozwoju społeczno – gospodarczego

Organizacje pozarządowe aktywne na polu rozwoju społeczno – gospodarczego, wypełniają ogromną ilość zadań, wspomagając państwa rozwijające się. Biorąc pod uwagę współczesne, szybkie tempo rozwoju technologicznego, występujące w krajach wysoko rozwiniętych, mamy do czynienia z sytuacją w której różnice gospodarcze (a co za tym idzie społeczne) ciągle pogłębiają się. Dlatego nie chodzi o niwelowanie różnic a zmniejszenie tempa zróżnicowania gospodarczego. Podstawowe zadanie NGOs to zwiększenie zdolności produkcji dóbr i usług w danym kraju. Do tego celu służą cele pośrednie, takie jak rozwój przedsiębiorczości, inspirowanie do innowacyjności, optymalne i konstruktywne wykorzystanie zasobów naturalnych, wskazywanie kierunków rozwoju dla danego kraju, w danym czasie, doradztwo w dziedzinie zarządzania. W dziedzinie rozwoju gospodarczego ważną rolę odgrywają także działania związane z budowaniem strategii rozwojowych, które są wypadkową wielu elementów, dlatego organizacje pozarządowe zajmują się przeprowadzaniem fachowych analiz. Jest to istotne zwłaszcza w odniesieniu do państw zacofanych gospodarczo, które koncentrują się na ekstensywnych sposobach gospodarowania, wykorzystując zasoby naturalne. NGOs poszukują nowych możliwości rozwoju, wskazując na inne zasoby, niż tylko naturalne.

Innym obszarem działania jest przeciwdziałanie patologiom, osłabiającym potencjał gospodarczy. Jedną z takich patologii jest korupcja na różnych szczeblach władzy lub biznesu. Inną patologią, dysfunkcjonalnie oddziałującą na system społeczno – gospodarczy jest brak bądź łamanie praw pracowniczych, w związku z czym ustalanie norm, walka o wprowadzanie kodeksów, jest ważnym elementem działań prorozwojowych. Jako patologiczną należy uznać także nieograniczoną eksploatację dóbr naturalnych, co w długiej perspektywie jest czynnikiem uniemożliwiającym rozwój.

Kategoria rozwoju społeczno – gospodarczego jest tak pojemna, że zaliczymy do niej także wszystkie działania związane z edukacją i podnoszeniem kwalifikacji, ze szczególnym

uwzględnieniem nowych technologii. W tych działaniach organizacje pozarządowe muszą uwzględnić specyfikę danego kraju (np. edukacja kobiet w pewnych zawodach, w krajach z kręgu kultury muzułmańskiej jest niemożliwa). Edukacja musi uwzględniać także charakter gospodarczy kraju, zatem jeśli mamy do czynienia z przewagą rolnictwa, edukacja powinna koncentrować się na kształceniu w dziedzinie nowych sposobów uprawy czy hodowli zwierząt, wykorzystaniu maszyn czy nawozów oraz sposobów reklamy i dystrybucji produktów rolnych. Działania w dziedzinie wspierania rozwoju społeczno –gospodarczego, podejmowane przez organizacje pozarządowe, dotyczą nie tylko krajów o bardzo niskim potencjale. Jest to obszar działania także w odniesieniu do krajów wysoko rozwiniętych, w których np. mamy do czynienia z wtórnym analfabetyzmem czy też grupami społecznymi nieobeznanymi z nowymi technologiami informatycznymi. Wówczas organizacje trzeciego sektora podejmują zadania edukacyjne, które w konsekwencji zapobiegają wykluczeniu oraz dają możliwość aktywizacji zawodowej. W konsekwencji tego typu działania przeciwdziałają bezrobociu. Generalizując, można uznać, iż organizacje te dążą do zwiększenia poziomu adopcji pracowników w dynamicznie zmieniającym się otoczeniu technologicznym. Problem elastyczności i szybkiego dostosowywania się do zmian, dotyczy nie tylko jednostek ale także małych jednostek produkcyjnych bądź usługowych, które nie nadążają za postępem w takim tempie jak wielkie przedsiębiorstwa, dlatego organizacje pozarządowe kierują swoją ofertę także pod ich adresem. Działania w obrębie rozwoju społeczno – gospodarczy opierają się o długofalowe programy wsparcia lub dotyczą doraźnych i krótkotrwałych akcji.

Polskie organizacje pozarządowe także działają na arenie międzynarodowej, przykładem mogą być: Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej, Stowarzyszenie „Solidarni z Afryką”, Oxfam, Fundacja Moja Afryka.

Warunki skuteczności działania organizacji pozarządowych

Podstawowym warunkiem jest odpowiadanie na potrzeby, na które inne organizacje czy instytucje nie reagują albo w małym zakresie. Ponadto organizacje muszą jednoznacznie określić cel swojej misji, muszą określić docelową grupę społeczną do której kierują działania oraz muszą dokonać koncentracji zasobów. Ważne jest także by, organizacja podejmowała

zadania realistyczne, możliwe do wykonania, przy uwzględnieniu wszystkich czynników (wewnętrznych i zewnętrznych). Przy działaniach długotrwałych ważna jest systematyczność i ciągłość. Bardzo istotną sprawą jest zachowanie niezależności i nie uleganie naciskom zarówno ze strony sektora rządowego, jak i ze strony organizacji komercyjnych. Dotyczy to nie przyjmowania pomocy finansowej od rządów oraz bardzo rozważne przyjmowanie pomocy od przedsiębiorstw czy korporacji. W odniesieniu do drugiego przypadku zdarza, iż organizacje zmieniają swoje priorytety, z powodu otrzymania środków finansowych. W ten sposób organizacja może zniszczyć swój wizerunek, na który składają się także wysokie walory moralne oraz wysokie standardy zarządzania finansami, ze szczególnym uwzględnieniem zasady transparentności.

W zakresie marketingowym organizacje muszą wziąć pod uwagę sposoby komunikowania się z otoczeniem, zarówno instytucjonalnym jak i społecznym, dlatego organizacje pozarządowe powinny próbować współuczestniczyć w różnych wydarzeniach, ważnych dla danej grupy.

Wzrastająca ilość organizacji pozarządowych o charakterze międzynarodowym, z jednej strony może być pozytywnym zjawiskiem, gdyż jest przejawem obywatelskiego zaangażowania, z drugiej zaś strony świadczy o niedowładzie instytucji państwowych czy rządowych organizacji międzynarodowych, które albo nie wypełniają swoich funkcji albo wypełniają je w niewystarczającym zakresie.

Rozdz. 13

Międzynarodowe Forum Organizacji Pozarządowych

Międzynarodowe Forum Organizacji Pozarządowych „Beyond 2008” – Global NGO Forum – odbyło się 7-9 lipca 2008 r. w Wiedniu. Jest przykładem zorganizowanych działań organizacji pozarządowych na forum międzynarodowym. Forum było współorganizowane

przez Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przesłępczości (UNODC) i Komisji ds. Środków Odurzających (CND). Forum to było wydarzeniem bez precedensu, będąc przykładem wspólnych działań setek organizacji trzeciego sektora. Spotkanie to stanowiło podsumowanie dziesięciu lat działań (1998 – 2008) w zakresie zwalczania i przeciwdziałania narkomani. Uczestniczyło w nim ponad 300 organizacji z całego świata (116 państw). Brali udział także przedstawiciele rządów państw, występując w roli obserwatorów.

Forum było nie tylko podsumowaniem, ale miało także na celu wypracowanie nowej strategii walki z narkotykami, w skali globalnej oraz określenie sposobów redukcji szkód wyrządzonych przez narkomanię, na kolejne dziesięć lat. Forum ma symboliczne znaczenie i może być traktowane jako przykład, gdyż udało się osiągnąć konsensus i porozumienie między różnymi organizacjami, które reprezentowały różne pola aktywności a także często sprzeczne interesy. Efektem spotkania było wypracowanie deklaracji oraz trzech rezolucji.

Deklaracja Beyond 2008

Deklaracja ta wskazuje na organizacje pozarządowe, jako głównych usługodawców w dziedzinie wspierania osób uzależnionych od narkotyków. Deklaracja podkreśla innowacyjność metod i działań tych organizacji w zakresie wspierania osób używających narkotyków. Potwierdza, iż nielegalne używanie narkotyków jest źródłem naruszania praw człowieka, dlatego też należy dążyć do minimalizowania zjawiska. Grupą najbardziej zagrożoną narkomanią jest młodzież, dlatego też należy tę grupę społeczną włączyć do działań zwalczających narkomanię. Dokument powołuje się na Deklarację Polityczną i Główne Zasady Ograniczania Popytu na Narkotyki i Metody Wzmocnienia Współpracy Międzynarodowej w Przeciwdziałaniu Światowemu Problemowi Narkotykowemu - wytyczne przyjęte przez ONZ. Występuje też odwołanie do innych dokumentów ONZ, w których kładzie się nacisk na aktywność obywatelską, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji pozarządowych. Deklaracja Beyond zawiera informację o hojnym wsparciu finansowym i rzeczowym przez państwa członkowskie i organizacje pozarządowe. Wnioski dotyczące skuteczności działań, w ciągu dziesięciu lat są jednak negatywne. Nie uzyskano zamierzonych celów, dlatego deklaracja wskazuje na kontynuowanie współdziałania agend ONZ i organizacji

pozarządowych w ramach światowego partnerstwa. Jednocześnie wskazano na możliwość wykorzystania organizacji wyznaniowych i religijnych do walki z narkomanią.

Rezolucja 1

Rezolucja również podkreśla wkład organizacji pozarządowych w zakresie walki z narkotykami, ze szczególnym uwzględnieniem profilaktyki, leczenia, rehabilitacji oraz reintegracji społecznej. Rezolucja wyznaczyła cele, dotyczące wdrażania zasad ograniczania popytu na narkotyki. Jako najważniejszy cel, uznano profilaktykę oraz rozwijanie badań naukowych nad narkomanią. Kolejnym celem jest zbieranie danych i monitorowanie problemu, w czym najlepsze wyniki osiągają organizacje pozarządowe. Wszystkie działania powinny uwzględniać uwarunkowania społeczne, kulturowe, wynikające z płci i wieku. Rezolucja wskazuje także na konieczność ciągłego zwiększania liczby organizacji pozarządowych, zaangażowanych w problem zwalczania narkotyków oraz konieczność ich ścisłej współpracy. Wszystkie te działania mają polepszyć jakość i zwiększyć zakres usług świadczonych przez NGO oraz zredukować szkody wyrządzane przez nielegalne używanie narkotyków.

Druga część rezolucji to apel, skierowany do państw członkowskich, by zapewniły dostateczną ilość środków dla zwalczania i przeciwdziałania narkomani. Rezolucja wzywa państwa do potwierdzenia, że używanie narkotyków, jest problemem zdrowia publicznego. Wzywa także Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości do opracowania światowego programu na rzecz zwalczania narkomani, zgodnie z warunkami w danym kraju; zapewnienia najlepszej jakości analiz naukowych; opracowania ulepszonych narzędzi monitorowania wyników i zbierania danych; zapewnienia, że rolnicy będą mieli zagwarantowane alternatywne możliwości utrzymania, w warunkach likwidacji upraw niebezpiecznych. W tym końcowym fragmencie, rezolucja pierwsza zauważa konieczność przestrzegania zasad etycznych w działaniach różnych podmiotów, walczących z narkomanią.

Rezolucja 2

Rezolucja ta odnosi się do przeglądu najlepszych praktyk, związanych z mechanizmami współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi, rządowymi i agendami ONZ w różnych

dziedzinach. Dotyczy także nowych i ulepszonych metod pracy z UNODC i CND. Charakteryzowany dokument podkreśla znaczenie współpracy ONZ z organizacjami pozarządowymi i społeczeństwem obywatelskim w zakresie przeciwdziałania problemom narkotykowym na świecie. Wskazuje się na NGOs jako kreatora strategii przeciwdziałania narkomanii, a jednocześnie rezolucja zauważa, iż nie istnieją systemowe regulacje kontaktów i konsultacji między organizacjami pozarządowymi a państwami.

Problem narkomani jest bardzo ważny ponieważ wynikają z niego inne poważne problemy o charakterze globalnym, takie jak zakażenie wirusem HIV. Biorąc pod uwagę doniosłość problemu, rezolucja wzywa rządy państw do wspierania organizacji pozarządowych w zwalczaniu narkomanii. Wzywa organizacje pozarządowe do podjęcia wspólnych działań, niezależnie od dzielących je różnic. Uczestnicy Międzynarodowego Forum Organizacji Pozarządowych Beyond 2008, wzywają Międzynarodową Radę Kontroli Środków Odurzających (INCB) do: poszerzenia grupy osób dostarczających analiz i kluczowych informacji, poprzez włączenie w ten proces organizacji pozarządowych; kontynuacji spotkań z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego; publikowania raportów.

Ponadto rezolucja wskazuje na konieczność włączenia do prac nad zwalczaniem narkomanii, środowisk dotkniętych tym problemem. Wzywa rządy państw do wypracowania ustawodawstwa wspomagającego te działania. Proponuje także zwiększenie liczby spotkań regionalnych, w celu wymiany doświadczeń. W końcu rezolucja ta wzywa, by stosunki między UNODC, CND i organizacjami pozarządowymi były monitorowane i oceniane pod względem osiągniętych wyników co dwa lata przez każdą ze stron oraz przez wspólną grupę ds. monitorowania, konsultacji i planowania. Działania te mają służyć planowaniu.

Rezolucja 3

Jest to rezolucja formułująca podstawowe zasady, zaczerpnięte z konwencji i komentarzy do nich. Pierwszym dokumentem, na który powołuje się rezolucja jest Karta Narodów Zjednoczonych, gwarantująca prawo do życia i zdrowia oraz podstawowych wolności. Następnie przypomina się, iż obecny system kontroli narkotyków na świecie opiera się na trzech międzynarodowych konwencjach: Jednolitej Konwencji o Środkach Odurzających (z

1961 r. , wraz z naniesionymi poprawkami z 1971 r.), Konwencji o Substancjach Psychotropowych (z 1971 r.), Konwencji o Zwalczeniu Nielegalnego Obrotu Środkami Odurzającymi i Substancjami Psychotropowymi (1988 r.). Wymienione dokumenty podpisały 183 państwa. Rezolucja podejmuje przede wszystkim problem zdrowia publicznego w kontekście używania narkotyków, dlatego wskazuje na konieczność komplementarnego podejścia. Jako podstawowy cel stawia się ograniczenie popytu na narkotyki, zaznaczając jednocześnie, iż zapisy konwencji antynarkotykowych dotyczące środków kontroli podaży są obowiązkowe, natomiast te odnoszące się do środków ograniczenia popytu nie są obowiązujące dla stron. Rezolucja jednoznacznie odróżnia legalne używanie narkotyków, w celach leczniczych czy niwelujących ból, od nielegalnego używania środków odurzających. Jest to ważne z punktu widzenia ustawodawstwa, by walcząc z narkomanią nie zamknąć drogi do sprzedaży tych środków w celach terapeutycznych. Rezolucja sformułowała następujące postulaty pod adresem organizacji pozarządowych:

- konieczność współpracy na wszystkich szczeblach (lokalnym, krajowym, regionalnym i międzynarodowym) w celu opracowania i wdrożenia kryteriów polepszenia jakości działań, korzystając z dostępnych już doświadczeń
- zwiększenie przejrzystości i odpowiedzialności poprzez publikacje rocznych raportów, obejmujących wyciąg raportów finansowych, nawet jeśli nie jest to wymagane przez prawo krajowe.

Międzynarodowe Forum Organizacji Pozarządowych „Beyond 2008” jest przykładem aktywności tych organizacji na arenie międzynarodowej w dziedzinie przeciwdziałania narkomanii. Należy podkreślić, iż dokumenty tam przygotowane podkreślają znaczenie NGOs w kontekście budowania i funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego. Jednak rezolucje formułowane przy okazji takich spotkań, w istocie nie mają mocy wiążącej w jurydycznym znaczeniu. Mają charakter propagandowy, kształtują pewną atmosferę na arenie międzynarodowej, wokół ważnych społecznie kwestii.

Rozdz. 14

Amnesty International – jako przykład aktywnego gracza na arenie międzynarodowej

Amnesty International jako ogólnoswiatowy ruch, walczący o prawa człowieka

AI jest organizacją pozarządową, która ma formę ruchu społecznego, grupującego ludzi z różnych kontynentów, których łączy idea obrony praw człowieka. Jest to oczywiście organizacja niezależna od rządu, ale programowo wolna także od ideologii i interesów gospodarczych. AI nie identyfikuje się z żadnym religijnym systemem wartości, skupia ludzi różnych zawodów i światopoglądów, z różnych kręgów kulturowych. Organizacja ta skupia ok. 3 mln członków i zwolenników na całym świecie. W swoich działaniach kieruje się zasadami: niezależności, bezstronności i poszanowania godności człowieka. Dokumentem do którego AI odwołuje się, jest Powszechna Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela z 1948 r. Natomiast aksjologiczną podstawą jest przekonanie, iż prawa człowieka są niezbywalne, niepodzielne i uniwersalne. Należy uczynić pewne uściślenie, dotyczące określenia „prawo”, gdyż w tym kontekście oznacza uprawnienie, które nie implikuje obowiązku. Zatem każdej jednostce przynależy się pewien zakres możliwości działania, każda jednostka jest wyposażona jest w predyspozycje, której żadna władza nie może odebrać czy ograniczyć. Prawa wymienione przez Powszechną Deklarację Praw Człowieka i Obywatela można ująć w następujące grupy:

- prawa polityczne (wolność słowa, zrzeszeń, zgromadzeń, wyrażania opinii)
- prawa ekonomiczne (prawo do pracy i stosownego standardu życia)
- prawa obywatelskie (równość wobec prawa, prawo do małżeństwa)
- prawa społeczne i kulturowe (prawo do nauki, partycypacji w kulturze).

Przyjmuje się, że istnieje ogólnoludzka i uniwersalna miara, którą przykładamy do wszystkich ludzi niezależnie od tego gdzie żyją, w jakim kręgu kultury. Natomiast zadaniem wszystkich rządów, na całym świecie jest respektowanie i obrona tych praw. Owo odwołanie do uniwersalnych wartości (nie posiadających żadnych religijnych uzasadnień) powoduje, iż Amnesty International jest również organizacją uniwersalną i ma podstawy do działania w wymiarze globalnym.

Główne cele działań AI

Głównym celem jest ochrona szeroko pojętych wolności człowieka i obywatela, w sytuacjach kiedy rządy państw (ale nie tylko) naruszają je. Na początku głównym celem było niesienie pomocy ludziom prześladowanym za ich przekonania bądź wyznanie, a katalog zadań organizacji można zawrzeć w kilku grupach:

- uwolnienie więźniów sumienia
- zapewnienie więźniom politycznym uczciwego i rzetelnego procesu
- zniesienie kary śmierci i tortur
- powstrzymanie zjawiska egzekucji bez wyroku oraz „zaginięć”
- pociągnięcie do odpowiedzialności sprawców przestępstw przeciwko prawom człowieka
- szerzenie idei praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, zwłaszcza w odniesieniu do osób żyjących w ubóstwie.

Wraz z rozwojem organizacji katalog celów ulegał poszerzeniu, ale zwiększenie zakresu działań wynika także ze zmian w otoczeniu społecznym i kulturowym, z którymi mamy do czynienia we współczesnym zglobalizowanym świecie. Dlatego AI obecnie zajmuje się także pozycją i prawami mniejszości seksualnych, walczy o prawa kobiet, zajmuje się ochroną praw emigrantów i uchodźców, walczy z handlem ludźmi. Inną grupą problemów jest ochrona praw człowieka w miejscach prywatnych i społecznościach lokalnych, wówczas gdy państwo działa zbyt opieszale bądź zaniecha działań w obronie tych praw, albo zaniecha egzekwowania kary za ich naruszenie. Od 1991 r. AI zajmuje się naruszeniem praw przez różne zbrojne grupy polityczne (sprawujące kontrolę nad jakimś terenem) albo osoby prywatne. Zatem AI jest organizacją, która nie może być postrzegana w kategoriach negatywnych, jako opozycja wobec

władzy politycznej, ale w kategoriach pozytywnych, jako obrońca praw indywidualnych, jeśli jakkolwiek podmiot czyni zakusy na te uprawnienia. Jeśli natomiast występuje przeciwko władzy, nie kieruje się żadnymi względami ideologicznymi i własnym interesem, czyni to w odniesieniu zarówno do państw o autorytarnej formie rządu, jak i demokratycznych, w których dochodzi do łamania praw człowieka. Szczególna misja AI polega na ochronie więźniów sumienia, pisarzy czy dziennikarzy, którzy są prześladowani ze względu na głoszone publicznie poglądy.

AI jako organizacja o ogromnym zasięgu przeprowadza cyklicznie akcje o zasięgu globalnym. Przykłady takich kampanii: przeciwko torturom (1972 r., 1985 r., 2000 r.), przeciwko karze śmierci (1981 r., 1988 r.), przeciwko łamaniu praw kobiet (1995 r.), przeciwko porwaniam i zaginięciom (1982 r., 1994 r.), kampania w obronie uchodźców (1997 r.), w obronie obrońców praw człowieka (1998r.).

Historia Amnesty International

Geneza organizacji sięga 1961 r. i związana jest z uwięzieniem dwóch portugalskich studentek, które wzniosły toast za wolność. Wyrok siedmiu lat więzienia za taki gest był przyczynkiem do napisania artykułu przez brytyjskiego prawnika Petera Benensona, który został opublikowany w „The Observer”. Benenson proponował by ludzie na całym świecie pisali listy do władz, w obronie „zapomnianych więźniów”. Autor użył określenia „więźniowie sumienia”, które weszło do powszechnego obiegu i stało się synonimem wszelkiego zniewolenia ze względu na wyznawane poglądy. Akcja Benensona rozpoczęła roczną kampanię „Apel o amnestię”. W ciągu pierwszego roku działania, organizacja zajęła się przeszło dwustoma przypadkami, a w siedmiu krajach powstały lokalne oddziały. Amnesty International od początku swojego działania miała charakter ponadnarodowy i ponadpaństwowy, tworzyła sieć powiązań ludzi dobrej woli, którym bliska jest idea praw człowieka. Duże zaangażowanie i aktywność organizacji przyniosła jej Pokojową Nagrodę Nobla, przyznaną w 1977 r. , natomiast w 1978 r. otrzymała Nagrodę Praw Człowiek przyznaną przez ONZ.

AI już w 1964 r. otrzymała status konsultacyjny przy ONZ, w następnym roku zaczyna wydawać swoje raporty, pierwsze dotyczyły sytuacji w więzieniach w Portugalii, Republice Południowej Afryki i Rumunii. W 1965 r. organizacja uzyskała także status konsultacyjny przy

Radzie Europy. W ciągu pierwszych lat działania AI odznacza się dużą skutecznością, przykładem może być 1971 r., kiedy to podjęto działania w celu uwolnienia 1050 więźniów. W wyniku tej aktywności wolność uzyskało 700 osób. W 1974 r. podjęto sprawy 1867 więźniów, uwolniono 1059 osób.

W 1985 r. AI rozpoczyna akcję edukacyjną, zakrojoną na szeroką skalę, dotyczącą ochrony praw człowieka. Innym przykładem aktywności organizacji była sprawa generała Augusto Pinocheta, byłego dyktatora Chile, który był sądzony w 1998 r. w Wielkiej Brytanii, natomiast AI była stroną w procesie. W wiek XXI wchodzi AI z nowymi wyzwaniem, coraz mocniej akcentując prawa kobiet i mniejszości seksualnych. Wykorzystuje także nowe formy wpływania na opinię publiczną, angażując do swoich działań gwiazdy muzyki czy aktorów, o światowej sławie. Nowe media w działalności organizacji znalazły odbicie także w przyznanej nagrodzie, w 2001 r. The Revolution Awards, za najlepsze wykorzystanie Internetu w obronie praw człowieka.

Obecnie w 50 krajach świata istnieją sekcje krajowe, w 20 krajach istnieją sekcje koordynacyjne.

Amnesty International w Polsce

W Polsce organizacja działa od 1990 r., z siedzibą zarejestrowaną w Gdańsku, aczkolwiek już w latach 70. XX w. nielegalnie działały osoby, związane ze środowiskami opozycyjnymi. Biuro AI znajduje się w Warszawie, w kilkunastu miastach działają lokalne grupy. Obecnie organizacja skupia na terenie Polski ok. 8 tys. działaczy, współpracowników i sympatyków. Aktywność AI w Polsce dotyczy osób indywidualnych, grup edukacyjnych i grup lokalnych. Polski oddział przywiązuje dużą wagę do edukacji, w ramach której zorganizowano sieć szkolnych grup Amnesty International. W latach 2002 -2009 realizowano program Prawa Człowieka – Edukacja – Działanie, który był początkiem akcji edukacyjnej w szkołach. Polski oddział AI realizuje akcje lokalne oraz takie o zasięgu globalnym, wpisując się w ogólną strategię działania organizacji. Każdego roku w grudniu organizowana jest akcja pisania listów, w obronie osób, których prawa są łamane. Była to polska inicjatywa, która została podjęta także przez inne krajowe oddziały AI. Inne formy działania w Polsce to akcje informacyjne, dotyczące emigrantów i uchodźców, happeningi, demonstracje, protesty.

Formy działania Amnesty International na świecie oraz źródła finansowania

AI kładzie duży nacisk na wiedzę ekspercką, w związku z czym przygotowuje raporty sporządzone przez fachowców, zbierających materiał empiryczny, dla każdego przypadku. Ponadto często działacze AI występują w roli obserwatorów w procesach politycznych. Prowadzony jest stały monitoring środków masowego przekazu, w poszukiwaniu aktów naruszania praw człowieka. AI posiada sieć informatorów na całym świecie, którzy na bieżąco przekazują informacje. Informacje zbierane są także od dyplomatów, dziennikarzy, uchodźców czy organizacji religijnych, od agencji humanitarnych i społeczności lokalnych. AI wykorzystuje całą gamę środków oddziaływania na rządy, w tym demonstracje, akcje protestacyjne, urządzone są koncerty z udziałem gwiazd, w celu promowania idei przewodnich dla AI. Wysyłane są misje fact – finding dla zbadania danej sprawy na miejscu. Duża część aktywności odnosi się do akcji propagandowych i wyjaśniających, odbywających się poprzez ulotki, reklamy, newsletterów i strony internetowe. W końcu AI próbuje wykorzystywać metody lobbingu politycznego, w odniesieniu do władz lokalnych oraz organizacji międzynarodowych.

Amnesty International nie przyjmuje wsparcia finansowego od rządów i partii politycznych, w celu zachowania całkowitej niezależności. Głównym źródłem finansowania są składki członkowskie i dotacje.

Struktura organizacyjna Amnesty International

AI działa na poziomie lokalnym, regionalnym i międzynarodowym. Na poziomie lokalnym są to grupy co najmniej pięcioosobowe, na poziomie krajowym działają sekcje, na poziomie międzynarodowym rolę koordynującą wypełnia Międzynarodowy Sekretariat (główne biuro). Wymienione struktury są ze sobą związane a działania ich skoordynowane.

Na poziomie międzynarodowym najważniejsza funkcja należy do Rady Międzynarodowej, która jest zgromadzeniem przedstawicieli wszystkich sekcji. Każda sekcja może delegować do RM jednego reprezentanta. W skład Rady wchodzi także członkowie Międzynarodowego Komitetu Wykonawczego. Natomiast grupy, które nie wchodzi w skład sekcji, wyznaczają po

jednym reprezentancie. Wówczas taki reprezentant bierze udział w obradach Rady jedynie na prawach obserwatora, nie posiada prawa głosu.

International Council Meetings – Spotkania Rady Międzynarodowej mają miejsce co dwa lata, zawsze w innym kraju (na zaproszenie danej sekcji). Spotkania są zwoływane przez Międzynarodowy Sekretariat. Przewodniczący Międzynarodowego Komitetu Wykonawczego może zwołać nadzwyczajne zebranie. Decyzje w RM są podejmowane zwykłą większością głosów. W przypadku równomiernego rozłożenia głosów, decyduje głos przewodniczącego. Prawo do głosowania posiadają ci reprezentanci sekcji, która opłaciła składki.

Przewodniczący Rady Międzynarodowej, jego zastępca oraz skarbnik, są wybierani przez poprzednią Radę. Podstawowe funkcje Rady Międzynarodowej:

- ustalanie głównych kierunków działań i misji
- przygotowywanie strategii działań
- przygotowywanie strategii finansowej
- określanie systemu i instytucji zarządzania i delegacji organizacji
- nadzór nad sekcjami
- ocena wyników działalności
- przygotowywanie rezolucji
- zatwierdzanie budżetu
- przyjmowanie raportów od sekcji
- dokonywanie przeglądu prac ustępującego Międzynarodowego Komitetu Wykonawczego.

Międzynarodowy Komitet Wykonawczy jest organem Amnesty International, który działa w okresach pomiędzy obradami RM. Ponoś odpowiedzialność za całą działalność organizacji.

Komitet składa się z dziewięciu członków, co roku wybierany jest przewodniczący Komitetu.

Komitet zbiera się kilka razy w roku. Funkcje Międzynarodowego Komitetu Wykonawczego:

- stanie na straży przestrzegania Statutu AI
- podejmowanie międzynarodowych decyzji w imieniu AI
- nadzorowanie polityki finansowej
- wprowadzanie poprawek do Zintegrowanego Planu Strategicznego
- realizacja Zintegrowanego Planu Strategicznego

- nadzór nad sekcjami
- dbałość o rozwój liczebny członków i sympatyków AI
- przedstawianie raportów Radzie Międzynarodowej

Międzynarodowy Sekretariat jest organem AI, zajmującym się codzienną i bieżącą pracą organizacji. Główne biuro znajduje się w Londynie, zatrudniając ok. 300 pracowników.

Amnesty International posiada przedstawicielstwa także w Nowym Jorku i Genewie (przy ONZ) oraz w Brukseli (Wspólnoty Europejskie). Sekretariat inicjuje działania, które są podejmowane przez sekcje, wydaje publikacje, organizuje szkolenia, prowadzi system dokumentacji i informacji, prowadzi badania i doradztwo, zajmuje się obsługą administracyjną międzynarodowych organów AI. Na czele sekretariatu stoi Sekretarz Generalny, który jest jednocześnie rzecznikiem AI.

Sposoby zbierania informacji przez AI

W poszczególnych krajach funkcjonują grupy badawcze, które zbierają informacje od więźniów lub innych osób, których prawa były łamane. Ponadto źródłem informacji są dyplomaci i dziennikarze. Inną ważną formą zdobywania informacji jest monitoring gazet i czasopism oraz stron internetowych. Dane zebrane przez AI są weryfikowane, nie podejmuje się działań na podstawie niezweryfikowanych informacji. Jeśli organizacja otrzyma doniesienie, które nie jest sprawdzone, apeluje do właściwego podmiotu o zbadanie sprawy. Wydając raporty organizacja posługuje się pewnymi i zweryfikowanymi danymi.

Problemem są sytuacje, kiedy do łamania praw człowieka dochodzi w krajach zamkniętych i świadomie izolujących się od otoczenia międzynarodowego. Wówczas informacje uzyskuje się od uchodźców czy uciekinierów, dziennikarzy, niekiedy o prywatnych osób przebywających w takim kraju. Jeśli kraj utrzymuje stosunki dyplomatyczne z innymi państwami, wówczas dyplomaci również są źródłem informacji. W przypadku konfliktów wojennych, członkowie innych organizacji pozarządowych np. niosących pomoc humanitarną mogą być źródłem informacji.

Rozdz. 15

International Crisis Group – przykład organizacji działającej

Wielozadaniowo

International Crisis Group jest specyficzną organizacją pozarządową, działającą na arenie międzynarodowej, ponieważ łączy w sobie kilka grup zadań. ICG zajmuje się badaniami i doradztwem, a jednocześnie organizuje kampanie w obronie praw człowieka, działa w terenie, w reakcji na konkretne wydarzenia oraz podejmuje się mediacji i zwiększania zaufania. Międzynarodowa Grupa Kryzysowa powstała w 1995 r. i jest organizacją o charakterze operacyjnym. Celem tej organizacji jest zapobieganie konfliktom oraz ograniczanie ich zasięgu i ewentualne rozwiązywanie konfliktów. Organizacja powstała z w związku z nieskutecznością społeczności międzynarodowej w rozwiązywaniu konfliktów w Somalii, Rwandzie i Bośni. Ideą przewodnią było stworzenie wysoce profesjonalnej organizacji, która wypełniałaby zadania operacyjne a jednocześnie byłaby grupą doradczą i forum politycznego nacisku.

Analitykami Grupy Kryzysowej są przede wszystkim byli dyplomaci, albo ludzie związani z działalnością w organizacjach międzynarodowych. Do tego grona należą także pracownicy naukowcy różnych uczelni na świecie, dziennikarze i aktywiści organizacji pozarządowych. Międzynarodowa Grupa Kryzysowa wypełnia funkcje doradcze w stosunku do Organizacji Narodów Zjednoczonych, Unii Europejskiej oraz Banku Światowego. W 2010 r. organizacja otrzymała oficjalną akredytację przy Międzynarodowej Organizacji Rozwoju. Siedziba organizacji znajduje się w Brukseli natomiast w Waszyngtonie, Nowym Jorku i Pekinie znajdują się biura.

Cele organizacji

Podstawowym i ogólnym celem jest podejmowanie prób zapobiegania i rozwiązywania konfliktów zbrojnych. Drugi cel to udzielanie pomocy krajom i regionom ogarniętym wojnami. By zrealizować te cele organizacja podejmuje szereg działań, wśród których odnajdujemy szkolenie specjalistów w różnych dziedzinach. W przypadku krajów o

niedemokratycznym systemie rządów albo w przypadku krajów formalnie demokratycznych, w rzeczywistości jednak nierespektujących podstawowych wartości tego systemu, ICG podejmuje działania wspierające demokratyzację systemu. Wówczas w grę wchodzi działania dyplomatyczne, odbywające się z zachowaniem dyskrecji (nie jest informowana opinia publiczna), lobbowanie, wywieranie nacisku na rządy państw w celu zastosowania np. sankcji gospodarczych albo pewnych form ostracyzmu na arenie międzynarodowej. ICG świadczy także pomoc w reformowaniu systemów, po wyjściu z totalitaryzmu lub autorytaryzmu.

W sytuacjach zaistniałych konfliktów zbrojnych Grupa Kryzysowa stara się koordynować polityki oraz przeprowadza profesjonalne badania zaistniałej sytuacji, próbując znaleźć odpowiedzi na pytanie czy jest możliwość rozwiązania konfliktu a jeśli tak, to jakie środki należy przedsięwziąć by uzyskać pokój.

Kolejna grupa celów dotyczy organizowania kampanii społecznych „zakrojonych na szeroką skalę oraz wywieranie nacisku na światową opinię publiczną. Ponadto organizacja zajmuje się mediacjami a także przeprowadza konsultacje z rządami państw.

Niejako celem ubocznym jest budowanie dobrej reputacji i wiarygodności organizacji, gdyż jest to bardzo ważny warunek skutecznego działania.

Zasady działania ICG w kontekście dużej wiarygodności

Skuteczność organizacji pozarządowych, działających na arenie międzynarodowej zależy od szeregu czynników, a jednym z nich jest wiarygodność. Wiarygodność natomiast przekłada się na rozpoznawalność danej organizacji przez kręgi decydentów politycznych, którzy często wykorzystują diagnozy i analizy danej organizacji, która jest uznana za godną zaufania. To z kolei często przekłada się na większe dochody finansowe organizacji.

Wiarygodność jest wartością, o którą organizacje pozarządowe muszą dbać albo zdobywać ją, a mogą ją uzyskać np. poprzez wysoki poziom i fachowość ekspertyz i analiz oraz bezstronność opinii. Profesjonalizm organizacji wyraża się także w umiejętności diagnozowania przyczyn i odnajdowania rozwiązań. Międzynarodowa Grupa Kryzysowa zbudowała swój wizerunek między innymi dlatego, iż zbiera informacje bezpośrednio w rejonach dotkniętych konfliktem, posiada zdolność stawiania trafnych, profesjonalnych diagnoz, zarówno w odniesieniu do

przyczyn konfliktów, jak i sposobów ich rozwiązywania. MGK nie koncentruje się tylko na teoretycznym opisanie problemu ale przedstawia propozycje praktyczne, dlatego często przeprowadza konsultacje z rządami państw. MGK jest największą pozarządową organizacją, o zasięgu międzynarodowym, zajmującą się rozwiązywaniem konfliktów, zasięg jej działania jest rzeczywiście światowy, przez co jest postrzegana jako poważny partner i potrafi mobilizować siły polityczne do konstruktywnych działań. W wypracowywanych raportach, które są oceniane jako bardzo przejrzyste i profesjonalne, działacze organizacji dociekają jaki jest charakter konfliktu i jakie są jego przyczyny, tzn. czy są to przyczyny społeczne, religijne, ekonomiczne czy polityczne. Trafna diagnoza w tej dziedzinie pozwala na odnalezienie metod rozwiązania konfliktu. Zatem mamy do czynienia z profesjonalnym rzecznictwem, koncentrującym się na zadaniach, wyznaczonych u zarania organizacji. MGK nie rozszerza zakresu swoich działań, bardziej koncentruje się na rozwoju i doskonaleniu metod, natomiast nie wchodzi w obszary nowe, jak to czyni między innymi Amnesty International.

Międzynarodowa Grupa Kryzysowa w wielu przypadkach wypełnia lukę kompetencyjną, powstała w wyniku braku działań rządów lub też ich błędnych decyzji. Poza tym organizacja pozarządowa jawi się (i w istocie taka jest) jako obiektywny, bezstronny podmiot działania na arenie międzynarodowej, nie opowiadając się po żadnej ze stron konfliktu. Bezstronność ta wymaga uważnego sposobu finansowania działalności. W przypadku ICG największa część środków (47%) pochodzi ze składek członków, 23% to darowizny korporacji i osób fizycznych, 30% wnoszą fundacje. Organizacja programowo nie odrzuca pomocy rządowej, ale nie uzależnia swoich opinii od poglądów darczyńcy.

We współczesnej rzeczywistości organizacje pozarządowe są coraz silniej reprezentowane na arenie międzynarodowej ich rola niekiedy jest większa niż małych i słabych państw. Państwa oczywiście ciągle są najważniejszym podmiotem w stosunkach międzynarodowych, jednakże zauważa się systematyczny wzrost znaczenia NGO s.

BIBLIOGRAFIA

- Anheier M., Glasius M., Kaldor M., Global Civil Society, Oxford 2001.
- Czubek G., Międzynarodowa działalność polskich NGO s, Warszawa 2002.
- Demokracja w stosunkach międzynarodowych. Red. E. Halizak, D. Popławski, Warszawa 1997.
- Dumala A., Uczestnicy transnarodowi – podmioty niezależne czy kontrolowane przez państwo /w:/ Państwo we współczesnych stosunkach międzynarodowych. Red. E. Halizak, I. Rysińska, warszawa 1995.
- Globalisation and NGO s: Transforming Business, Government and Society. Red. J. P. Doh, H. Teegen, Wesport 2003.
- Moroń D., Organizacje pozarządowe – fundament społeczeństwa obywatelskiego, Wrocław 2012.
- Non – State Actors in International Relations. Red. B. Arts, Ashgate 2001.
- Non – State Actors in World Politics. Red. D. Josselin, W. Wallae, Palgrave 2001.
- W stosunkach międzynarodowych: istota – mechanizmy – działania – zasięg. Red. T. Łoś – Nowak, Wrocław 2009.
- Przewłocka J., Organizacje pozarządowe. Najważniejsze pytania, podstawowe fakty, Warszawa 2011.
- Szymoniczek J., Organizacje pozarządowe w systemie Organizacji Narodów Zjednoczonych /w:/ „Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej, nr 1, 2013.
- Trzeci sektor dla zaawansowanych, warszawa 2008.
- Trzeci sektor w Unii Europejskiej. Przewodnik dla organizacji pozarządowych 2003, warszawa 2003.
- Współczesne stosunki międzynarodowe. Red. T. Łoś – Nowak, Wrocław 2008.
- Yaziji M., Doh J., Organizacje pozarządowe a korporacje, Warszawa 2011.
- Zarządzanie organizacją pozarządową w Unii Europejskiej. Red. M. Barański, Katowice 2009.
- <http://www.crisisgroup.org/en/about.aspx>
- <http://www.pb.pl/1423884,16587,miedzynarodowa->

- <http://stosunkimiedzynaroodwe.wordpress.com/201/09/17/podzial-miedzynarodowych-organizacji->
- <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/organizacje-miedzynarodowe/787/amnesty-international>
- <http://amnesty.org.pl/o-amnesty/historia.html>
- <http://www.unic.un.org.pl/aktualnosci.php?news=1159&wai=&wai=18&yer=2008>
- <http://www.unic.un.org.pl/ngo/>
- www.ngo.pl/files/biblioteka.ngo.pl/public/Dzialalnosc

